

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

**Kalibův zločin. Divadelní adaptace
románu Karla Václava Raise**

Denisa Knausová

Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Štefanides

Studijní program: Česká filologie – Divadelní věda

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Kalibův zločin. Divadelní adaptace románu Karla Václava Ráise* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne

.....

Denisa Knausová

Touto cestou bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Jiřímu Štefanidesovi za vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat své podporující rodině a přátelům.

.....

NÁZEV:

Kalibův zločin. Divadelní adaptace románu Kalibův zločin

AUTOR:

Denisa Knausová

KATEDRA:

Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

VEDOUCÍ PRÁCE:

Doc. PhDr. Jiří Štefanides

ABSTRAKT:

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit analýzu divadelní adaptace románu *Kalibův zločin* českého spisovatele Karla Václava Rase, kterou uvedlo Slovácké divadlo Uherské Hradiště v režii Jana Antonína Pitínského j. h. V úvodní části se bakalářská práce věnuje představení osobnosti autora románu, charakteristice románu, jeho divadelní inscenaci, rovněž historii Slováckého divadla a jeho spolupráci s režisérem Janem Antonínem Pitínským. Hlavní část bakalářské práce představuje analýza divadelní inscenace *Kalibův zločin – Obraz z podhoří*. Analýza se soustřeďuje na všechny inscenační složky – dramaturgicko-režijní koncept, hereckou složku, scénický prostor, kostýmy a líčení, scénické světlo a hudbu.

KLÍČOVÁ SLOVA:

analýza, divadelní inscenace, činnost režiséra, osobnost režiséra a autora románu, Slovácké divadlo

TITLE:

Kaliba's Crime. Theatrical adaptation of the novel Kaliba's Crime written by Karel Václav Rais

AUTHOR:

Denisa Knausová

DEPARTMENT:

Department of Theatre, Film and Media Studies

SUPERVISOR:

Doc. PhDr. Jiří Štefanides

ABSTRACT:

The aim of this bachelor's thesis was to create an analysis of theatrical adaptation of the novel *The Kaliba's Crime* written by Czech writer Karel Václav Rais. This theatrical production was presented by Slovácké divadlo Uherské Hradiště and Jan Antonín Pitínský was its director. Personality of the author of the novel, characteristic of the novel, its theatrical adaptation, history of Slovácké divadlo Uherské Hradiště and its cooperation with director Jan Antonín Pitínský are introduced in the inductive part of this bachelor's thesis. The main part of the thesis is the analysis of theatrical productions *Kaliba's crime - Picture of the foothills*. The analysis concentrates on all staging components - dramaturgical and direction conception, acting component, scenic area, costumes and makeup, stage light and music.

KEYWORDS:

analysis, theatrical adaptation, director's work, personality of the director and the author of the novel, Slovácké divadlo

OBSAH

Úvod.....	8
1. Karel Václav Rais – osobnost a charakteristika díla.....	11
2. Charakteristika románu Kalibův zločin.....	13
3. Slovácké divadlo a Jan Antonín Pitínský.....	14
3.1 Slovácké divadlo.....	14
3.2 Spolupráce Slováckého divadla a Jana Antonína Pitínského.....	15
3.3 Jan Antonín Pitínský.....	16
4. Inscenace Kalibův zločin.....	18
5. Analýza divadelní inscenace Kalibův zločin.....	21
5.1 Dramaturgicko-režijní koncept.....	21
5.2 Herecká složka.....	25
5.3 Scénický prostor.....	41
5.4 Kostýmy a líčení.....	47
5.5 Scénické světlo a hudba.....	53
6. Shrnutí analýzy divadelní inscenace.....	58
7. Závěr.....	61
8. Seznam použitých zdrojů.....	63
Přílohy.....	66
Obrazové přílohy.....	66
Fotografie z inscenace Kalibův zločin.....	66
Fotografie režiséra Jana Antonína Pitínského.....	76

Vybrané části divadelního programu.....	77
Písemné přílohy.....	82
Písemná dokumentace inscenace.....	82
Komparace – pracovní text autory BP.....	84

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce s názvem „*Kalibův zločin. Divadelní adaptace románu Karla Václava Raise*“ se zabývá divadelním zpracováním uvedeného díla tohoto významného českého autora 19. století. Cílem mé bakalářské práce je analýza divadelní inscenace *Kalibův zločin*, jejíž premiéru uvedlo Slovácké divadlo Uherské Hradiště 4. února 2012. Režijně se na něm podílel Jan Antonín Pitínský j.h. a dramaturgicky Iva Šulajová. Analýze předchází má komparace prozaické předlohy *Kalibův zločin* s dramaturgií herce a divadelního dramatika Bedřicha Vrbského *Kalibův zločin* s podtitulem *Obraz z Podhoří* upravenou režisérem Janem Antonínem Pitínským a dramaturgyní Ivou Šulajovou ze Slováckého divadla Uherské Hradiště. Po důkladném prostudování obou textů jsem provedla jejich co nejpresnější komparaci a vycházím z ní při analýze inscenace *Kalibův zločin*. Pro režiséra Jana Antonína Pitínského je charakteristická záliba v české literární klasice. Tématika domácího psychického násilí, jež dominuje v *Kalibově zločinu*, je v současnosti často diskutovaná, proto je i román z roku 1892 velmi aktuální. Účelem analýzy divadelní inscenace *Kalibův zločin* je demonstrovat způsob práce režiséra Pitínského s takto závažnou tematikou. Pozornost věnuji tomu, co z knižní předlohy vyzdvihl, čemu se věnoval méně a co oproti knize ve svém divadelním zpracování změnil. Při analýze budu vycházet z recenzí uvedených v periodících, v jejich tištěné i elektronické podobě, dále z tisku zaměřeného na divadelní tvorbu a z divadelních přehlídek.

Motivem pro výběr tématu bakalářské práce je můj zájem o starší českou literaturu a současně zájem o její divadelní zpracování. Například román *Kalibův zločin* pojednává, jak jsem již výše uvedla, o závažné problematice násilí v rodině. Mezilidské problémy není jednoduché převést z knižní podoby na jeviště, proto mým dalším zájmem a současně dílčím cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak se tohoto úkolu ve vybraném divadle zhostil Jan Antonín Pitínský. Neméně významným motivem pro volbu tohoto tématu je mé přesvědčení o tom, že je důležité dostat do povědomí širší veřejnosti fenomén domácího násilí a psychické manipulace mezi členy rodiny. Jak je patrné z díla Karla Václava Raise, problematika domácího násilí byla přítomna i v 19. století a závažná je dodnes.

Záměrem bakalářské práce není zkoumat historii Slováckého divadla, život a dílo Karla Václava Raise, ani životopis Jana Antonína Pitínského, přesto je však nutné, abych tyto informace alespoň stručně nastínila a uvedla tak čtenáře do kontextu. Informace o životě a díle spisovatele Karla Václava Raise vycházejí z publikací *Dějiny české literatury III.*,¹ *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*,² z *České literatury od počátků k dnešku*³ autora Jana Lehára a z *Panoramu české literatury*⁴ Josefa Galíka. Současně s autorem představím dílo *Kalibův zločin*.

Při popisu historie Slováckého divadla budu čerpat z encyklopedie Evy Šormové *Česká divadla – Encyklopedie divadelních souborů*,⁵ která podává nástin historického kontextu divadla pod heslem Slovácké divadlo. Zdrojem informací mi rovněž budou oficiální webové stránky Slováckého divadla, jež také vycházejí ze zmíněné encyklopedie, avšak ve velmi stručné podobě. V této kapitole rovněž vyjmenuji inscenace, které má nyní Slovácké divadlo v repertoáru. Dále se budu zabývat divadelní inscenací *Kalibův zločin*, uvedu datum premiéry, osoby, které se na jejím vzniku podílely, herecké obsazení a informace o autorovi dramaturgie Bedřichu Vrbském. Vycházím z oficiálních webových stránek divadla a divadelního programu k inscenaci *Kalibův zločin*.

Další kapitola je věnována režisérovi Janu Antonínu Pitínskému. Informací o jeho osobě čerpám z webových stránek *Slovník české literatury po roce 1945*⁶ a *Portál české literatury*.⁷

Jak jsem již v úvodu uvedla, hlavním cílem mé bakalářské práce je podrobná analýza divadelní inscenace *Kalibův zločin* a všech jejích složek. Při vypracování analýzy mi jako podklad poslouží dílo Zdeňka Hoříňka *Drama, divadlo, divák*,⁸ které je dílem teoretickým a věnuje se základním tématům teorie dramatu a divadla.

¹ MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Dějiny české literatury III.* 1. vyd. Praha : Nakladatelství Československá akademie věd, 1961. 613 s.

² HOMOLOVÁ, Květa. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století.* 3. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1982. 371 s.

³ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku.* 3. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové Noviny, 2008. 1082 s. ISBN 978-80-7106-963-8.

⁴ GALÍK, Josef a kol. *Panorama české literatury.* 1. vyd. Olomouc : Rubico, 1994. 547 s. ISBN 80-85839-04-0.

⁵ ŠORMOVÁ, Eva. *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů.* 1. vyd. Praha : Divadelní ústav, 2000. 615 s. ISBN 80-7008-107-4.

⁶ *Jan Antonín Pitínský.* Slovník české literatury po roce 1945 [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=951>>.

⁷ *Jan Antonín Pitínský.* Portál české literatury [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechlit.cz/autori/pitinsky-jan-antonin/author.profil/>>.

⁸ HOŘÍNEK, Zdeněk. *Drama, divadlo, divák.* 3. vyd. Brno : Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2012. 204 s. ISBN 978-80-7460-026-5.

Ve své analýze *Kalibova zločinu* rozeberu jednotlivé složky inscenace. Primárně se zaměřím na herectví – tj. na způsob, jakým herci uchopili své postavy, zda jejich práce s postavou koresponduje s románovou předlohou, případně k jakým změnám došlo a pokud k nim skutečně došlo, tak z jakého důvodu a za jakým účelem. Věnovat se budu rovněž vzhledu herců – jejich líčení a kostýmům. Detailně popíši, jakým způsobem je nakládáno s původním jazykem prozaické předlohy autora Karla Václava Raise, zda je převeden do současné podoby českého jazyka (např. zda se v něm objevují slangové výrazy nebo novotvary). Zaměřuji se také na funkčnost a výtvarnost výpravy, tzn. na scénický prostor a kulisy, techniku práce se světlem a hudbou. V případě hudby se zaměřuji na to, zda byla použita živá či nahraná hudba a v jakých situacích (uvádím, podkresluje-li situaci, nebo ji dotváří), v jaké dynamice, intenzitě. V této kapitole se rovněž zabývám tím, kam se soustřeďuje herecká akce, objevuje-li se přesah hranice jeviště a zda někdy dochází ke zcizujícímu efektu. Součástí této analýzy jsou mé vlastní doprovodné komentáře, názory i kritická zhodnocení, ale také osobní domněnky či představy, týkající se veškerých elementů této divadelní inscenace.

Součástí této bakalářské práce jsou přílohy obsahující fotografie z inscenace a fotografie režiséra Jana Antonína Pitínského. Další přílohou jsou vybrané části program k inscenaci *Kalibův zločin*. Poslední příloha je tvořena mou komparací, kterou jsem vypracovala a z níž jsem vycházela při tvorbě celé bakalářské práce.

Na základě výše uvedené literatury jsem mohla detailně poznat inscenaci *Kalibův zločin*, seznámit se s prací herců s postavami a porozumět dramaturgicko-režijnímu záměru. Domnívám se, že problematika zpracovaná v celé bakalářské práci může posloužit jako studijní text zaměřený na tvorbu analýz a být využita v rámci výuky divadelní teorie.

1. KAREL VÁCLAV RAIS – OSOBNOST A CHARAKTERISTIKA DÍLA

Ve své bakalářské práci se věnuji divadelní adaptaci románu *Kalibův zločin*, proto v této kapitole představím autora tohoto díla, Karla Václava Raise.

Český spisatel Karel Václav Rais se narodil 4. ledna 1859 v Lázních Bělohradě na Jičínsku a zemřel 8. července 1894 v Praze. Jedná se o spisovatele, který se zaměřoval na Podkrkonoší a je řazen mezi představitele realismu a tzv. venkovské prózy. Současně je považován za zakladatele beletristického časopisu *Zvon*.⁹

Poté, co vystudoval učitelský ústav v Jičíně, působil jako učitel v Trhové Kamenici, v Železných horách, na Hlinecku a později v Praze, kde se v roce 1894 stal ředitelem Dívčí měšťanské školy na Vinohradech a zde vznikla většina jeho děl. Zpočátku své tvorby se věnoval povídkám pro děti a mládež, kterými chtěl „v mladé generaci“ vzbudit národní hrdost a protože byl povoláním učitel, jeho cílem bylo mládež vychovávat. Tyto příběhy, které měly většinou dětského hrdinu pomáhajícího svým blízkým bezelstně a nesobecky, vnímal jako výchovný prostředek. Prostřednictvím této tvorby se stal známým autorem; později, přibližně od roku 1890, se začal zajímat o mezigenerační problematiku, konkrétně o tzv. výminkářskou otázku, vesnice a prostý lid. Téměř všechna jeho díla vycházejí z jeho rodiště – podkrkonošského venkova – a zabývají se sociální problematikou, kterou neřeší, ale pouze ji popisuje.¹⁰

V beletrii pro mládež se kromě výše uvedeného věnoval historickým námětům a jeho záměrem bylo na mladé lidi výchovně působit. Příkladem jeho tvorby pro mládež jsou např.: *Povídky ze starých hradů* (1888), *Povídky o českých umělcích* (1891), *Z naší kroniky* (1892).¹¹ V těchto povídkách jeho hrdinové prokazují lásku k národu a ke svému domovu. Ve svých prózách Karel Václav Rais popisoval osudy těch, kteří se nemohli bránit, především starých lidí a dětí, zaměřoval se na odloučenost od domova a bídu. Tuto problematiku najdeme např. v díle *První květy* (1881) nebo *Poslední léto* (1924).¹² Ve svém díle se Rais rovněž věnoval

⁹ HOMOLOVÁ, Květa okol. *Čeští spisatelé 19. a počátku 20. století*. 3. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1982. s. 225.

¹⁰ MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Dějiny české literatury III*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Československá akademie věd, 1961. s. 467.

¹¹ Tamtéž, s. 467.

¹² Tamtéž, s. 467.

mezilidským vztahům, nejčastěji rodičů a dětí. V próze pro mládež jsou tyto vztahy idealizovány, děti jsou pro rodiče zdrojem radosti a štěstí. Autor zobrazuje starost, péči a lásku rodičů ke svým dětem, díky níž je domov místem, kam by se měly rády vracet. V těchto prózách spatřujeme autobiografický podtón. Např. v povídkové sbírce *Výminkáři* (1891) jsou hlavními postavami mladí lidé, muži i ženy, orientováni na hromadění majetku. Jejich rodiče a prarodiče se jim snaží pomoci, dochází u nich však ke komunikační bariéře a generační propasti. Lidské sobectví je zobrazeno v povídkové sbírce *Potměchut'* (1892), v románu *Západ* (1896) popisuje období stáří a úskalí spojená s blížícím se koncem vesnického kněze.¹³

V díle Karla Václava Raise se lze setkat s postavami s vysokými morálními zásadami; autor zdůrazňoval národní hrdost a mravní hodnoty a tato tematika tvoří jeho básně *Z hor* (1883) a *Z města* (1884).¹⁴

Do tvorby Karla Václava Raise jsou řazeny rovněž tzv. „idyly“, tzn. prózy se šťastným koncem, zasazené do minulosti. Příkladem je román *Zapadlí vlastenci* (1893), jejichž děj se odehrává v první polovině 19. století v podhůří Krkonoš a je zde zobrazena činnost českých buditelů a vlastenců, kněží a učitelů.¹⁵

¹³ HOMOLOVÁ, s. 228.

¹⁴ MUKAŘOVSKÝ, s. 469.

¹⁵ Tamtéž, s. 478.

2. CHARAKTERISTIKA ROMÁNU KALIBŮV ZLOČIN

Ve své bakalářské práci se zabývám divadelní adaptací románu *Kalibův zločin*, proto v této kapitole samotný román *Kalibův zločin* představím.

Román *Kalibův zločin* napsal Karel Václav Rais v roce 1892 a vycházel nejprve časopisecky ve *Světozoru*, poté knižně v roce 1895.¹⁶ Zobrazuje život na českém venkově v 19. století a kritizuje roztržité mezilidské vztahy. Jedná se o tragický příběh dobrosrdečného, ale také naivního muže, který se stane obětí psychické manipulace a týrání a v závěru románu je dohnán k vraždě.

Autor se kriticky staví k dobovým společenským vztahům a lidskému jednání na vesnici, poukazuje na osobní prospěchářství, honbu za majetkem a vědomé zneužívání lidských slabostí. Do popředí je postavena role matky jako egocentrické nelidské stvůry, která zničí celou rodinu.

V tomto díle je zobrazen tragický rozpad manželství včetně zločinu spáchaného mužem, jenž je zlomen psychickým týráním. Jedná se o popis špatných mezilidských vztahů, psychické manipulace včetně násilného, agresivního chování v rámci rodiny. V románu je demonstrována tematika domácího násilí, lidské nesnášenlivosti a boje o majetek.

Autor ukazuje rozpad osobnosti pod psychickým nátlakem, který může dovést člověka k fatálnímu činu. Bezohlednost při jeho získávání a touha mít moc zastihuje lidský soucit a sounáležitost s druhými. Karel Václav Rais popisuje hlavní postavu románu jako nekonfliktního a klidného člověka, ze kterého se skrze manipulaci a psychické týrání stává člověk neurotický, vznětlivý a nesnášenlivý. Rais také v tomto románu poukazuje na skutečnost, že lidé jsou schopni se svými nejbližšími manipulovat a dohnat je k činům, které by jinak nespáchali. Demonstruje patologii rodinných vztahů, změny lidského chování pod nátlakem, manipulativní chování lidí v mnoha jeho podobách.

Autor se soustřeďuje na problematiku vícegeneračního soužití, pokrytectví, intrik, psychického násilí, lstivosti a přetvářky.

Téma domácího násilí a psychické manipulace, které popisuje Karel Václav Rais, spisovatel druhé poloviny 19. století, je aktuální dodnes.

¹⁶ MUKAŘOVSKÝ, s. 474.

3. SLOVÁCKÉ DIVADLO A JAN ANTONÍN PITÍNSKÝ

V této kapitole pojednám o spolupráci Slováckého divadla se současným českým divadelním režisérem Janem Antonínem Pitínským. Významné divadelní inscenace, na nichž Pitínský se Slováckým divadlem spolupracoval, pomohly formovat dramatickou tvorbu tohoto divadla. V první podkapitole popíši historii i současnost Slováckého divadla, v druhé podkapitole se budu věnovat osobě Jana Antonína Pitínského.

3.1 SLOVÁCKÉ DIVADLO

K založení Slováckého divadla Uherské Hradštitě došlo v polovině roku 1945. Od tohoto roku, až do roku 1949, bylo divadlo provozováno Spolkem Slováckého divadla. Herecký soubor divadla hrál nejprve v prostorách Reduty v Uherském Hradišti, avšak z důvodu nutné rekonstrukce se divadlo přesunulo do prostor zdejší sokolovny.¹⁷

Svou samostatnou činnost zahájilo Slovácké divadlo Uherské Hradiště 10. října 1945 inscenací dramatu *Gazdina roba* od české spisovatelky Gabriely Preissové. Nejprve se divadelní tvůrci věnovali české klasice (např. Klicpera, Tyl, Jirásek a již uvedená Preissová). Divadlo také inscenovalo slovenská dramata, např. *Mastný hrnec*, *Hájníkova žena*, *Ženský zákon*, neboť soubor často vyjížděl na Slovensko. Členové hereckého souboru se často měnili, přesto vznikly mnohé úspěšné inscenace, jako např. *Její pastorkyňa*, *Všichni moji synové*, *Stará historie*.¹⁸

Součástí Slováckého divadla Uherské Hradiště je rovněž *Malá scéna*, která zahájila svou činnost v roce 1978 komedií *Velmi choulostivá situace v penzionu Beránek*. Její činnost zprvopočátku do dramaturgického plánu divadla zahrnuta nebyla; od roku 2003 vytváří Slovácké divadlo pro tuto *Malou scénu* vlastní dramaturgii se zaměřením na současná témata.¹⁹

¹⁷ ŠORMOVÁ, Eva. *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*. 1. vyd. Praha : Divadelní ústav, 2000. s. 438. ISBN 80-7008-107-4.

¹⁸ Tamtéž, s. 438.

¹⁹ Tamtéž, s. 439.

V roce 1990 se ředitelem tohoto divadla stal Igor Stránský a v čele divadla stojí doposud. Zřizovatelem Slováckého divadla je od roku 2003 Město Uherské Hradiště.²⁰

Slovácké divadlo Uherské Hradiště je tvořeno Velkou a Malou scénou, realizuje výjezdy do jiných měst, nabízí veřejnosti možnost zhlédnutí veřejných generálních zkoušek a také nabízí žákovské a studentské předplatné včetně večerních a seniorských abonmá.²¹

Slovácké divadlo Uherské Hradiště má v současné době v repertoáru díla zahraničních autorů, jako např. *Kočka na rozpálené střeše* autora Tennesseeho Williamse, *Popel a pálenka* od Bengta Ahlforse nebo *Cikáni jdou do nebe* Jevgenije Dogy a Emila Lotjana. Také inscenují tvorbu českých autorů, jako např. *Lucernu* Aloise Jiráska, *Dobře placená procházka* a *Kdyby tisíc klarinetů* od Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra nebo *Jak neuvařit hlavu naměkko* od Miloše Macourka a Alexandry Bauerové.²²

Slovácké divadlo Uherské Hradiště je typem oblastního repertoárového divadla. Jeho dramaturgie nemá specifikované zaměření, nýbrž je žánrově velmi různorodá a proměnlivá. Do jeho repertoáru patří jak díla klasická, tak současné hry, vlastní dramaturgie i adaptace filmových námětů.

V 90. letech 20. století začalo Slovácké divadlo spolupracovat s významným režisérem Janem Antonínem Pitínským. Tento režisér spolupráci přijal pro všestrannost divadla a jeho hereckého souboru.

3.2 SPOLUPRÁCE SLOVÁCKÉHO DIVADLA A JANA ANTONÍNA PITÍNSKÉHO

Spolupráce Slováckého divadla Uherské Hradiště s divadelním režisérem Janem Antonínem Pitínským začala v roce 1999 a od té doby ve Slováckém divadle režíroval celkem šest inscenací. První inscenací bylo drama *Gazdina roba* od Gabriely Preissové, které mělo premiéru v roce 2000. Za hlavní roli v této inscenaci získala tehdy její představitelka Irena Vacková Cenu Thálie Českého divadla. Jedná

²⁰ *Slovácké divadlo – O divadle*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackeivadlo.cz/slovacke-divadlo>>.

²¹ *Slovácké divadlo*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackeivadlo.cz/slovacke-divadlo>>.

²² Tamtéž.

se o drama vesnického realismu; tato témata Pitínský často zpracovával, což potvrzují jeho předchozí inscenace *Její pastorkyňa*, kterou režíroval v Městském divadle Zlín, a *Maryša*, kterou režíroval v Národním divadle v Praze. Další inscenací, kterou Jan Antonín Pitínský režíroval ve Slovákém divadle Uherské Hradiště v roce 2002, byli *Bratři Karamazovi* ruského spisovatele Fjodora Michajloviče Dostojevského. Následovala v roce 2004 *Liška Bystrouška* Rudolfa Těsnohlídka, poté inscenace *Cikáni* od Karla Hynka Máchy a jako předposlední *Divá Bára* od Boženy Němcové. Z výčtu těchto děl je patrná tematická a žánrová různorodost; např. *Cikáni* jsou román z období romantismu, *Bratři Karamazovi* spadají do období ruského realismu. Jedná se o díla klasická, kterými chtěl Pitínský oslovit konzervativní diváky Slovákého divadla Uherské Hradiště.²³

Prozatím poslední inscenací, kterou ve Slovákém divadle Jan Antonín Pitínský jako host režíroval, je *Kalibův zločin* autora Karla Václava Raise. Premiéra se odehrála 4. února 2012. Režisér zvolil tento román, jehož hlavním tématem je matka způsobující rozpad rodiny. Této problematice se věnoval již ve své vlastní předchozí tvorbě; v roce 1987 napsal sociální drama *Matka*. Postava matky zde stejně jako v *Kalibově zločinu* vystupuje jako destruktivní činitel, jako tyran, který zahubí celou rodinu.

V jeho současné režijní tvorbě lze spatřit nové inscenační postupy. Ve své práci se Pitínský nechává inspirovat původním textem a obrazností, často vyzdvihuje prvky, které jsou v předloze jen okrajově zmíněny. V případě režírování pro Slováké divadlo se téměř vždy jednalo o jeho vlastní dramaturgii.

3.3 JAN ANTONÍN PITÍNSKÝ

Jan Antonín Pitínský, český dramatik, prozaik a divadelní režisér, se narodil 30. října 1955 ve Zlíně. V tehdejší Gottwaldově navštěvoval gymnázium, poté studoval v Brně na Střední knihovnické škole. Po jejím ukončení působil jako knihovník v Moravské galerii v Brně a následně jako inspicent v *Divadle na provázku*. V Brně založil amatérské divadlo s názvem *Tak tak*, avšak po policií přerušené pouliční akci *Pocta Dostojevskému* v roce 1980 musel z Brna odejít. Po návratu do Brna v roce 1985 založil soubor *Ochotnický kroužek*, v němž nastudoval

²³ BUREŠOVÁ, Eva. *Inscenace Jana Antonína Pitínského ve Slovákém divadle*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta B-OT DV Brno. Brno : Masarykova univerzita, 2010.

i vlastní hry. V letech 1990 - 1992 působil jako režisér *HaDivadla* v Brně, v letech 2000 - 2002 byl členem uměleckého vedení *Divadla Na zábradlí* v Praze. Od této doby se věnuje výhradně režii a stává se z něj jedna z nejvýznamnějších osobností české divadelní režie.²⁴ Nyní působí jako host v českých, moravských i slovenských divadlech. Kromě spolupráce se Slováckým divadlem Uherské Hradiště režíruje v letošním roce v Národním divadle v Praze inscenaci *Strakonický dudák* a *Naši furianti*.

Jeho vlastní autorská práce, dramata s názvy *Matka*, *Pokojíček* a *Komora*, byla publikována v časopise *Svět a divadlo* v 90. letech 20. století. Pro Českou televizi natočil v roce 2008 dokument *Nevěsta kvetoucí aneb Bašó na Valašsku*. Podle jeho scénáře také v roce 1998 byla natočena televizní hra *Převeliké klanění právě narozenému Jezulátku aneb Betlém*. Mezi jeho další díla náleží hry vydané knižně *Ananas*, *Park*, *Buldočina aneb Nakopnutá kára* a jiné.²⁵ Mezi jeho nejvýznamnější divadelní inscenace patří například vlastní úprava dramatu *Její pastorkyňa* v Městském divadle Zlín v roce 1995 a *Gazdina roba* ve Slováckém divadle Uherské Hradiště v roce 2000. Upravil a režíroval také například drama *Nora* od Henrika Ibsena v Divadlo 7 a půl v Brně v roce 2007. Provedl dramaturgii českých klasických děl v Národním divadle v Praze, např. *Markéta Lazarová* a *Babička*.²⁶

Jan Antonín Pitínský byl oceněn Cenou Alfréda Radoka: v roce 1995 za inscenaci *Sestra Úzkost*, v roce 1996 za inscenaci *Jób*, v roce 1998 za hru *Dido a Aeneas* a v roce 1999 za inscenaci *Divadelník*. Patří mu také cena Českého literárního fondu z roku 1991 za dramaturgii *Touha stát se indiánem*, v roce 1995 za drama *Její pastorkyňa*. V roce 2003 a 2004 obdržel cenu Sazky a Divadelních novin za dílo *Nora* a *Liška Bystrouška*. V roce 2006 byl oceněn slovenskou cenou Dosky, což je obdoba české Thálie, za hru *Ignorant a šílenec* ve Slovenském národním divadle v Bratislavě. V roce 2007 mu byla udělena cena Ministerstva kultury České republiky za přínos v oblasti divadla.²⁷

²⁴ Jan Antonín Pitínský. Portál české literatury [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechlit.cz/autori/pitinsky-jan-antonin/author.profil/>>.

²⁵ Jan Antonín Pitínský. Slovník české literatury po roce 1945 [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=951>>.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Jan Antonín Pitínský. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/jan-antonin-pitinsky>>.

4. INSCENACE KALIBŮV ZLOČIN

Ve své bakalářské práci se věnuji analýze divadelní inscenace *Kalibův zločin*, proto v této kapitole samotnou inscenaci odehranou ve Slováckém divadle Uherské Hradišti blíže představím.

Divadelní inscenace *Kalibův zločin* měla premiéru 4. 2. 2012 v režii Jana Antonína Pitínského. Svou spoluprací se Slováckým divadlem Uherské Hradiště začal režii inscenace dramatu *Gazdina roba* české autorky Gabriely Preissové v roce 2000. Dramaturgicky se na inscenaci *Kalibův zločin* podílela Iva Šulajová. Tato dramaturgyně je v angažmá Slováckého divadla Uherské Hradiště od roku 2001 a dramaturgicky se podílela na více než čtyřiceti inscenacích, mezi něž patří například *Lucerna* Aloise Jiráka nebo *Kočka na rozpálené plechové střeše* Tennesseeho Williamse.²⁸ Tyto inscenace jsou v letošním roce zařazeny do repertoáru divadla.²⁹ Iva Šulajová a Jan Antonín Pitínský zpracovali a upravili dramaturgicky *Kalibův zločin* Bedřicha Vrbského s použitím motivů Huberta Krejčího.

Na divadelní inscenaci *Kalibův zločin* se podíleli i další stálí pracovníci Slováckého divadla. Např. scénografka Jana Hauskrechtová nebo kostymérka Eva Jiříková. Eva Jiříková spolupracovala jako host v Brně v divadle Husa na provázku a Národním divadle, v Ostravě v Divadle Petra Bezruče či v Moravském divadle v Olomouci. Také dlouhodobě spolupracuje se souborem Hradišťan.³⁰ Jana Hauskrechtová působí jako jevištní výtvarnice nejen v České republice, ale i v zahraničí, např. v Polsku, na Slovensku.³¹ Hudební nastudování *Kalibova zločinu* bylo provedeno Tomášem Jeřábkem, jenž se jinak věnuje rekonstrukcím a stavbě varhan.³²

Autorem dramaturgické *Kalibův zločin: Obraz z podhoří* byl Bedřich Vrbský (1890 – 1966). Byl hercem, dramatikem i režisérem. Hrál v divadle, např. v Městském divadle na Královských Vinohradech v Praze a také v Národním divadle v Praze, i

²⁸ *Slovácké divadlo - Iva Šulajová*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/iva-sulajova>>.

²⁹ *Slovácké divadlo – Repertoár*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/inscenace>>.

³⁰ PITÍNSKÝ, Jan Antonín. *Kalibův zločin – Obraz z podhoří*. Divadelní program. Slovácké divadlo Uherské Hradiště. Premiéra 4. 2. 2012. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo, 2012.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

ve filmu, např. ve filmu *Psohlavci*, *Stříbrný vítr* nebo *Dobry voják Švejk*. Jeho dramaturgie *Kalibova zločinu* poprvé vyšla v Praze v roce 1934 v Zemědělském knihkupectví A. Neubert, podruhé v Československém divadelním a literárním jednatelství v Praze v roce 1956.³³

Režisér Jan Antonín Pitínský a dramaturgyně Iva Šulajová se při úpravě Vrbského dramaturgie *Kalibova zločinu* inspirovali tvorbou českého spisovatele, dramatika, režiséra a překladatele Huberta Krejčího (nar. 1944). Pro tvorbu Huberta Krejčího je typické, že činy a situace znázorňuje pouze v náznacích, využívá jazykové stylizace, rychlého tempa inscenace a ironické žertovnosti.³⁴

Do hlavní role starého mládence Vojty Kaliby byl obsazen herec Slováckého divadla Uherské Hradiště Tomáš Šulaj, který je zde v angažmá od roku 1999. Za ztvárnění role Vojty Kaliby získal ocenění Slovácký Oskar 2011.³⁵ V inscenaci si jeho otce, Kalibu st., zahrál Pavel Majkus. V roli sestry Nány Nedomlelové se představila herečka Monika Horká. Manku Smržovou, druhou sestru Vojty, ztvárnila Andrea Nakládalová. Do role Vojtovy manželky Karly byla obsazena Jitka Josková, mnohokrát oceněná herečka, která je v angažmá Slováckého divadla od roku 2001.³⁶ V roli matky Boučkové se střídaly Pavlína Hejčmanová a Irena Vacková. Irena Vacková za roli Boučkové v inscenaci *Kalibův zločin* získala ocenění Slovácký Oskar 2012.³⁷ Smrže, Vojtova švagra, ztvárnil Kamil Pulec a v roli Kalibova přítele Kukelky vystupoval Pavel Hromádka. Jako Konopáč se představil herec Petr Čagánek a jako jeho manželka Marie Konopáčová herečka Klára Vojtková. Karlina otce Boučka ztvárnil Vladimír Doskočil a vojáka Rachotu Jiří Hejčman.³⁸ Všichni výše uvedení herci jsou buď v angažmá Slováckého divadla Uherské Hradiště, nebo v něm hostují. Divadelní inscenace *Kalibův zločin* obdržela pro Slovácké divadlo cenu Největší z pierotů 2012, kterou uděluje odborná porota

³³ PITÍNSKÝ, Jan Antonín. *Kalibův zločin – Obraz z podhoří*. Divadelní program. Slovácké divadlo Uherské Hradiště. Premiéra 4. 2. 2012. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo, 2012.

³⁴ *Hubert Krejčí*. Portál české literatury [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechlit.cz/autori/krejci-hubert/>>.

³⁵ *Slovácké divadlo – Tomáš Šulaj*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/tomas-sulaj>>.

³⁶ *Slovácké divadlo – Jitka Josková*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/jitka-joskova>>.

³⁷ *Slovácké divadlo – Irena Vacková*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/irena-vackova>>.

³⁸ PITÍNSKÝ, Jan Antonín. *Kalibův zločin – Obraz z podhoří*. Divadelní program. Slovácké divadlo Uherské Hradiště. Premiéra 4. 2. 2012. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo, 2012.

složená z recenzentů, kulturních pracovníků a novinářů.³⁹ Za kvalitní provedení této inscenace a precizní ztvárnění jevištních postav byla inscenace *Kalibův zločin* nominována na cenu České divadlo 2012.⁴⁰ Tato mnohá ocenění a kladné ohlasy svědčí o vysoké úrovni této divadelní inscenace a práce Jana Antonína Pitínského.

³⁹ *Slovácké divadlo – Kalibův zločin*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/inscenace/kalibuv-zlocin>>.

⁴⁰ *Slovácké divadlo – Kalibův zločin*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/inscenace/kalibuv-zlocin>>.

5. ANALÝZA DIVADELNÍ INSCENACE KALIBŮV ZLOČIN

V následujících kapitolách bakalářské práce popíši svou provedenou analýzu divadelní inscenace *Kalibův zločin*, kterou uvedlo Slovácké divadlo Uherské Hradiště 4. února 2012 v režii Jana Antonína Pitínského. Tuto inscenaci budu analyzovat na základě vlastního zhlédnutí představení dne 17. května 2013 v rámci Divadelní Flóry v Olomouci a poté prostřednictvím jejího audiovizuálního záznamu inscenace. Na záznamu je představení z 8. března 2012 odehrané stejně jako premiéra ve Slováckém divadle v Uherském Hradišti.

5.1 DRAMATURGICKO-REŽIJNÍ KONCEPT INSCENACE

V této podkapitole se zaměřím na dramaturgicko-režijní koncept divadelní inscenace *Kalibův zločin*. Opírám se o představu režiséra o podobě jednotlivých složek inscenace.

Poetika režiséra Jana Antonína Pitínského je zřetelná ve všech jednotlivých složkách inscenace *Kalibův zločin*. V případě herecké složky se jedná o výraznou pohybovou i hlasovou stylizaci; objevuje se zde časté opakování frází, celých vět a také gest a pohybů. Režiséřův rukopis se nachází také v kostýmech; jsou v nich prvky současnosti. Tímto i dalšími náznaky se snaží Pitínský vyjádřit, že tematika obsažená v inscenaci se netýká pouze 19. století, ale platí dodnes. Úpravu a dotvoření kostýmů přenechal režisér kostýmní výtvarnici Evě Jiřikovské; za nejzákladnější kostým považuje Pitínský bílou košili, černé sako a kalhoty, které se objevují u mužského hereckého obsazení. V případě líčení lze spatřovat režisérovu inspiraci čínským divadlem – všechny herecké postavy mají tváře nabílené. Inspirace čínským divadlem se projevuje také v pohybové složce jednotlivých herců, převážně žen. „Pitínského inscenace dynamizuje příběh pohybovou, gestickou i hlasovou stylizací (obdobně jako u Lišky Bystroušky jsou tu patrné vlivy asijského divadla).“⁴¹ Toto tvrzení mohu potvrdit a doložit na konkrétních příkladech, které mi rovněž připomínaly asijské divadlo: např. Vojtova sestra Nána položí ruce složené v loktech jednu na druhou a cupitá rychlým krokem kolem stolu. V dalším obraze Boučková

⁴¹ KERBR, Jan. Léčka na stárnoucího mládence. *Divadelní noviny* 21, 2012, č. 7, s. 5.

s dcerou Karlou dorazí ke Kalibům do chalupy, obě zároveň zatřepou rukama před sebou a dají si je v bok, zopakují to podruhé a Karla sama ještě potřetí. Znaky čínského divadla asociuje i scéna, kdy si Vojta po dlouhém pobízení vezme od Karly buchtu a Karla s matkou Boučkovou zapiští tenkým hláskem; podobně si zavýsknou u Kalibů v chalupě, doprovodí to zvednutím ruky nad hlavu a kroutivým pohybem zápěstí rukou zamávají.

Jak jsem výše uvedla, velmi často se v inscenaci objevuje repetitivní chování postav, v němž pozoruji spojitost s autistickým chováním, jehož rysem není pouze opakování gest a slov, ale také strnutí v pohybu, které lze v inscenaci mnohokrát spatřit. Práce hereckých postav s promluvami nespočívá pouze v opakování, ale také v zabarvení, dynamice a tempu řeči, které je často nepřirozené, objevuje se nesprávné frázování vět a slova mnohdy splývají. Řeč v této inscenaci dokresluje charaktery jevištních postav, např. tón hlasu Vojtova švagra Smrže je rozkazovačný a nekompromisní, což koresponduje s jeho charakterovými vlastnostmi.

Ve výše zmíněné stylizaci řeči a pohybů spatřuji v inscenaci k zesměšňování situací, někdy až ke grotesknosti. Režisér záměrně některé situace zobrazuje s nadsázkou.

V případě hudebního doprovodu divadelní inscenace *Kalibův zločin* využil režisér Pitínský lidové písně, které se v inscenaci hojně objevují, např. *Široký, hluboký; U potoka vrba stojí*, také vážnou hudbu a moderní hudební nástroje – bubny a činely. Nejfrekventovanějším hudebním nástrojem, jenž inscenaci doprovází, jsou varhany. Veškerý hudební doprovod je pouštěn z nahrávek, které byly pořízeny ve velkém sále Husova sboru v Brně a v nahrávacím studiu Slováckého divadla Uherské Hradiště.⁴² Hudbu chápu jako důležitý element této inscenace, neboť vhodně dokresluje charaktery dramatických postav, podtrhuje tíživé situace či vyzdvihává vlídnějších okamžiků.

Režisérův rukopis, jenž spočívá v náznakovosti, symbolech a pohrávání s fantazií diváka, také vidím ve zvláštnostech, které se objevují ve výpravě. Zvláštnostmi myslím například výrazné líčení, které lze pozorovat především u postavy Boučkové a Vojty, nebo práce se světlem – oslnivé světlo vycházející z malé výsuvné skříňky ve zdi. Za zvláštnost považuji také několik obrázků tváře Smrže, které se v určité chvíli objeví pověšené na stěnách světnice.

⁴² J. A. Pitínský. *Kalibův zločin*. Divadelní program. Slovácké divadlo Uherské Hradiště. Premiéra 4. 2. 2012. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo.

Shledávám, že režisér Jan Antonín Pitínský a dramaturgyně Iva Šulajová vycházejí explicitně z románové předlohy Karla Václava Raise a z jejích dialogů, které přesně udávají charakterové vlastnosti dramatických postav a atmosféru situace i doby. Pomocí výše uvedené stylizace řeči a pohybů herců jsou tyto rysy v inscenaci zdůrazněny. Usuzuji, že se režisér s dramaturgyní rozhodli zachovat původní podobu jazyka Raisova románu, tj. nepřevodli jej do současného českého jazyka. Domnívám se, že důvodem k ponechání původní podoby jazyka Raisova románu byla snaha důkladnějšího vykreslení života na vesnici v 19. století. I kostýmy herců s tímto záměrem korespondují, neboť kostýmní výtvarnice Eva Jiřiková se při jejich tvorbě inspirovala dobovými lidovými kroji.

V souvislosti s tím, že je v divadelní inscenaci ponechána podoba českého jazyka z 19. století, obsahuje divadelní program k inscenaci *Slovníček vybraných nářečních výrazů*,⁴³ kde jsou objasněny významy některých slov, jako např. „mnoho si neodevzdají“ je vyloženo jako „neliší se“ nebo „harasová halenka“ jako halenka z hrubší vlny apod.

Režisér Jan Antonín Pitínský a dramaturgyně Iva Šulajová upravili pro potřeby divadelní inscenace *Kalibův zločin* jeho dramaturgii Bedřicha Vrbského tím, že přidali některé postavy a obrazy, které Bedřich Vrbský vynechal. Tím se navrátili, resp. přiblížili k původní románové předloze Karla Václava Raise, z níž převzali veškeré dialogy a následovali přesně i posloupnost jejích scén. Oproti předloze vynechali pouze několik obrazů, což jim umožnilo především přetvořit postavu Karly Boučkové v postavu nejednoznačnou. V románu *Kalibův zločin* je Karla přetvařující se dívka, zprvu předstírající zájem o Vojtu, ale po přestěhování do jeho chalupy se její chování změní v cynické, odmítavé až zlé. Po vzoru své matky se chová vypočítavě. Oproti románu se Karla v divadelní inscenaci chová rozdílně – zpočátku se snaží být na svého muže milá a neodhání jej od sebe. Chladně a odmítavě se k Vojtovi začne chovat až poté, co spolu jsou u muziky, kde se Vojta opije. Domnívám se, že to Karle připomnělo jejího otce Boučka, který nyní stále pije, a proto k Vojtovi začne cítit odpor. Důvodem, proč je postava Karly v režisérově pojetí jiná, než v románu je zřejmě ozvláštnění děje – v úvodu se může divákovi zdát, že bude mít Vojta problémy pouze s tchýní Boučkovou a jeho žena

⁴³ PITÍNSKÝ, Jan Antonín. *Kalibův zločin – Obraz z podhoří*. Divadelní program. Slovácké divadlo Uherské Hradiště. Premiéra 4. 2. 2012. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo, 2012.

mu bude po boku. V průběhu inscenace se Karlino chování však změní a chová se k Vojtovi stejně jako její matka a v některých případech ještě hůře.

Režisér Pitínský a dramaturgyně Šulajová vynechali rovněž ve svém divadelním zpracování *Kalibova zločinu* konečnou scénu románu, v níž je uvedeno, že Vojta Kaliba zemřel na následky psychického vypětí spojeného s jeho fatálním činem. V divadelním zpracování se tato scéna neobjevuje. Záměrem režiséra i dramaturgyně je tedy ponechání prostoru pro divákovu představivost a polemiku, kam se Vojtův osud mohl dále ubírat.

5.2 HERECKÁ SLOŽKA

Protože ve své bakalářské práci analyzuji divadelní inscenaci *Kalibův zločin*, v této kapitole se zaměřím na její velmi podstatnou složku a to na způsob, jakým herci uchopili dramatický charakter a převedli jej na charakter jevištní.

Vojta

Primárně věnuji pozornost analýze hereckého ztvárnění dramatického charakteru Vojty Kaliby, neboť se jedná o jednu z hlavních postav této inscenace. Vojtu Kalibu zahrál herec Tomáš Šulaj. Vojta Kaliba je v knižní předloze charakterizován jako plachý člověk s dobrým srdcem, skromný a čestný muž, zprvu samotář, poté oběť intrik a psychické manipulace, který je v závěru dohnán k trestnému činu vraždy vlastní manželky. Herec Tomáš Šulaj uchopil tuto jevištní postavu velmi dynamicky a interpretuje jej jako člověka, který se vyhýbá jakýmkoliv konfliktům. Uzavírá se do sebe, což může působit jako jeho jistá odevzdanost či rezignace. Pro zobrazení Vojtových psychických stavů herec používá změny v dynamice a tónu hlasu, mimiku a gesta zvyrazňující smutek a slabost. Ve Vojtovi se přesto ve chvílích, kdy obtížně zvládá vypjatou situaci, objevuje vzdor a síla odporovat, což herec znázorňuje výše zmíněnou dynamikou hlasu, prudkými a hrubými pohyby, jako např. fyzické napadení manželky. Karla o svém muži Vojtovi v inscenaci mnohokrát řekne, že svým chováním připomíná bručícího medvěda; záměrem režiséra Pitínského i herce Šulaje bylo zveličt gesta, mimiku, řeč a pohyby, proto je i Vojtovo „bručení“ hyperbolizováno a herec z něj učinil nejvýraznější rys postavy Vojty. Tímto „bručením“ charakterizuje a nadsazuje jeho plachost, neschopnost a submisivnost. Zabučení herec simultánně podpoří plachým úsměvem nebo zakýváním hlavy. Herec plachost dramatického charakteru také podtrhuje zadržováním v řeči či pomalou mluvou. Chvíle, kdy se Vojta cítí šťastný a jistý, jako např. když si svou ženu Karlu a její matku veze k sobě domů, zobrazil herec změnou tempa a způsobu řeči - mluví plynule, sebejistě, dynamicky a věty pravidelně frázuje. Herec obvykle mluví hlubokým hlasem, na intenzitě přidává pouze ve chvílích, kdy chce zdůraznit, že Vojta psychicky nezvládá situaci, nebo tehdy, kdy se zesílení hlasu má stát komickým faktorem (např. když přijme

nabízenou buchtou od Karly). Během herecké interakce mezi postavami Vojty a Karly je zpočátku zřetelné jiskření; v některých chvílích režisér zobrazuje Vojtovu touhu po mladé ženě až příliš okázalým způsobem. V další scéně se do kontrastu k těmto přehnaně náruživým scénám staví chlad a odpor k Vojtovi, který na jeviště přenáší herečka Jitka Josková, představitelka Karly.

„I stylizovaný leitmotiv jeho role, jakoby do sebe obrácené mumlání bez vytváření slov, funguje jako účinná charakterizace.“⁴⁴ S tímto tvrzení recenzenta Jana Kerbra v *Divadelních novinách* souhlasím z výše uvedených důvodů.

Režisér a herec dynamizují psychickou strukturu dramatické postavy, která se pod psychickým nátlakem a emočními ataky ze strany matky Boučkové a Karly výrazně mění. Na Vojtovi je zřetelná snaha zůstat klidným člověkem; snaží se přehlížet hádky a těšit se na společný život s Karlou, přesto jej občas přemůže nečekaný záchvat vzteku, který herec formuje do hlasitého zařvání, prudkých pohybů a ataků ostatních herců. Herec tyto výbuchy nepřičetnosti přetvořil do groteskně zveličelých gest, pomocí nichž zdůrazňuje nezvladatelný vnitřní souboj svědomí a citů, který se odehrává v hlavě dramatické postavy Vojty. Režisér Pitínský a herec Tomáš Šulaj znázornili nejistotu Vojty repetitivním chováním, které se projeví například ve scéně, kdy Vojta mluví s Karlou a má v úmyslu zeptat se jí na vojáka Rachotu, ale očividně se tomu zdráhá. Herec tuto ostýchavost prezentuje tak, že dvakrát po sobě vstane ze židle, narovná se a zasalutuje.

Bezradnost a zoufalství, které Vojta cítí ve chvílích, kdy ho Karla odstrkuje nebo odhání od dítěte, vyjadřuje herec plačtivým tónem hlasu a odevzdaným smíchem, který se přemění v nešťastné lkaní. Oproti knižní předloze angažuje herec v promluvách Vojty v inscenaci více emocí, vztek či smutek. Herec Tomáš Šulaj pracuje s postavou Vojty jako s člověkem, který své city nezvládá. To mu umožňuje rozmanitě používat zabarvení hlasu, což podporuje gesty a mimikou. Poté, co Vojta napadne Karlu a je zavřen do vězení, herec osobitým způsobem vykresluje psychické rozpoložení dramatické postavy pláčem, bláznivým smíchem nebo kroucením hlavy. Uvěznění v temné vězeňské cele asociuje spíše léčebnu, nikoli vězení. Rozpad osobnosti Vojty je zde díky hereckému provedení naprosto znatelný a viditelný; je to konečná fáze práce Tomáše Šulaje s dramatickou postavou Vojty,

⁴⁴ KERBR, s. 5.

kterou převedl do podoby jevištní postavy pomocí výše zmíněných gest, mimiky a hlasového projevu. Režisér Pitínský a Tomáš Šulaj nepostavili postavu Vojty Kaliby do kontrastu k postavě Boučkové, nýbrž jej pomocí násilně zobrazených záchvatů vzteku posunuli tak, aby si divák mohl vybrat, jak bude Vojtu vnímat - buďto jako agresivního neovladatelného člověka, který spáchal vraždu, nebo jako oběť, která se dopustila trestného činu pod nátlakem.

Po návratu Vojty z vězení následuje obraz, kdy Vojta nachází svou ženu Karlu s její matkou Boučkovou v přítomnosti vojáka Rachoty a z hereckého vyjádření je zřetelné, že Vojta pochopil, že není otcem dítěte a Karla si jej vzala za muže ze zjištěných důvodů. Herec Tomáš Šulaj drží v ruce hnědý kufr, který v této inscenaci funguje jako zástupná rekvizita pro vražedný nástroj, a bolestnou, zrazenou grimasou zobrazí Vojtův pocit zoufalství. Velmi pomalým pohybem, který umocňuje dramatický moment, pokládá kufr na zem. Poté, co Karla vykřikne, Vojta kufr k zemi přirazí; tento pohyb představuje akt vraždy – zde je zřetelná Pitínského obliba v náznakovosti – vražda není zobrazena realisticky, nýbrž pouhým náznakem. Na Karlu se sesype růžové a bílé peří a ona padne na zem – její pád je její smrt. Poslední výraz bolesti Vojty v této inscenaci herec zobrazí sundáním černého klobouku třesoucí se rukou.

Karla

Vojtovu manželku Karlu v této inscenaci ztvárnila Jitka Josková. Jak již bylo řečeno v kapitole *Dramaturgicko-režijní koncept*, režisérovým záměrem bylo z Karly oproti prozaické předloze utvořit postavu z počátku velmi nejednoznačnou. Její city a postoje není snadné pochopit. Karla je obětí své matky - neuvědomuje si to však, neboť jako dcera předpokládá, že její matka dělá vše pro její dobro. Její chování proto napodobuje: je vypočítavá, zlá a na Vojtovy city nebere ohled. Po narození dítěte se její negativní city k Vojtovi násobí, což v inscenaci herečka Josková znázornila hyperbolizovanými agresivními a surovými gesty. Herečka Josková pouhými náznaky ukazuje, jaké problémy Karle působí mluvit s Vojtou. Z tváře herečky je patrné, že se Karla k milému chování k Vojtovi nutí. Například v obraze během námluv sedí všichni – Smrž, Boučková, Karla a Vojta - kolem stolu a Karla něco vypráví. Herečka Josková používá falešný, nepřirozeně nadšený tón, což

simultánně podpoří třepotavým pohybem ruky. Jakmile domluví, jakoby vyčerpaně si oddechne a skloní hlavu. V tomto gestu spatřuji Karlinu nevěli komunikovat s nastávajícím manželem. Dále herečka tento postoj rozvíjí v situaci, kdy je Karla s Vojtou sama; Karla se posadí na židli a Vojta si před ni klekne, jakoby ji chtěl požádat o ruku, čímž herec Tomáš Šulaj zobrazuje Vojtovu touhu a radost z budoucího sňatku. Jakmile se Vojta Karly dotkne, herečka prudkým odvrácením se dává své postavě odmítavý výraz – Karla se posadí na druhou židli, tvář má staženou a zaťatými pěstmi svírá svou sukni. Herečka takto naznačuje Karlino přemáhání nepříjemného pocitu, který v ní Vojtův dotek vyvolal. Herečka Josková má v této inscenaci těžký úkol – ztvárnit postavu Karly se všemi změnami v jejích citech, postojích i chování. Dokáže vyjádřit bolest, kterou Karle způsobují vzpomínky na bývalého nápadníka, vojáka Rachotu, stejně tak Karlino rozpoložení, když přijíždí do Vojtovy chalupy se svou matkou Boučkovou. Stesk po vojákově Rachotovi prezentuje herečka Josková hlazením se po tváři a zamyšleným pohledem plným smutku. Ztvárnění jevištní postavy Karly touto herečkou je přesvědčivé, dokáže být postavou nešťastnou, zachmuřenou, ale také hysterickou a ukřiženou.

Ve scéně, v níž dá Vojta Karle šátek po své zesulé matce, znázorňuje herečka očekávání narození dítěte tím, že si šátkem pohazuje a radostně se směje. Upřeným pohledem na šátek a šťastným výrazem ve tváři vyjadřuje to, že se Karla nechala unést myšlenkou na dítě. Poté, co Karle z rukou vytrhne šátek její matka Boučková, herečka zůstane s rukama nataženýma před sebe, jako by jí Boučková opravdu vzala dítě.

Herečka Josková prezentuje chování Karly vůči Vojtovi jako vstřícné a mírné; v průběhu inscenace jej herečka vygraduje do nenávistných gest a agresivity. Kdykoliv se Vojta přiblíží k dítěti, herečka v postavě Karly dokáže s razancí a surovostí Vojtu odstrčit nebo mu vytrhnout dítě z náručí. Hysterickým křikem herečka zobrazuje odpor Karly k Vojtovi, umocňuje to zatínáním pěstí a zubů.

Režisér Jan Antonín Pitínský ve své režijní tvorbě využívá, jak již bylo uvedeno, opakujících se pohybů, gest, mnohých frází a slov, které podle mého názoru asociují autismus, a objevují se i při práci herečky Joskové s dramatickou postavou Karly. Pouhý pocit chladu a zimy, který Karla cítí, přetvoří herečka do opakujících se gest – Karla drkotá zuby a bez přestání se naklání dopředu a dozadu. Dlouho si

pak upravuje šaty, uhlazuje je rukama i přesto, že nejsou ani trochu pomačkané, čímž herečka vyjadřuje Karlinu nejistotu a zachmuřenost. V obraze u štedrovečerního stolu zvedá herečka ruce nad hlavu, pak je sepíná před sebou, čímž vyjadřuje Karlinu modlitbu. Zajímavý je způsob, jakým herečka Josková vyjadřuje Karlin vztek: herečka drží bílé prostěradlo a agresivně jej natřásá, čímž umocňuje její nenávistná slova o Vojtovi.

Recenzent Jan Kerbr v *Divadelních novinách* uvádí: „Jitka Josková představuje manipulovanou Karlu jako bytost, jejíž start do života se od mládí pomalu, ale čím dál výrazněji pokřivuje, až z ní ve finále zůstává fúrie podobná své matce.“⁴⁵ S tvrzením recenzenta se ztotožňuji, domnívám se, že postava Karly prochází v průběhu výraznou proměnou, což jsem výše již uvedla.

Režisér Jan Antonín Pitínský ve spolupráci s herečkou Jitkou Joskovou vytvořili v této inscenaci z Karly nejen zpočátku nejednoznačnou postavu, ale také zaslepenou matku přehánějící ochranitelský pud. Herečka dynamizuje Karlino necitelné chování k Vojtovi i k jeho otci Kalibovi st. pomocí řečového projevu. Karla tak koná po vzoru své matky Boučkové a nezabývá se tím, co jejich chování způsobuje. Herečka Josková prezentuje Karlu jako dceru, která téměř slepě poslouchá svou matku. Jakmile např. matka Boučková Karlu zavolá, herečka strne, ve tváři má kamenný výraz, ruce dá před sebe jako robot a strojovým krokem jde k Boučkové. Tím naznačuje slepou poslušnost.

Josef Meszáros se ve své recenzi na stránkách *Scéna.cz – 1. kulturní portál* vyjadřuje k herectví Jitky Joskové takto: „Jitka Josková nabízí nejdříve zakřiknutost, poslušnost až nezkušenost, ale během okamžiku se přemění dle vzoru maminky v osobu, která hájí své mateřské city, opět bez skrupulí.“⁴⁶ S těmito slovy recenzenta lze plně souhlasit; výkon Jitky Joskové považuji za přesvědčivý.

Závěrečná scéna v této inscenaci je nejprve tvořena setkáním Karly s vojákem Rachotou a jejich prožitkem štěstí. Herečka Karlinu radost zobrazuje upřímným spokojeným úsměvem a klidnou a nenucenou řečí. Jakmile se na scéně objeví Vojta, herečka ihned vystřídá radostný výraz ve tváři výrazem naprostého zděšení. Zobrazuje tak poslední emoci, kterou Karla ve svém životě prožije, a tou je strach.

⁴⁵ KERBR, s. 5.

⁴⁶ MESZÁROS, Josef. *Kalibův zločin – deprimující škola manipulace*. 2012. *Scéna.cz – 1. kulturní portál* [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.scena.cz/index.php?o=1&d=1&r=10&c=16084>>.

Na základě analýzy výkonu herečky Jitky Joskové v postavě Karly mohu uvést, že obtížnou a rozporuplnou postavu zmítanou mnoha variabilními emocemi uchopila velmi dobře.

Boučková

Ať už v románu, nebo v divadelním zpracování, je Boučková komplikovanou osobností s mnoha negativními charakterovými vlastnostmi a mnohdy až patologickým chováním vůči druhým lidem. Její chování může souviset s její minulostí, kterou si snaží vynahradit a promítá ji do své dcery.

Matku Boučkovou v této divadelní inscenaci ztvárnila herečka Irena Vacková. Jedná se nepochybně o dominující postavu celé inscenace. V průběhu inscenace byla ve středu dění a ostatní postavy zastiňovala. V prozaické předloze Karla Václava Raise z jejích promluv jasně vyplývají její negativní vlastnosti: nesnesitelnost, schopnost nenápadné manipulace s ostatními, dovednost vyvolávat konflikty a rozeštvávat. Svým vystupováním ovlivňuje všechny blízké a vytváří atmosféru nesnášenlivosti. Sama se však prezentuje jako někdo, komu je nejvíce ubližováno. Všechny tyto její vlastnosti převádí herečka Vacková na jeviště v mnohonásobně zesílené podobě, ať už výraznou řečovou stylizací, mimikou či gesty.

Recenzent Josef Meszáros na stránkách *Scéna.cz – 1. kulturní portál* napsal: „Irena Vacková mistrně zachází v jednotlivých škálách s úlisností, proradností, falší až po nezkratnou manipulaci s okolím.“⁴⁷

David Kroča se ve své recenzi o herečce Ireně Vackové zmiňuje takto: „Irena Vacková v úloze jeho tchýně Boučkové vytvořila znepokojivou figuru manipulátorky, která dokáže účelově lhát, plakat i lichotit, jen aby dosáhla svého.“⁴⁸ K oběma daným hodnocením herečkého projevu Ireny Vackové se přikláním. Vzhledem k tomu, že byl tento výkon herečky oceněn, konstatuji i já, že postava Boučkové je v jejím podání výjimečná, přesvědčivá a proto nezapomenutelná.

⁴⁷ MESZÁROS, Josef. *Kalibův zločin – deprimující škola manipulace*. 2012. *Scéna.cz – 1. kulturní portál* [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.scena.cz/index.php?o=1&d=1&r=10&c=16084>>.

⁴⁸ KROČA, David. *Kalibův zločin – recenze*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/novinka/cesky-rozhlas-vltava-kalibuv-zlocin-recenze>>.

Z promluv Boučkové v prozaické předloze odvodila herečka Vacková základ gest, z nichž v inscenaci utvořila charakteristické rysy pro tuto postavu. Herečka např. často pokládá ruce v bok, povýšeně zvedá bradu značící neústupnost a panovačnost, dále učitelsky zvedá ukazováček a to vše umocňuje hlasovým projevem. Příkladem uvádím scénu, kdy se Boučková vrací z rodné vesnice Vidovic od zetě Konopáče. Vojtovi a Karle vypráví, co se jí ve Vidovicích stalo; herečka její rozčilení zobrazuje výraznou gestikulací a změnami barvy, výšky a intenzity hlasu. Konflikty Boučkové s Konopáčem jsou sice v této inscenaci vedlejším prvkem, herečka je však využívá k zobrazení nepřejčnosti a nesnášenlivosti Boučkové.

Lstivost a přetvářku Boučkové znázorňuje herečka Vacková v úvodní scéně úlisným úsměvem a výraznou stylizovanou řečí; v některých chvílích téměř neodděluje věty od sebe. Faleš Boučkové zobrazuje familiérním plácáním Vojty po rukách, nakláněním se k Vojtovi a také vtíravým, nuceně veselým a bezstarostným tónem. Irena Vacková po celou dobu inscenace hovoří výrazně stylizovanou řečí - mluví rychle, velmi nahlas, což nejvíce groteskně působí ve chvílích, kdy herečka zobrazuje rozčilení jevištní postavy, a proto více přidává na intenzitě hlasu. Opoprvžení Boučkové druhými postavami herečka vyjadřuje pohrdavým a útočným tónem. Ve scéně, kdy chce Boučková uklidnit svou dceru Karlu, která je nešťastná, mluví naopak herečka tichým tónem plným soucitu, něhy a pochopení. V obrazech, v nichž Boučková někoho pomlouvá, např. Kukelku, Nánu nebo Vojtu, který přišel opilý od muziky, použije herečka veselý, pobavený tón, což symbolizuje snahu Boučkové odvést pozornost od toho, jak se snaží druhé pošpinit.

K postavě Boučkové je potřeba doplnit, že kromě snahy rozeštvat lidi a získat majetek se u ní objevuje rovněž hluboký mateřský cit k dceři Karle, kterou se vždy snaží ochraňovat. Způsob ochrany může mít podobu i psychické manipulace, např. když chce přimět Karlu zapomenout na vojáka Rachotu, Boučková pečlivě volí slova, což herečka podpoří pomalým a důrazným vyslovováním.

Práce Ireny Vackové s postavou Boučkové je postavena především na práci s hlasem: střídání výšky i hloubky hlasu, tempa řeči a výrazné dynamiky, která v určitých chvílích náhle a nečekaně vygraduje a vzápětí hovoří opět zcela klidně. Hereččin hlas je velmi výrazný, herečka do něj dokáže dát potřebnou razanci, což přispívá k formování charakteru ztvárněné postavy Boučkové. Tyto dynamické výkyvy řeči prezentují motiv manipulace a umocňují jej.

Stejně jako postava Karly a Vojty, také postava Boučkové v průběhu inscenace často opakuje své chování a gesta. Např. po příchodu do světnice Kalibových, poplácá bílou lavici, usedne, následně vstane a dvakrát tentýž koloběh zopakuje. Největší zvláštnost, které jsem si povšimla a která mě zaujala, se odehrála v obrazu u štedrovečerního stolu. Boučková si během hovoru kreslí prstem nad hlavou svatozář, což pravděpodobně symbolizuje její přesvědčení o své dobrotě. Sama sebe tímto utvrzuje.

Pohrdání Boučkové ostatními, jejich starostmi a smutkem, ukazuje herečka ve scéně, kdy si Kaliba st. přijde stěžovat do chalupy na to, jak Boučková, Karla a Vojta špatně vedou hospodářství. Lhostejnost Boučkové herečka vyjadřuje nezaujatým výrazem, poté dokonce podrážděným.

Jan Kerbr v *Divadelních novinách* hodnotí výkon Ireny Vackové takto: „Irena Vacková představuje Boučkovou jako zlobné a zákeřné monstrum se sklonem k vítězoslavným úsměvům, ale cítíme v ní tenzi neuspokojeného životního směřování a zvilé zařatosti, za níž lze tušit hlubší psychické i sociální příčiny.“⁴⁹ Hodnocení recenzenta považuji za výstižné a dle mého názoru pravdivé. Pouze doplňuji, že negativní charakter postavy Boučkové je podtržen i jejím kostýmem. O kostýmu matky Boučkové bude pojednáno v podkapitole 5.4 *Kostýmy a líčení*.

Kaliba st.

Vojtova otce, výminkáře Kalibu st., v této divadelní inscenaci ztvárnil herec Pavel Majkus. Charakteristickými rysy postavy Kaliby st. jsou laskavost, добрta, skromnost, touha pomáhat a v největší míře starost a láska k synovi Vojtovi. Postava Kaliby st. se v podání Pavla Majkuse stává nejpřirozenější postavou inscenace. Herecký projev je realistický, není stylizovaný ani v řeči, ani v pohybu. Když herec zobrazuje rozčilení Kaliby st., nemluví přehnaně nahlas; jeho hlas je tichý či zastřený, věty frázuje přirozeně. Hovoří klidným hlasem, na rozdíl např. od Boučkové, která mluví monotónně a bez poklesu hlasu přechází z jedné věty do druhé.

⁴⁹ KERBR, s. 5.

V úvodní scéně, když si děti Kaliby st. rozdělují majetek po zesulé matce, hovoří herec pomalu, zabarvením hlasu vyjadřuje smutek Kaliby st. i jeho rozčarování z toho, jak se dcera Nána se zetěm Smržem přou o pozůstalost.

V další scéně přichází ke Kalibovi st. jeho dlouholetý přítel Kukelka. Jeho návštěvou je Kaliba st. vždy potěšen, což herec vyjadřuje výraznou změnou chování směrem k dětinskosti, spokojenosti a radosti. Herec zvýší tón a změní barvu hlasu a infantilně se směje. Poté následuje hovory na vážné téma – děti. Herec svou postavu Kaliby st. zklidní a navrátí jej do podoby starostlivého otce. Zajímavý moment v této scéně je příchod Nány táhnoucí na provázku žlutou kachničku a zpívající dětskou píseň. Kaliba st. i Kukelka se na ni mlčky dívají. Režisérovým záměrem zde bylo zobrazit jejich společnou vzpomínku na její dětství.

Doplňuji, že vedlejší roli, postavu Kukelky, ztvárnil v této inscenaci herec Pavel Hromádka. Na základě analýzy jeho hereckého výkonu mohu uvést, že Pavel Hromádka uchopil postavu Kukelky jako veselého stárnoucího muže. Jeho řeč je v některých chvílích veselá přespříliš, téměř nemístně, neboť právě nemluví o pozitivním tématu, např. když se Kalibovi st. svěřuje s tíživostí samoty.

Herec Pavel Hromádka znázorňuje Kukelku jako hyperaktivního a radostného člověka. V jeho projevu je patrná vada řeči (koktání) a opakování slov, čímž herec vyjadřuje radost své postavy Kukelky zcela přesvědčivě.

V následující scéně se objeví představitel další malé, resp. vedlejší role, a to Vladimír Doskočil coby Bouček, otec Karly. Herec demonstruje Boučkovu zklamání, že jej ani Kaliba st., ani Kukelka nepoznali, smutným tónem hlasu i svěšenou hlavou. V této scéně hovoří muži společně, představitel postavy Boučka se nepřírozeně směje a hovoří nuceným tónem. Na konci scény herec opustí nucený výraz a začne se chovat přirozeně. Realisticky zobrazuje pláč a smutek nad Boučkovým osudem – nad rozpadem jeho rodiny, konflikty s manželkou i dcerou. Skloněnou hlavou herec vyjadřuje Boučkovu pokoru a hanbu.

Postava Kaliby st. prochází během této divadelní inscenace mnoha změnami. Zpočátku herec zobrazuje postavu Kaliby st. jako silného muže tím, že chodí vzpřímeně, což podtrhuje jeho kostým - tmavě modrý kabát. Ve chvíli, kdy se do Kalibovy chalupy nastěhuje Karla s Boučkovou, je stále Kaliba st. prezentován jako energický a veselý muž. V dalších scénách zobrazuje herec Kalibovy stále větší starosti o syna Vojtu změnami v držení těla – chůze pomalá a o holi, hlava

skloněná, chátrající tělo. Konflikty a pomluvy Boučkové přispívají k tělesné proměně herecké postavy ve slabého starého muže. Postava Kaliby st. je na konci inscenace fyzicky zcela změněna: chodí shrbený, hovoří plačtivým prosebným tónem a nakonec umírá.

Jeho pohřeb je znázorněn zástupem lidí na ochozu nad vězením, kde v cele sedí syn Vojta a modlí se. Kaliba st. sedí v samotném středu mezi ostatními postavami a v ruce drží bílý květináč.

Na základě své analýzy mohu sdělit, že se herci Pavlu Majkusovi podařilo přesvědčivě ukázat bezmoc a bezradnost stárnoucího člověka v souvislosti s nemožností pomoci svému synovi. Jeho postava rovněž během inscenace prochází změnami, na rozdíl od ostatních postav se nejedná o proměny psychické, nýbrž fyzické. Považuji to v této inscenaci za velmi pozitivní prvek – režisér ukázal, jak psychické problémy a starosti dokáží podlomit fyzické zdraví a v krajním případě způsobit i smrt člověka.

Smrž

Postavu Vojtova švagra Smrže, manžela Vojtovy sestry Manky, hrál ve Slovákém divadle Uherské Hradiště herec Kamil Pulec. Představuje muže, který Vojtu vmanipuloval do sňatku s Karlou. Herec prezentuje Smrže zprvu jako Vojtova přítele, který si přeje Vojtovi pomoci. Postupem času však lze zaznamenat, že je Smržovi Vojtův osud zcela lhostejný. Jeho jediný zájem představuje Vojtův majetek, ke kterému se touží dostat. Ve scéně, kdy se Karla s matkou Boučkovou nastěhují do Kalibovy chalupy, pověsí Boučková Smržovu podobiznu nad kamna. Režisér Pitínský tím naznačuje Smržovu angažovanost, resp. schopnost manipulovat ostatními lidmi a jejich prostřednictvím získat, co si přeje.

K osobě Vojtova švagra Smrže mohu uvést, že se jedná o zákeřného člověka s nepředvídatelným jednáním, tvářícím se jako přítel a skrývající nečestné úmysly. A tento charakter postavy byl hercem prezentován velmi čitelně a srozumitelně. „*Jistou dávkou intrikářství předvedl Kamil Pulec coby Smrž.*“⁵⁰

⁵⁰ MESZÁROS, Josef. *Kalibův zločin – deprimující škola manipulace*. 2012. Scéna.cz – 1. kulturní portál [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.scena.cz/index.php?o=1&d=1&r=10&c=16084>>.

V rámci své analýzy jsem se zaměřila na řeč herce ztvárňujícího postavu Smrže, neboť je od počátku velmi výrazně stylizovaná, hlasitá s použitím generálského tónu. Typickým projevem herce je rychlý hovor a nepřirozené frázování vět, např. v úvodní scéně, kdy si Kalibovy děti rozdělují pozůstalost po matce. Ve scéně, kdy opouští se svou ženou Mankou a její sestrou Nánou Kalibův dům, stojí na místě bez hnutí a Smrž naopak hovoří velmi pomalu a slova důrazně vyslovuje. Dalšími charakteristickými znaky postavy Smrže učinil herec ďábelský smích a rozkazovačný, nekompromisní tón.

V průběhu dalších scén je dominantní hercova práce s hlasem. Herec Kamil Pulec hovoří jak laškovným tónem, tak stařecky unaveným hlasem, dokáže výrazně hlas zvýšit a nasadit varovný tón, rovněž dokáže hovořit jako diktátor. Na základě své analýzy doplňuji, že herec svůj projev doprovází ráznými gesty, rozhodnou chůzí a dokresluje tak Smržovu nekompromisnost a dovednost jít za svým cílem.

Vedle postavy v některých scénách vystupují i menší role, postavy Konopačky a Konopáče. Jedná se o starší dceru Boučkové a sestru Karly a jejího manžela. V této divadelní inscenaci hrají manžele Klára Vojtková a Petr Čagánek. Nejvýrazněji se tyto dvě postavy projevují při námluvách. Boucháním pěstmi do stolů herci symbolizují netrpělivost jejich postav, které chtějí, aby se matka Boučková i sestra Karla odstěhovaly k Vojtovi. Klára Vojtková zobrazuje rozporuplný postoj Konopačky k nastalé situaci. Pro Konopačku je typický ambivalentní postoj, tzn. že si přeje, aby se matka se sestrou odstěhovaly a ona s manželem zůstali sami v chalupě, na druhou stranu si není jistá, zda její sestra Karla činí správné rozhodnutí. Herečka tento postoj Konopačky prezentuje nesouhlasným výrazem ve tváři.

Ve scéně pojednávající o přistěhování Karly s Boučkovou do domu Kalibových následuje návštěva Smrže, který zpěvem oznámí, že nese maso na uvítanou. Herec Kamil Pulec – Smrž se ďábelsky směje, když Karla vytáhne z krabice s masem ruku od krve. Krví režisér symbolizuje pravděpodobně zlo, které s sebou Smrž nosí.

Další návštěva Smrže následuje po porodu Karlina dítěte. Odstrkováním Vojty herec naznačuje Smržův nezáměr a lhostejnost k dítěti, čímž vyjadřuje to, že Smrž nesdílí Vojtovu radost. Herec opět demonstrovuje Smržovy patologické rysy jeho osobnosti.

V jedné ze scén herec zobrazuje Smrže jako muže, který se povyšuje nad ostatní tím, že mluví pomalu a důrazně, používá výsměšný tón hlasu nebo se samolibě upravuje před vlastní podobiznou na stěně. Když např. Kaliba st. poprosí Smrže, aby do světnice zavolal Karlu s Boučkovou, herec hlasitým smíchem a napodobováním třesoucích se rukou Kaliby st. vyjadřuje Smržovo pohrdání druhými.

V dalším obraze Smrž představuje soudce u soudu. Karla žaluje Vojtu z násilného chování a naznačuje žádost o rozvod. Herec drží v ruce obraz Smržovy tváře a ostatní postavy na něj přísahají. Režisérovým záměrem bylo zobrazit Smrže jako člověka upřednostňujícího své potřeby a přání a myslícího pouze na vlastní prospěch.

Způsobem, jakým herec uchopil dramatickou postavu Smrže a přetvořil ji na postavu jevištní, je zřetelné, že Smrž je člověkem zlomyslným, škodolibým a naprosto nezajímajícím se o osudy druhých.

Další herecké obsazení v inscenaci

Již výše uvedenou postavu Konopáče, manžela Karliny starší sestry Konopačky, v této inscenaci hrál Petr Čagánek. Poté, co se Boučková s Karlou od Konopáčových odstěhují, přiveze Konopáč Boučkové brambory přímo do Kalibova domu. I přesto, že s ním Boučková hovoří podrážděně, Konopáč si z toho nic nedělá, což herec vyjadřuje bezstarostným tónem a veselým výrazem ve tváři. Brambory jsou v inscenaci prezentovány peřinami jakožto zástupnou rekvizitou, což je podle mého názoru zdařilý zcizující efekt. Konopáčův povznesený postoj vůči Boučkové vyjadřuje herec výsměchem v hlase, který zní mazlivě, neboť se Konopáč právě naklání nad dítětem.

Vojtovy sestry Nánu a Manku v této divadelní inscenaci hrají Monika Horká a Andrea Nakládlová. Herečka Monika Horká v roli Nány má v inscenaci výraznější roli. V úvodní scéně hovoří herečka výrazně stylizovaně; neodděluje věty od sebe poklesem hlasu, naopak na konci vět hlas zvedá a nepřírozeně věty spojuje. I v průběhu řeči bezdůvodně mění tón hlasu. Herečka tímto ilustruje postavu Nány jako ženy nestálé a roztěkané. Nána lačně hledá harasovou halenku (tj. halenka z hrubší vlny), což herečka zobrazuje rychlým přecházením po proscéniu, čímž

chce vyjádřit touhu Nány získat co nejvíce pozůstalosti pro sebe. Lásku Nány k otci herečka demonstruje vlídným hlasem a láskyplným pohledem. Ve scéně, kdy je Nána sama se svým otcem v chalupě, je její verbální projev chvíli realistický a přirozený, např. nesouhlasí se sňatkem Vojty a Karly, což herečka vyjadřuje rozzlobeným hlasem. Během rozhovoru s otcem, kdy mu sděluje, co špatného o Karle a její matce Boučkové slyšela, chodí nahoře na ochozu přízrak vojáka Rachoty. Režisér tím pravděpodobně potvrzuje Nánina slova a otec Kaliba st. by ji měl poslechnout a sňatku Karly s Vojtou zabránit. Pítínský přízrakem naznačuje to, že Karla stále myslí na vojáku Rachotu.

V této scéně herečka Horká v postavě Nány představuje blíže její charakter a postoje: Nána se dovede posmívat, např. Vojtovi, nebo nemá v lásce Smrže, což herečka vyobrazuje cupitáním kolem stolu s rukama složenýma, zvedáním jedné či druhé ruky, hlasitým hovorem a vysokým tónem hlasu; libuje si v gestech, trhavých a prudkých pohybech a v celkově rychlé herecké akci.

Herečka prezentuje Nánu jako neústupnou ženu prosazující své názory i do života bratra Vojty, zvyšuje hlas jako matka a dosáhne toho, že Vojta submisivně ustupuje jako bázlivé dítě. Herečka ztvárňuje roli Nány s vervou – neumlčí ji ani to, když ji bratr Vojta shodí do peřiny a druhou ji přikryje – jde o vylíčení nadsazeného pokusu o ukončení hádky z jeho strany. Spatřuji v tom groteskní komickou vsuvku, neboť toto Vojtovo konání není považováno za násilné. Herečka Horká umlčuje Nánu tak, že si dává do úst utěrku.

Typickým prostředkem pro ztvárnění postavy Nány je verbální projev herečky; při návštěvě bratra Vojty ve věznici sděluje, že umírá otec Kaliba st. a její hlas se ze smutného tónu mění v hysterický, neboť změnila téma – hovoří o Karle a matce Boučkové. Touto proměnou hlasu vyjadřuje herečka Nánin odpor k oběma ženám. Rovněž je zřetelné, že osud bratra Vojty jí není lhostejný a chce mu pomoci. Postava Nány je tedy vylíčena jako postava nešťastná a ztrápená z dění kolem sebe.

Při analýze postavy Nány konstatuji, že Nána není bez chyb, neboť je orientována především na hmotné statky, přesto ji vnímám v inscenaci *Kalibův zločin* po Kalibovi st. jako druhou nejvíce lidskou postavu. Svou lásku a starost o otce i bratra vyobrazuje herečka nefalšovaně a upřímně. V některých částech této inscenace na mě postava Nány působila roztržitě, jako člověk, kterému činí potíže ovládnout své emoce.

Postavu Manky, druhou Vojtovu sestru, jak jsem již výše uvedla, ztvárnila Andrea Nakládalová. Již v první scéně shledávám postavu Manky jako marnivou, zaměřenou především na sebe. Herečka tento rys ztvárňuje napřaženou rukou a dlouhým uhlazováním rukávu. Postava Manky Smržové je jinak v této scéně nevýrazná. Její projev je především komický. Věci z pozůstalosti drží Manka ve svých rukou a pod jejich tíhou se převrací a padá na zem. Komičnost okamžiku doprovodí úder činel a proslov jejího muže Smrže. Chápu zařazení tohoto komického prvku jako režisérův záměr odlehčit vážnost situace.

V dalším obrazu sděluje Mance její otce Kaliba st. informaci o odchodu Karly s matkou Boučkovou od Vojty. Manka to ústy své představitelky Andrey Nakládalové komentuje bez jakýchkoliv emocí. Přesto s životem svého bratra Vojty nesouhlasí, což herečka vyjadřuje pomocí pištivého tónu v hlase, když napodobuje Boučkovou. Po scéně, kterou Vojta vyvolá u Smržů (uhodí Karlu a s křikem odejde společně s Kalibou st.), Manka vysvětluje Karle a její matce Boučkové, že se Vojta takto nikdy nechoval, což herečka doprovází pohrdavým tónem a pohledem na ně. Oproti prozaické předloze, v níž během toho nešťastně pláče, z Manky v inscenaci herečka Nakládalová utvořila více klidnou a smířenou ženu. Na základě své analýzy a poznání této inscenace se domnívám, že režisér oproti románu vylíčil postavu Manky záměrně jinak, neboť chtěl demonstrovat narušené sourozenecké a rodinné vztahy. Proto z Manky učinil ženu více lhostejnou k bratrově nešťastnému životu. Herečce se podařilo svým výkonem dotvořit prázdnotu mezilidských vztahů i chladnou atmosféru v rodině.

Postavu dozorce ve vězení, ve kterém seděl v cele Vojta Kaliba, ztvárnil herec Jan Horák. Jedná se o nevelkou roli, přesto ji uchopil velmi zajímavě. Hovořil třesoucím se hlasem plným škodolibé radosti z neštěstí či osudu druhých, což doprovázel psychopatickým smíchem a mručením se zavřenými rty. Před sebou nelítostně strkal do zad vězně Karbana, kterého hrál další herec, Zdeněk Trčálek. Karbanovu sounáležitost i solidaritu s osudem spoluvězně Vojty vyjadřuje herec Trčálek provinilým a soucitným výrazem ve tváři. Postava vězně je bez verbálního projevu, mlčky přijímá dozorcovo chování, strkání. Výše uvedení herci Horák i Trčálek jsou současně těmi, kdož představují v průběhu této divadelní inscenace kulisy na scéně. Jejich pohyby mi připomínají temné přízraky či netopyry a svým

vzhledem – výraznými kotletami a černým strohým oděvem – ve mně evokují židovskou kulturu. Jedná se však o můj subjektivní pocit, který nemusí korespondovat s režisérovy pojetím tohoto obrazu. Na základě své analýzy jsem pochopila, že představování kulis režisér začlenil do děje této inscenace a prostřednictvím pohybů herců předjímá blížící se rodinnou tragédii.

Poslední postavou, které věnuji pozornost, je voják Rachota, kterého v této inscenaci hrál Jiří Hejzman. Tato postava, stejně jako postava vězně Karbana, po celou dobu inscenace nemluví, přesto je postava vojáka Rachoty v inscenaci významná. Objevuje se často na ochozu nad ostatními herci; herec se musel zaměřit na pomalé pohyby, na práci s horními končetinami, tzn. náznak střelby, doprovod svého pochodování. Takto ztvárněná postava vojáka Rachoty symbolizuje v této inscenaci zlou předtuchu, špatné znamení budoucnosti, nebo znázornění Vojtových mnohdy nevyslovených obav i Karliných vzpomínek a stesku. Jako reálný člověk se voják Rachota objeví ve zcela závěrečné scéně této divadelní inscenace. Prochází se s Karlou a její matkou Boučkovou. Voják Rachota v podání Jiřího Hejzmana je mlčenlivý, klidný, lze říci, že lhostejný. Přestože je svědkem trestného činu Vojty Kaliby, nezasáhne, mlčky se odvrací a odchází ze scény. Chování této postavy může symbolizovat mezilidskou lhostejnost a nevšímavost, která provází lidstvo od nepaměti, i v současné době jsou lidé lhostejní k neštěstí druhých, nevšímají si a nezasáhnou proti násilí a křivdám.

Na základě důkladné analýzy hereckého ztvárnění divadelní inscenace *Kalibův zločin* a práce režiséra Pitínského mohu konstatovat, že se výkony herců navzájem doplňovaly a podporovaly, postavy hodnotím jako čitelné a srozumitelné. Současně ponechávají prostor pro fantazii a vlastní dotvoření obrazu.

Na závěr této kapitoly popíši pohybovou složku divadelní inscenace, tj. kam se soustřeďuje herecká akce. Rozestavení herců na jevišti je velmi proměnlivé, využívají ke svému pohybu celý prostor, celou hloubku jeviště včetně ochozu. K herecké interakci je nejvíce užívána prostřední a přední část jeviště; v hlubší části jeviště se odehrávají odchody a příchody herců. K přesahu divadelní hranice dochází pouze na začátku druhé poloviny inscenace, ve výše zmíněné scéně, kdy Kaliba st. s přítelem Kukulkou sedí na schůdcích vedoucích k jevišti a zpívají lidové

písně. Vybavení scénického prostoru nepřesahuje hranici jeviště. Režisér pomocí hereckých akcí a rozmístování herců v jednotlivých scénách dotvořil atmosféru děje a umocnil divácký zážitek.

5.3 SCÉNICKÝ PROSTOR

V této podkapitole se zaměřím na jeden z významných aspektů inscenace *Kalibův zločin* a to scénický prostor. Scénickému prostoru se věnovala Jana Hauskrechtová j.h. a zvolila pro tuto inscenaci jednoduchost a variabilitu v rámci využití kulis. Jednotlivé rekvizity mají např. funkci symbolu nebo splňují pouze estetickou funkci a scénu doplňují. Některé rekvizity vyznačují příslušnost k určité sociální vrstvě, např. stříbrná ručka vycházkové hole může symbolizovat pomyslnou příslušnost k majetnější vrstvě. Specifikum určitých kulis spočívá v jejich multifunkčnosti. Způsob použití rekvizit jednotlivými herci mnohdy dotváří situaci, naznačuje divákovi psychické rozpoložení jevištních postav či jejich charakterové vlastnosti.

Scéna je v divadelní inscenaci *Kalibův zločin* většinou minimalisticky zařízena; znamená to, že kulisy je v inscenaci malé množství, čímž je dán prostor pohybu herců po jevišti. Některé kulisy jsou přesunovány v rámci scén, případně slouží více účelům. Světnice v domě Kalibových je zařízena jednoduše a na diváka může působit velmi stroze. Její tři stěny jsou bílé, vzadu u zdi je hladká bílá lavice, nad níž visí křížek. Záměrem režiséra a scénografky bylo strohostí scény podpořit a vizuálně podtrhnout neradostné téma divadelní inscenace. Recenzent David Kroča zmiňuje scénografii inscenace *Kalibův zločin* takto: „Scéna Jany Hauskrechtové podpořila napětí jevištního dění také protiklady mezi moderní bílou dekorací, představující stěny pokoje, dřevěným selským nábytkem a hromadami nadýchaných peřin, v nichž se hrdinové střídavě uklidňují, skrývají či doslova brodí.“⁵¹ Jednoduchost a nevýraznost bílých stěn asociuje bezútěšnost situace a atmosféry v domě Vojty Kaliby. Nachází se zde také stůl se třemi židlemi, kamna, stolička a skříňka. Malým počtem divadelních rekvizit chce režisér navodit u diváka představu skromného vesnického života v 19. století. V první scéně inscenace není použit stůl s židlemi, místo toho jsou zde nesouměrně rozmístěny tři stoličky; sedí na nich Kaliba st. a jeho dcera Manka a na jednu z nich si druhá dcera Nána pokládá věci. Záměrem režiséra Pitínského a scénografky Hauskrechtové bylo v této scéně naznačit ubývání a rozdělování majetku pozůstalého po zesulé matce. V zadní části scény před lavicí je o stěnu opřena otevřená bílá rakev naplněná květinami.

⁵¹ KROČA, David. *Kalibův zločin – recenze*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/novinka/cesky-rozhlas-vltava-kalibuv-zlocin-recenze>>.

Rakev v inscenaci symbolizuje nejen smutek ze smrti matky, ale rovněž koloběh života, smrt jako jeho přirozenou součást. Symbol rakve si lze také vyložit jako nový začátek, konkrétně v této inscenaci začátek tragédie, její předzvěst. Před světnicí je pruh zelené trávy a bílé květináče s květinami; zde se odehrává děj mimo světnici.

Následuje scéna odehrávající se v domě Konopáčových. Prostředí se zcela změní, scéna je přesunuta „na trávu“, tj. na zelený pruh trávy v popředí scény. Je zde stůl a židle a průhledný závěs s velkými červenými vlčími máky, který v této inscenaci slouží k zakrytí světlice. Vlčí máky režisér a scénografka pravděpodobně zvolili proto, že znamenají vzpomínku na uplynulé léto, ale také na vojáka Rachotu, neboť vlčí mák je symbolem padlých vojáků a za svůj znak jej má Den veteránů.

Na rohu Konopáčova domu jsou postaveny figury králíka a vlka z tvrdého papíru. Vlk se objevuje v mnoha českých příslovích, zpravidla symbolizuje lstivost, zákeřnost, přetvářku a snahu obelstít druhého. Domnívám se, že totéž chtěl režisér Pitínský divákovi zprostředkovat o určitých postavách. Např. v přísloví „vlk v beráncím rouše“ se může jednat o paralelu k postavě Boučkové, která tímto vlkem v beráncím rouše skutečně je. Králík sedící vedle vlka může symbolizovat plynutí lidského života, neboť jeho rychlý běh je často srovnáván s krátkostí lidského žití.

Další scéna se vrací do světlice Kalibových. V bílých stěnách světlice několik otvorů, jež slouží buď jako dveře a jsou průchozí, nebo se za nimi skrývá skříň či skříňka, z níž pokaždé, kdy je otevřena, září jasné zlaté světlo. V postavě Kaliby může zlaté světlo symbolizovat očekávání a přání klidného života. Světlo symbolizuje také čistotu, což je v inscenaci popřeno ve chvíli, kdy Vojta ze svítící skříňky vytáhne hlínu a pomaže si jí obličej. Režisér tímto Vojtovým počinem sděluje divákovi Vojtovo rozpoložení – smutek z hádky, pocit marnosti a bezvýchodnosti. V postavě Boučkové může světlo znamenat touhu po majetku, zlatá barva světla asociuje lesk mincí. Režisér Pitínský prostřednictvím světla ukazuje cíl, ke kterému se lidé od nepaměti touží dostat – světlo reprezentuje bohatství a život v dostatku.

V zadní stěně světlice v domě Kalibových je umístěn čtvercový otvor představující okno, které je zataženo šedým papírem. Papír v této inscenaci funguje jako roleta, skrývající rodinný život před zraky ostatních. Po odstranění papíru se objeví muž v bílém obleku zlověstně se houpající v křesle. Tato papírová figura je

díky světlu na okenní šedý papír promítána i v rámci dřívějších scén, představuje tedy pravděpodobně např. strůjce osudu odpočítávajícího čas, než dojde k tragédii v rodině. Režisér znázorňuje odpočítávání času pomocí houpání křesla ze strany na stranu jako kyvadlo hodin.

Od chvíle, kdy se Boučková s dcerou Karlou nastěhují do Kalibova domu, zůstane v přední části scény postavena jejich velká truhla, na níž je vyobrazeno několik vran a vlčích máků. Vlčí mák, jak jsem výše uvedla, symbolizuje poctu padlým vojákům, což v inscenaci znamená, že si vzpomínku na bývalého Karlina nápadníka vojáka Rachtu přinesly Karla s Boučkovou s sebou i k Vojtovi do chalupy. Vrána bývá chápána jako symbol hříchu, negativity a zla. Režisér jejím prostřednictvím nepochybně dokresluje charakter Boučkové.

Po návratu z muziky tato truhla poslouží Karle jako postel; skutečné postele se na scéně nenacházejí, místo nich je v této inscenaci použito několik velkých peřin, jejichž množství se mění podle záměru režiséra. Režisér peřiny využívá jako zástupné rekvizity – jednou jako postel, jindy jako pytle s bramborami. V inscenaci také slouží pro ukrytí se, uklidnění, utlumení bolesti, jako plášť, který přikryje starosti postavy. V pojetí režiséra Pitínského mohly peřiny v této inscenaci symbolizovat také touhu ukrýt před světem to, co jednotlivé postavy chtějí před ostatními skrýt.

Peřiny jsou v některých scénách naskládány jedna na druhou do vysokých sloupců, což může vyjadřovat momentální klid v rodině, jindy jsou rozházené po celém jevišti, čímž může režisér podtrhovat nespokojenost postav a ovzduší po hádce.

Rovněž stůl je v inscenaci multifunkční rekvizitou. Svou základní funkci kuchyňského nábytku plní stůl nejčastěji, jeho využití je v inscenaci variabilní. Např. stůl slouží jako manželská postel, také lože, na kterém Karla porodí své dítě, jindy je stůl převrácen a využit jako kolébka pro dítě nebo zastupuje kočár a také pluh, kterým Vojta orá pole.

Josef Meszáros ve své recenzi na stránkách *Scéna.cz – 1. kulturní portál* komentuje scénu: „K Pitínskému neodmyslitelně patří náznaky, práce se zástupnou rekvizitou. Např. bramboříky na předscéně (symbolika podhůří, nevlídné klima apod.), orba pomocí stolu podtržená těžkopádnými pohyby herců v „oraništi“,

sypaní cukru na bábovku (sněžení), rozlití kávy na stole.⁵² S tímto tvrzením se zcela ztotožňuji, pouze bych doplnila, že tekoucí voda v této inscenaci pravděpodobně symbolizuje přicházející doslova žízňivost Boučkové a Smrže po majetku.

V jednotlivých scénách inscenace *Kalibův zločin* využívá scénografka také židle, které mají, kromě své základní funkce, speciální využití. V některých momentech nejdou židle „odlepit“ od země (včetně stolu), což může vyjadřovat symbolické znamení „shora“, tj. varování zesnulé matky, aby se Kalibovi měli na pozoru před Boučkovou a její dcerou Karlou.

Pro znázornění scén, v nichž pracuje Vojta na poli, je režisérem a scénografkou využit velký plakátový obraz hor a zadní stěna světnice je vysunuta nahoru. Před tímto plakátem jsou pravidelně v jednotlivých scénách rozestavěny květináče s bramboříky, jež znázorňují probouzející se přírodu. Těmito květináči režisér symbolizuje příchod jara. Květiny současně zdobí světnici. Poslouží také jako pohřební květiny, které na svém vlastním pohřbu drží v rukou Kaliba st. Plakát s horami je použit i v závěrečné scéně, kdy jsou Karla, voják Rachota a její matka Boučková na procházce a potkají se s Vojtou, který byl z vězení propuštěn o den dříve, než čekali. Jak jsem zmiňovala dříve, v této scéně je jako vražedná zbraň použit kufr, jímž Vojta silně uhodí do země a Karla se poté zhroutí k zemi. Kufr funguje jako zástupná rekvizita, symbolizuje těžké břímě a potřebu odstranit ze života vše, co člověka trápí. Ranou kufrem do země naznačuje režisér vraždu manželky. Dochází tak k naplnění plánu, Bůh si vezme Karlu k sobě, což scénografka znázorňuje bílým a růžovým peřím, kterým je Karla posypána. Růžovou a bílou barvou peří chtěl režisér a scénografka poukázat na naivitu, nezralost a touhu po dokonalosti, což jsou vlastnosti, jimiž se postava Karly vyznačuje. Na peří lze nahlížet jako na symbol pomíjivosti či nestálosti, ale také zániku.

V následující scéně přichází Kaliba st. do domu Smržových za dcerou Mankou a poté prosí Karlu s Boučkovou, aby se vrátily k Vojtovi. Světnici scénografka pojala velmi spoře, zanechala v ní pouze kamna a jednu stoličku, na níž sedí Manka, nohy má v kovových neckách a umývá se. Nad kamny visí obrázek Smržovy fotografie.

⁵² MESZÁROS, Josef. *Kalibův zločin – deprimující škola manipulace*. 2012. Scéna.cz – 1. kulturní portál [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.scena.cz/index.php?o=1&d=1&r=10&c=16084>>.

Scénografka Hauskrechtová prezentuje obrázek jako zrcadlo, před kterým se Smrž upravuje. Strohost scény symbolizuje dominantní pozici Smrže v jeho domácnosti, kde nejdůležitějším člověkem je on sám. V předcházející kapitole jsem uvedla, že Boučková právě tento obrázek se Smržovým obličejem pověsí nad kamna jako modlu. Dva muži v černém pověsí na stěny světnice několik dalších obrázků se Smržovou tváří během převlékání Karly o Štědrém večeru na půlnoční mši. Režisér těmito obrázky symbolicky naznačuje Smržův vliv nad ostatními postavami; např. Boučková je stále pod vlivem Smržových rad. V recenzi, která se týkala divadelní inscenace *Kalibův zločin* konstatuje Vojtěch Varyš: „Do toho Pitínského fóry jako jsou fotky Smrže všude po stěnách či holografický portrét v zákrytu.“⁵³ Usuzuji, že režisér Pitínský pojímá jednotlivé scény s velkou nadsázkou a ponechává prostor divákově představivosti a současně na něm nechává, jak si konkrétní scénu, symboly a náznaky vyloží.

V této divadelní inscenaci využil režisér ochozu na horizontu nad světnicí. Zvláštností je variabilita jeho využití, např. v podobě cesty, po níž jde Karla se svou matkou ke Kalibům. Na ochozu se rovněž odehrává scéna pohřbu Kaliby st., půlnoční mše a také odtud Nána mluví ke svému bratrovi Vojtovi, který sedí ve vězení. Nejvíce byl ochoz využit pochodující postavou přízraku vojáka Rachoty. Režisér zamýšlel scénami na ochozu symbolicky zobrazit vzdálenost, tzn. děj odehrávající se mimo světnici, mimo dům hlavních postav.

Prostředí vězeňské cely je v této inscenaci zobrazeno jednoduchým, přesto velmi efektním způsobem. Vězeň Vojta sedí uprostřed scény na kulaté stoličce a vše kolem něj je zahaleno do tmy. Bezútěšnost vězení, samotu a prázdnotu podtrhuje bílé kulaté světlo, které svítí pouze na Vojtu. Ten drží mezi zápěstími kulaté dřevěné poleno představující pouta. Zde je opět patrná režisérova práce se zástupnými rekvizitami a náznaky, tma je symbolikou beznaděje vězně a současně i chladu místa. Dřevěné poleno zobrazující pouta nenaznačuje pouze spoutání a nesvobodu vězně, ale také ilustruje velké břímě a tíživost situace.

V inscenaci je použito v jednotlivých scénách dobové plechové nádobí – kbelíky, hrnky a velká mísa na vodu sloužící jako umyvadlo. Scénografka tímto nádobím vykresluje dobu 19. století a současně nádobí slouží jako prostředek komunikace a

⁵³ VARYŠ, Vojtěch. ...*jak můžete v té zahálce žít?*. Divadelní Flóra 2013, [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.divadelniflora.cz/2013/uploads/df2013/zpravodaj/08.pdf>>.

usnadnění mezilidského pochopení, např. ve scéně v domě Konopáčových si Vojta pomocí přemísťování hrnků usnadňuje vyslovení svých myšlenek.

Recenzentka Jana Žáčková na stránkách *Scéna.cz – 1. kulturní portál scénografii* hodnotí takto: „Scéně Jany Hauskrechtové dominuje bílá světnice, připomínající více norské obydlí než podkrkonošskou chaloupku. Tahy pomáhají zakrýt sufitou zadní prostor anebo naopak zadní zeď vytáhnou nahoru a zjeví se nám plakátové hory. Scéna má různé variabilní otvory, které slouží k odchodům z jeviště.“⁵⁴ S jejím hodnocením souhlasím, pouze bych dodala, že otvory ve stěnách neslouží pouze k odchodům a příchodům herců, ale také skrývají skříň a skříňku, jak jsem již výše uvedla.

Na základě analýzy jednotlivých scén mohu konstatovat, že scény jsou jednoduché, studené a působí poměrně chladně, v čemž spatřuji dokreslení vážného děje, složité problematiky a záporných postav v této inscenaci. Okolí obklopující herce ztvárňující jednotlivé postavy není v divadelní inscenaci příjemné a útulné tak, jak jsou v literatuře zobrazována podkrkonošská stavení. Záměrem tvůrců jistě není idealizovat situaci, ale naopak i scénami upozornit na závažnost psychické manipulace.

⁵⁴ ŽÁČKOVÁ, Jana. *Divadlo Plzeň 2012 – Den první – Kalibův zločin*. Rozrazil online – divadelní nonstop [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.rozrazilonline.cz/clanky/999-Divadlo-Plzen-2012-Den-prvni-Kalibuv-zlocin>>.

5.4 KOSTÝMY A LÍČENÍ

V této podkapitole se zaměřím na analýzu kostýmů a způsobu, jakým jsou herci v této divadelní inscenaci nalíčení. Kostýmy i líčení v sobě často skrývají určitou symboliku, náznaky nebo plní pouze ilustrující funkci. V divadelní inscenaci *Kalibův zločin* se stávají výrazným elementem dotvářejícím charaktery postav a situace. Kostýmní výtvarnice Slováckého divadla Eva Jiřikovská se při tvorbě oděvů pro představitele jednotlivých jevištních charakterů inspirovala v lidových krojích, které vhodně doplnila a přetvořila tak, aby podtrhovaly nejen zmíněné charakterové vlastnosti jevištních postav, ale také jejich stávající psychické rozpoložení. Kostýmy symbolizují finanční situaci a sociální vrstvu a rovněž poukazují na dobové odívání lidí žijících na vesnici.

Jak již bylo uvedeno, všechny postavy mají tváře nalíčené bílou barvou, některé výrazněji, některé méně. V divadelní inscenaci tento styl líčení funguje jako dokreslení psychického rozpoložení postav – jejich starosti a nespokojenosti. Patrná je zde inspirace čínským uměním – nabílené tváře reflektují Pitínského oblibu v tradičním asijském divadle.⁵⁵ Pouze některé postavy – Vojta Kaliba a Boučková - mají kruhy pod očima. Důvodem pro tento znak pouze u těchto dvou postav je pravděpodobně skutečnost, že Vojta s Boučkovou jsou v inscenaci prezentováni jako dvojice tyran-oběť. Postava Karly je rovněž obětí matčiny manipulace. Karla je však její dcera, proto se přirozeně řídí jejími „radami“ a za psychickou manipulaci je nepovažuje. Vojta s tchýní Boučkovou většinou nesouhlasí a vnímá, že konání Boučkové není správné.

Postava Vojty má kruhy pod očima nalíčené světle červenou barvou, pravděpodobně jde o symboliku smutku ze smrti matky. Díky tomuto líčení mají oči uplakaný výraz a unavený vzhled truchlícího syna. Kruhy pod jeho očima nezmizí po celou dobu inscenace, protože Vojtovy útrapy jsou permanentní. Pokud se cítí na krátký okamžik šťastnější, tchýně Boučková jej ihned začíná vyvoláváním

⁵⁵ DVOŘÁK, Jan a kol. *J. A. Pitínský – Od Ameriky k Daliborovi*. 1. vyd. Praha : Pražská scéna, 2001. s. 30.
ISBN 80-86102-01-7.

konfliktů a výčitkami terorizovat, tím pádem si nikdy neodpočine a kruhy pod očima mu zůstávají.

Dominantním prvkem ve vzhledu Boučkové jsou velmi tmavé, hnědo-fialové téměř černé kruhy pod očima, které působí jako prázdné důlky místo očí. Její postavě to dodává děsivé vzezření, jde o náznak toho, že není dobrým člověkem, kruhy jsou označením zla a staví ji na odvrácenou stranu dobra.

Kostým postavy Boučkové projde během inscenace několika změnami. Scéna v úvodu se odehrává u Konopáčových; zde si Vojta namlouvá Karlu. Boučková je oděna do černého čepce, tmavé halenky s nabíranými rukávy a černé sukně a zástěry z bílé krajky. Tento kostým podtrhuje lstivý charakter a přetvářku Boučkové – Boučková chce Vojtu přelstít svým vzhledem dokonalé ženy. Po návratu z návštěvy rodné vesnice Vidovic je oděna do široké lesklé květované sukně. Idea režiséra a kostýmní výtvarnice byla pravděpodobně taková, aby tento kostým působil jako „to nejlepší“, co Boučková má, neboť ve Vidovicích chtěla ukázat, že se jí i Karle v Ostružíně daří dobře. Nejvýstižněji svůj kostým pro postavu Boučkové popsala její představitelka Irena Vacková: „Tak to monstrum z nás udělala naše výtvarnice a jsem jí strašně vděčná, protože se to díky tomu hraje samo. Je to neuvěřitelný kostým, ve kterém je strašné vedro, je velmi hřmotný sám o sobě, ale říká se, že kostým někdy tu roli dodělá – tady to platí stoprocentně. Takže mně ten kostým hrozně pomáhá.“⁵⁶

Vojtův kostým v úvodní scéně je tvořen světlou košilí, tmavou vestou, a černými kalhotami. Kostým založený na stejném principu má i Kaliba st. a Konopáč. V inscenaci tyto jednoduché mužské kostýmy symbolizují pokoru a korespondují s tragickým osudem postav. Také mohou symbolizovat majetnější společenskou vrstvu. Zajímavým prvkem Vojtova kostýmu je široký pás s červenými plastickými květinami, který má i během námluv. Po ukončení námluv jej sundá a po zbytek inscenace jej již neoblékne. Symbolizuje pravděpodobně přerod chlapce v muže. U štedrovečerní večeře je ve slavnostnějším oblečení. Po muzice se opilý Vojta postupně neobratně svléká a obleče si vytahané hnědé triko a šedé kalhoty s kšandami, s nimiž si ve chvílích, kdy je nervózní a nesvůj, pohrává. Symbolizuje

⁵⁶ NAJĐONOVOVÁ, Iva – FEHU, Andy. *O násilí na mužích se nemluví*. Divadelní Flóra 2013 [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.divadelniflora.cz/2013/uploads/df2013/zpravodaj/08.pdf>>.

to jeho neklid a nespokojenost. Když poté pracuje na poli, je do půl těla vysvlečen, což symbolizuje jeho pocit svobody a uvolnění. Později si oblékne pracovní hnědý kabát, který v inscenaci naznačuje hledání úkrytu, bezpečí a schoulení se. Postupné odkládání jednotlivých částí ošacení nese v inscenaci symboliku chudnutí, postupného zadlužování a nedostatku finančních prostředků. V dalších několika scénách má Vojta na sobě pletený šedý svetr, což v této inscenaci naznačuje pochmurnou náladu postavy. Ve scéně, která se odehrává ve vězení, je kostým Vojty tvořen košilí šedo-černé barvy a světlými punčochami. Dominující tmavá barva košile symbolizuje beznaděj, smutek a zoufalství a černou budoucnost. Během inscenace je možné pozorovat proměny Vojtova kostýmu. Dle mého názoru tyto variace korespondují s jeho stávajícím rozpoložením, náladou, pocity nebo se situací, ve které se Vojta právě nachází (např. když pracuje na poli, má pracovní oblečení). Kostým v inscenaci plní i praktickou funkci.

Kostým Boučkové charakterizovala její představitelka Irena Vacková jako „hřmotný“, neprojde však tolika výraznými změnami. Nejvíce změn se uskutečnilo v kostýmu její dcery Karly. Během celé inscenace vystřídal mnoho různých kostýmů, např. při námluvách je oděna do světle žlutých šatů a na sukni je na mnoha místech přišita lesklá tmavě žlutá látka. Karla má ve vlasech zelený věneček z listů představující nevinnost, na nohou bílé střevíce a bílé punčochy jako symbol křehkosti. Tento kostým má až do chvíle, kdy se se svou matkou nastěhují k Vojtovi do jeho chalupy. Záměrem režiséra i kostymérky bylo podtrhnout prostřednictvím těchto šatů mládí a krásu Karly, jejíž touhou je udělat dobrý první dojem. Ve scéně se štedrovečerní večeří má Karla již jiný kostým: tmavě červené šaty poseté plastickými kvítky, s nadýchanými rukávy. V průběhu Vojtovy hádky s Boučkovou na poli si Karla všechny plastické kvítky ze svých šatů otrhá. Záměrem režiséra bylo pravděpodobně nepřímě naznačit, že hádky Karle doslova „trhají“ a „drásají“ nervy. Karla si oblékne pouze sukni s tmavě modrou košilí. Karlin kostým demonstruje touhu po jednoduchosti, přirozenosti a nekomplikovanosti nejen v oblékání, ale i v rodinném životě. V obraze u muziky mají všechny postavy včetně Karly na tvářích masky, které slouží k vyjádření anonymity postav. Masky v inscenaci představují pro postavy možnost se ukrýt a být někým jiným.

Po návratu domů z muziky Karla zůstává oděna pouze ve spodní košilce a bílých punčocháčích s měkkým látkovým kruhem kolem pasu nadzvedávajícím sukni šatů.

Režisér chtěl poukázat na skutečnou tvář Karly, její povahu podobající se povaze matky, která se v této situaci, kdy je Karla oděna pouze do spodního prádla a cítí se přirozeně, začne vystupovat na povrch. Fyzická obnaženost je zde metaforou pro obnaženost psychickou. V posledních několika scénách, až do konce inscenace, je kostým Karly tvořen jednoduchými jasně růžovými šaty, k nimž má pouze černé ponožky. Moderní růžové šaty v inscenaci představují myšlenku, že psychické násilí a manipulace nebyla problémem pouze v 19. století, ale jako problém přetrvala dodnes, do moderní doby. Režisérovy záměrem bylo tedy aktualizování problému, i přesto, že se tyto moderní šaty do inscenace, jejíž děj se odehrává na vesnici v 19. století, nehodí. Zvolením jednoduchých šatů vyjádřil režisér Karliny pocity stísněnosti a nepohodlí, které cítila, když byla oděna v širokých sukních, halenkách a střevících, protože se chtěla před ostatními předvést. Když se však odstěhovala od Vojty, přestala cokoliv předstírat a začala se oblékat pohodlně.

O kostýmu Kaliby st. jsem se okrajově zmínila v kapitole týkající herectví. Domnívám se, že jeho kostým souvisí, resp. podtrhuje fyzické a psychické změny Kaliby st. v průběhu celé divadelní inscenace. Zpočátku nosí Kaliba st. tmavě modrý kabát s dvěma řadami velkých zlatých knoflíků. Režisérovy záměrem je demonstrovat jeho pozitivní náladu, dostatek sil a bohatství. Později, jak mu přibývá starostí a ubývá sil, je oblečen do košile a vesty a opírá se o hůl. V inscenaci je tímto zobrazeno stárání; člověk prožívající starosti o svého syna.

Švagr hlavní postavy Vojty Kaliby Smrž je po celou dobu inscenace ustrojen do jednoho kostýmu: malého klobouku, černého kabátu a vysokých bot s černou, lesklou vycházkovou holí se stříbrnou ručkou. Používáním hole režisér naznačuje panovačnost postavy, její snahu o nadřazenost nad ostatními a rozkazovačnou povahu. O tom, co symbolizuje tato hůl, lze polemizovat. Pravděpodobně je hůl signifikantní pro moc, kterou nad ostatními postavami Smrž má, i přes to, že si to ostatní neuvědomují. V jeho generálských gestech, kdy se Smrž holí prudce rozmachuje, může působit jako imaginární bič. Stříbrná ručka hole také může evokovat iluzi, že se Smrž považuje za vyšší společenskou vrstvu. Jeho žena Manka má rovněž po celou dobu inscenace stále stejný kostým tvořený černým čepcem, černou dlouhou sukní s bílou krajkovou zástěrou, světlou halenkou, přes kterou má většinou přehozen vzorovaný šátek. Záměrem režiséra bylo tímto typickým lidovým

vesnickým kostýmem evokovat způsob života na vesnici, jednoduchost, střídmost, prostotu.

Nejméně výraznými změnami projdou během celé inscenace kostýmy Vojtovy sestry Nány a také Karliny sestry Konopačky. Kostým Nány se skládá z černého šátku s třásněmi, světle fialové halenky s nabíranými rukávy a dlouhé černé sukně. V některých scénách Nána halenku doplní černou vestu (např. v případě návštěvy Vojty ve vězení). Černá barva Nánina kostýmu v inscenaci symbolizuje smutek a trápení. Nána skutečně prožívá smutek, neboť jí zemřel otec.

Postava Konopačky je oblečena do hnědé kostkované košile, na níž má černou vestu, k tomu dlouhou širokou tmavě fialovou sukni a tmavě hnědou zástěru. Inspirace asijským divadlem je zde opět patrná: pro vzhled Konopačky jsou typické vlasy stažené do drdolu na temeni hlavy. Pro jejího manžela Konopáče je typickým znakem černý klobouček, který, stejně jako Vojtův švagr Smrž, po celou dobu inscenace nesundá. V inscenaci klobouček funguje jako symbol odlehčení, uvolnění – Konopáč si oddechne, když se Karla s Boučkovou odstěhují. U Smrže může symbolizovat pomyslnou korunu, které se Smrž nikdy nehodlá vzdát.

Pro postavu Karlina předchozího nápadníka, vojáka Rachotu byl režisérem vybrán pro závěrečnou scénu inscenace věrohodný vojenský kostým – vysoká čepice, mohutný dlouhý kabát se dvěma řadami zlatých knoflíků a vysokými černými botami. V průběhu inscenace tento voják vystupoval pouze v podobě přízraku, snu, vzpomínek a obav, a proto byl celý v černém a bez kabátu. Na tváři měl bílou masku, která dodávala jeho vzezření anonymitu vojáka z války, který navzdory velké vzdálenosti je v myšlenkách postav přítomen. Záměrem kostýmní výtvarnice bylo symbolizovat vtíravé, tíživé myšlenky, stesk a vzpomínky.

Kukelka, dlouholetý přítel Kaliby st., je po celou inscenaci oblečen do vzorované vesty, přes kterou má přehozen hnědý kabát, k tomu hnědé kalhoty, polobotky a zelené podkolenky.

Recenzentka Jana Žáčková se zmínila o kostýmech Evy Jiřikovské na stránkách *Rozrazil online – divadelní nonstop* takto: „V tomto bílém prostoru vynikají kostýmy Evy Jiřikovské vycházející z lidových krojů, které se v její fantazii přerodily do opulentních, výrazně barevných kostýmů, zejména u dámské části

souboru.“⁵⁷ S tvrzením Jany Žáčkové zčásti souhlasím, zčásti musím oponovat. Ztotožňuji se s tvrzením, že se kostýmní výtvarnice Eva Jiřikovská inspirovala lidovými kroji, musím však nesouhlasit s tvrzením, že se jedná o výrazně barevné kostýmy. Ve vztahu k bílé světnici takto mohou působit, dle mého názoru jsou však laděné spíše do černých a šedých tónů, do neutrálních nevýrazných barev. Jediný kostým, který na mě působil jako výrazně barevný, možná i trochu nepatřičně a nevhodně, jsou růžové šaty Karly. Domnívám se, že záměrem režiséra a kostýmní výtvarnice bylo prostřednictvím kostýmů a dobových šatů poukázat na složitost charakterových vlastností postav, komplikovanost komunikace, upozornit na negativní rysy té které postavy. Zvolili kostýmy, které zcela nekorespondují s představou, kterou si čtenář udělá po přečtení knižní předlohy, ale po zhlédnutí divadelní inscenace jej překvapí a probudí jeho fantazii a představivost. Na základě analýzy kostýmů v divadelní inscenaci *Kalibův zločin* mohu konstatovat, že převažovaly barvy pochmurné, tmavé, které asociovaly negativní tematiku, která byla v inscenaci představována. Pouze růžové šaty Karly, které má Karla oblečené na konci inscenace, kontrastují s ponurými barvami a symbolizují její pocit uvolnění a získané svobody s výhledem na lepší budoucnost s předchozím nápadníkem vojákem Rachotou.

⁵⁷ ŽÁČKOVÁ, Jana. *Divadlo Plzeň 2012 – Den první – Kalibův zločin*. Rozrazil online – divadelní nonstop [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.rozrazilonline.cz/clanky/999-Divadlo-Plzen-2012-Den-prvni-Kalibuv-zlocin>>.

5.5 SCÉNICKÉ SVĚTLO A HUDBA

V této kapitole jsou spojeny dva aspekty inscenace *Kalibův zločin* a těmi jsou světlo a hudba. Hudbu k této divadelní inscenaci nastudoval Tomáš Jeřábek. Kombinuje zde lidové písně, které symbolizují život na vesnici v 19. století a odkazují na českou kulturu, s vážnou hudbou, která je využita pro gradaci děje a podtržení dramatické atmosféry. Kromě lidových písní, které zpívají herci buďto sborově nebo sólově naživo, je použita nahraná hudba. Nahrávka varhan, smyčcového kvarteta a žesťového souboru byla pořízena v Brně. Píseň, kterou zpívají herci a která zazní ve scéně u muziky, byla pořízena v nahrávacím studiu Slováckého divadla.⁵⁸ Ve většině scén v této inscenaci světelné efekty doprovázejí hudební vsuvky, znamená to, že spolu úzce souvisejí.

Práce se světlem je v této inscenaci velmi nápaditá a zajímavá. Objevují se zde tři barvy světla – zlatá, bílá a tmavě modrá. Světlo je využíváno ve velké míře ve všech scénách. Většinou je jevištní prostor lehce osvětlen bílým světlem nebo nepřilíš intenzivním světlem modrým. Jasný kruh bílého světla zpravidla slouží pro zvýraznění určitého předmětu nebo postavy. Efekty, jako potemnění scény a nepřehlédnutelné zdůraznění jiným světlem, jsou většinou doprovázeny hudebními efekty, jako např. tichým doprovodem varhan, melodií slavnostnějšího rázu, lidovou písní, ústřední písní *Ej mamko, mamico*, nebo pouhým úhozem do činel nebo bubnu. Právě píseň v úvodu inscenace *Ej mamko, mamico* ji uvede a v průběhu dalších scén ještě mnohokrát zazní. Někdy hraje pouze její tichá melodie, někdy ji zazpívá konkrétní osoba, např. Boučková nebo Karla, když chovají dítě. V úvodu tuto píseň zpívají všichni herci a světla jsou stažena do pološera.

V inscenaci se objevují také další lidové písně. Například píseň *U potoka vrba stojí* zpívají sborově všichni herci ve chvíli, kdy si Vojta veze k sobě do chalupy Karlu a její matku Boučkovou. Další píseň *Široký, hluboký* zpívá Konopačka, když nalévá do hrnků kávu.

Úryvek recenze Petry Ježkové v časopisu *Czech Theatre* byl zveřejněn i na oficiálních stránkách Mezinárodního festivalu Divadlo. Recenzentka komentuje hudební doprovod inscenace takto: „Režisér využil muzikálnosti hradištského

⁵⁸ PITÍNSKÝ, Jan Antonín. *Kalibův zločin – Obraz z podhoří*. Divadelní program. Slovácké divadlo Uherské Hradiště. Premiéra 4. 2. 2012. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo, 2012.

hereckého souboru; příběh protkal působivým a suverénně interpretovaným vícehlasem, který podbarvuje Raisovo syrové podání baladickým podtónem. Scénická hudba Tomáše Jeřábka umně kombinuje folklorní motivy s moderním projevem a posiluje mnohé scénické výjevy.⁵⁹

V úvodu první scény zazní tiše varhany. Doprovázejí a podtrhují Vojtovu promluvu o zesnulé matce, jejíž šátek si chce Vojta ponechat na památku. Následuje scéna, kdy se Smrž s Nánou rozhodnou, že si rozdělí nádobí po zesulé. Ozve se zvuk plechu – nádobí v inscenaci je vyrobeno z plechu. Režisérovým záměrem pravděpodobně bylo učinit tímto plechovým zvukem varování před přivlastňováním si věcí. Vojtova sestra Manka vstane ze stoličky a pod tíhou oblečení, které nese, se převrátí a spadne, přičemž se ozve zvuk činel dodávající situaci na komičnosti. Režisér prostřednictvím jejího pádu zesměšňuje a shazuje vážnou situaci. Odchod Nány, Smrže a Manky z chalupy je realizován prostřednictvím tmavě modrého světla a tiché hudby. Herci zůstávají stát na místě, pouze prostor kolem nich potemní. Tím je znázorněno, že již opustili chalupu, i přesto, že jsou v ní stále vidět. Pomalé tempo hudby zpomalí i tempo řeči herců. Režisér chtěl zpomalenou řeč i pomalou hudbou ilustrovat jistou nespokojenost a podrážděnost postav z nastalé situace.

Ve scéně v chalupě Konopáčových je světlo zaměřené na stůl, kolem něhož se soustřeďuje herecká akce. Ve své promluvě se Boučková zmíní o bývalém nápadníkovi Karly, vojákovi Rachotovi. Představitelka Karly demonstruje zlost jevištní postavy tím, že zadupe. Její zadupání lze chápat jako zarachocení, což koresponduje se jménem Rachota. V závěru scény, kdy Smrž nabídne Karle sklenku pálenky, hraje slavnostní hudba, dokud Vojta s Karlou neodejdou. Použitím této hudby docílil režisér umocnění Smržových slov, který vyslovuje přání, aby se vše vyplnilo. Jeho pohled směřuje ke Karle a Vojtovi a je zřetelné, že ve svém přání myslí především na sebe.

Režisér pomocí tlumeného světla rovněž znázorňuje pohyb postav mimo chalupu, tedy venku, kde už je šero. Karla v této scéně ukazuje Vojtovi Konopáčovo stavení a do toho hraje klidná, tichá a pomalá melodie písně *Ej mamko, mamico*. Režisérovi se povedlo touto romantickou hudbou dokreslit děj, naznačit křehkost prvního seznámení, resp. opatrného poznávání se budoucích manželů. V další scéně, kdy se

⁵⁹ *Slovácké divadlo – Kalibův zločin*. 2012. Mezinárodní festival Divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.festivaldivadlo.cz/cs/predstaveni/71/>>.

ke Karle a Vojtovi připojí Smrž s její matkou Boučkovou, příjemná hudba změní tón v temný a smutný. Všechny pohyby herců se začínají odehrávat zpomaleně, hudba i nadále dokresluje okamžik, v němž Vojta učiní špatné rozhodnutí - vzít si za ženu Karlu a tím si zvolit nesprávnou životní cestu. Střídáním hudby v této scéně režisér zdařile symbolizuje světlé chvíle, ve kterých převládá náklonnost mezi Karlou a Vojtou, a okamžiky, ve kterých vstoupí do popředí přetvářka, lež a psychická manipulace, kterou reprezentuje Boučková a Smrž. Hudba tedy doslova odkazuje na určité postavy – má ilustrující význam.

V další části této scény hraje moderní hudba, především bubny a činely. Vojta stojí na stole, který představuje kočár a kočíruje imaginárního koně. U nohou Vojty sedí na stole Karla s matkou Boučkovou. Takto režisér v inscenaci znázorňuje jejich cestu do Kalibova domu. Na všechny postavy svítí pouze pruh světla, zbytek scény je ponořen do tmy. Přidávají se ostatní herci a sborově zaspívají výše zmíněnou píseň *U potoka vrba stojí*. Touto písní režisér ilustruje život na vesnici, který býval občas radostný, a současně Vojtovu spokojenost a optimistické naladění související se vstupem do manželství s Karlou.

V krátkých pauzách mezi jednotlivými scénami, kdy jsou přestavovány kulisy a připravovány další scény, svítí tmavě modré světlo a hraje rychlá hudba. Opakující se tóny evokují netrpělivost a nedočkavost, ale pak se změní v temnější tóny, kterými režisér naznačuje blížící se obrat situace k horšímu.

Ve scéně, v níž je ve světnici Kalibovy chalupy pouze Kaliba st. s dcerou Nánou, chodí na ochozu přízrak vojáka Rachoty symbolizující minulost a vzpomínky. Přestože na něj svítí jen málo světla, jeho obličej doslova svítí, neboť má na tváři bílou masku. Režisérovo záměrem pravděpodobně bylo dodat jeho vzezření mrtvolný, zlověstný ráz. Mohu konstatovat, že se záměr zdařil, aniž by docházelo k rušivému efektu, který by odváděl pozornost od rozhovoru Kaliby st. s dcerou.

Další scéna je tvořena rozhovorem Kaliby st. s přítelem Kukulkou. Téma jejich rozhovoru je nejprve veselé, ale poté je vystřídáno smutkem, k čemuž přispěje i relativně nepříjemná hudba se smutným tónem, naznačující neúprosnost času a osudu. Snahou režiséra bylo prostřednictvím nepříjemné hudby diváka připravit na pesimismus v ději po zbytek této inscenace.

Výrazná hudba připomínající meluzínu zazní ve chvíli, kdy Boučková rázným a sebevědomým krokem vstoupí do Kalibovy chalupy a chodí kolem bílé lavice, do

keré bouchá dlaní. Hudba, která tuto scénu doprovází, má dusivý, nešťastný tón, doprovázený zvuky větru a křiku ptáků. Režisér dokresluje význam nastalé situace – je patrné, že s postavou Boučkové se dostavil do chalupy chlad, konflikty a nesnášenlivost. V této scéně svítí bílý kruh světla pouze na Boučkovou a její dceru Karlu a zvýrazňuje jejich kamenné tváře. Kamennými tvářemi režisér prozrazuje duševní rozpoložení a negativní naladění obou postav.

Nepříjemná, zlověstná hudba hraje také ve chvíli, kdy zůstane Vojta doma sám, neboť Karla s matkou Boučkovou odjely do rodné vesnice Vidovic. V této scéně Vojta přechází po světnici. Režisér jeho chováním poukazuje na smutek, který Vojta cítí z jejich odjezdu. Na ochozu v této scéně nad ním opět pochoduje voják Rachota. Režisér Pitínský spolu s hercem do postavy Vojty a jeho gest promítá myšlenky Vojty na tohoto vojáka; Vojta přehnaně napodobuje vojákovu pochodování a hudba násobí Vojtovo zoufalství a bezradnost, jeho bezmocnost a neřešitelnost situace, do které se dostal.

Pokaždé, když je na scéně přítomen voják Rachota nebo jeho přízrak, nehraje pouze hudba, která by mohla evokovat blížící se neštěstí. Po příjezdu do Kalibovy chalupy, usedá Karla na židli, na scéně je tma, pouze její postava je ozářena kruhem bílého světla. Na ochozu lze opět vidět vojáka Rachotu, během čehož zní smutně laděnou hudbu, podtrhující Karliny bolestné vzpomínky na bývalého nápadníka, s nímž nemůže být.

Velmi jasně je osvětlena scéna venku na poli. V ní Vojta radostně popisuje své ženě Karle, co na poli viděl a udělal. Následuje příchod tchýně Boučkové; mezi ní a Vojtou dojde k rozepři. Scéna potemní a Vojta si poklekne u bílé skříňky, z níž svítí jasně zlaté světlo. Světlem zářícím ze skříňky režisér vyjadřuje Vojtovo přání klidu. Před ochozem je v této scéně vysunuta zadní stěna světnice a viditelné jsou plakátové hory. Za stěnou sedí Kaliba st. s Kukulkou a zpívají si *Ó hřebíčku zahradnický* a scéna končí tím, že se k nim Vojta tiše přidá. Režisér zvolil tuto píseň z důvodu vyjádření stesku za neopětovanou láskou a přání po čistých citech bez přetvářky, což je obsahem poslední sloky této písně.

V první scéně druhé poloviny této divadelní inscenace sedí Kaliba st. se svým přítelem Kukulkou před jevištěm na schůdcích a zpívají lidové písně, např. *Pocestný a Čechy krásné, Čechy mé*. Režisér tak jistě poukazuje na přátelský vztah mezi těmito dvěma starými muži a současně zdůrazňuje jejich lásku k domovu.

Výrazným prvkem je v této inscenaci zvuk varhan, neboť většinu scén vhodně dokresluje a podtrhuje. Například během porodu Karlina dítěte znějí varhany rychle a intenzivně, což zdůrazňuje významnost okamžiku a současně přítomnou bolest, která je s porodem přirozeně spojena. Bezprostředně poté, co zvuk varhan náhle skončí, začne Boučková zpívat lidovou píseň *Ej mamko, mamico*. Volbou této písně režisér evokuje důležitost matky pro malé dítě. Když Boučková přizná dceři Karle, že zná pravdu o otci jejího syna, tedy skutečnosti, že otcem není Vojta, ale voják Rachota, Karla nechá dítě ležet na stole představujícím kolébku a běží za matkou jí vše vysvětlit. Světlo je v této scéně zaměřeno pouze na dítě ležící v kolébce. Pomocí světla režisér vyzdvihuje důležitost dítěte, neboť je to právě dítě, o které se v celé scéně jedná.

Širokým kruhem jasného bílého světla jsou vyznačeny hranice cely, do níž je uvězněn Vojta. Na ochozu nad ním se koná pohřeb jeho otce Kaliby st. a všichni přítomní smuteční hosté zpívají píseň *Ej mamko, mamico*. Režisér touto písní naznačuje důležitost rodičů pro dítě malé, ale i dospělé; Vojta nejprve ztratil matku a nyní i otce. Písní režisér dokresluje Vojtův smutek nad ztrátou blízké osoby, ve které měl vždy oporu.

Poslední scéna této divadelní inscenace je doprovázena písní zpívanou vysokým ženským hlasem odrážejícím se jako ozvěna od všech stěn. Tato píseň zní, dokud na scénu nedojde k vraždě Karly. Ve chvíli její smrti zazní část skladby *Matoušovy pašije* od Johanna Sebastiana Bacha. Režisér záměrně vybral skladbu velmi vážnou a ponurou a těžkou na poslech, neboť tím demonstruje, že vražda je činem hraničním. Vyjadřuje tak tíživost situace pro pachatele, oběť, blízké okolí všech i pro společnost.

Na základě analýzy hudební složky této inscenace mohu konstatovat, že hudební doprovod a světelné efekty v divadelní inscenaci *Kalibův zločin* byly pečlivě zvoleny a nepůsobily rušivě. Byly využity tvůrčím způsobem, přiměřeně a nevtíravě. Hudba byla v jednotlivých scénách využita vhodně, kdy byla situace závažná, hudba závažnost podtrhla. Zařazení lidových písní považuji v této inscenaci za přínosné, neboť prostřednictvím lidových písní režisér dokázal vykreslit iluzi života na venkově v 19. století i dotvořit charakter jednotlivých postav a jejich typické povahové zvláštnosti a rysy. Nabízí se otázka, zdali zařazení skladby *Matoušovy pašije* bylo vhodné.

6. SHRUTÍ ANALÝZY DIVADELNÍ INSCENACE

Po předchozím provedení analýzy všech složek divadelní inscenace *Kalibův zločin* přistupuji nyní v této kapitole k jejímu shrnutí a komentářům.

Nejprve jsem svou pozornost zaměřila a podrobně analyzovala dramaturgicko-režijní koncept této divadelní inscenace. Popsala jsem představu i konečnou podobu režiséra Pitínského jednotlivých složek této divadelní inscenace. Na jeho režijní tvorbě je patrná inspirace asijským divadlem, časté náznaky ve výpravě, v kostýmech i hudbě, v pohybové a hlasové stylizaci herců, která se projevuje nadsazenými gesty, dynamikou řeči přecházející z extrému do extrému a agresivním a repetitivním chováním hereckých postav. Původní podoba jazyka románu *Kalibův zločin* od Karla Václava Raisa nebyla v divadelní inscenaci režisérem a dramaturgyní aktualizována, což znamená, že herci hovořili češtinou 19. století a v inscenaci tak zaznělo mnoho archaismů, dobových výrazů, starých, v současné době nepoužívaných slov. Lze konstatovat, že režisér s dramaturgyní mohli tyto archaismy eliminovat, neboť mnohdy působily rušivě, v některých obrazech komicky a v jiných byly matoucí a pro diváka obtížně srozumitelné. Na druhou stranu nevnímám užití této podoby jazyka pouze negativně, neboť pomohlo divákovi snadněji si představit život na vesnici v 19. století. Zvláštní posun jsem zaznamenala v charakteru dramatické postavy Karly, která je v této divadelní inscenaci režisérem přetvořena do nejednoznačné jevištní postavy, jejíž city zpočátku nejsou zcela zřetelné, ale odhalují a vyvíjejí se postupně. V této inscenaci došlo prostřednictvím herecké akce, hudby a kostýmů k vyzdvižení tématu psychické manipulace a uvědomění si závažnosti domácího násilí v jakékoliv, tedy i psychické podobě.

Dále jsem ve své analýze této divadelní inscenace věnovala pozornost herecké složce, konkrétně pojetí herců jednotlivých postav. Zaměřila jsem se na mimiku, gesta, hlasový projev a pohyb jednotlivých ženských i mužských postav a dospěla jsem k poznatku, že všechny užití herecké prostředky byly v této inscenaci zveličeny, mnohdy až do groteskní podoby. Často určitá gesta či řečové projevy vyjadřují charakteristické rysy některých postav, většinou jsou však používány pro

dotvoření a podtržení situace či psychického rozpoložení jevištní postavy. Groteskní podobu těchto výše uvedených hereckých prostředků vnímám jako nápaditý a vhodný způsob ke zdůraznění tematiky; režisér dokázal upoutat divákovu pozornost a docílit hlubšího zážitku a zanechání výraznějších stop této inscenace v paměti.

Následně jsem analyzovala další složku této divadelní inscenace – scénický prostor. Popsala jsem, jakým způsobem se pracuje s jednotlivými kulisami, jejich symboliku, případně ilustraci situace či jejich speciální význam. Rozvedla jsem specifickou a multifunkčnost některých kulis, v případě této divadelní inscenaci kupříkladu stolu a peřin. Symboliku a náznaky jsem nacházela také v ostatních rekvizitách, např. v papírových figurách králíka a vlka nebo v květech vlčího máku na závěsu. Odstraňování a přemisťování rekvizit považuji za dokreslení špatné finanční situace postav; k tomuto závěru jsem však dospěla po opakovaném zhlédnutí záznamu této inscenace. Troufám si tvrdit, že tento režisérův záměr není snadné rozpoznat a nemohu si být tedy jistá, zda jsem pro tuto nejednoznačnost pochopila jej správně. Popsala jsem také, jakým způsobem herci s kulisami pracují a co v konkrétní scéně symbolizují použité rekvizity.

Předmětem mé analýzy se rovněž staly kostýmy a líčení herců, které ve všech obrazech této divadelní inscenace dokreslují charaktery jednotlivých postav a zpravidla mají implicitně sdělení. Pojednala jsem o konkrétním významu těch kterých kostýmů a líčení. V případě líčení lze práci tvůrců hodnotit veskrze pozitivně. Nabílené tváře rovněž přispívají k umocnění tíživosti a závažnosti děje, využití režisérový záliby v čínském umění do této inscenace vhodně zapadá a patří. Kostýmy vkusně dotvářejí prostředí i dobu.

V závěru mé analýzy divadelní inscenace *Kalibův zločin* jsem se zabývala scénickou hudbou a scénickým světlem. V těchto dvou divadelních složkách spatřuji jistou souvislost – navzájem se doprovázejí, doplňují, dynamizují či podkreslují. Považuji za velmi významné, že se v této divadelní inscenaci pracuje jak s lidovými písněmi, tak s vážnou i moderní hudbou. Jako velké pozitivum celé divadelní inscenace shledávám živě zazpívané lidové písně, které zpívají samotní herci, sólově či sborově. Lidové písně nejenže dokreslují život na vesnici v 19. století, ale také závažný děj této inscenace zjemňují. Dle mého úsudku takovýchto písní mohlo být režisérem zařazeno více, domnívám se, že by to celé inscenaci prospělo.

Vážná hudba v této inscenaci zazněla v podobě tónů varhan. V některých obrazech byla z nahrávek pouštěna moderní hudba tvořená bubny a činely. Užití moderní hudby v této inscenaci na mě působilo rušivě či nepatřičně, přinejmenším zvláště. Důvod, proč režisér zvolil moderní hudbu do takovéto inscenace, pravděpodobně spočívá v režisérově snaze překvapit a vzbudit divákův zájem o danou tematiku a přimět ho k přemýšlení o ní.

Složky divadelní inscenace hudba i světlo dotvářejí pochmurnou atmosféru děje a přispívají k definování, resp. dotvoření charakteru jednotlivých postav. Intenzita a tempo se proměňují v průběhu scén, vždy k této proměně dochází vhodně a vkusně. V závěru jsem analyzovala rovněž užití světla v této inscenaci, které pomáhá hudbě v navození požadovaných emocí a pocitů nejen v postavách, ale i v samotných divácích. Analýze jsem podrobila rovněž barvy světla, např. užití tmavě modré barvy pomohlo režisérovi vyjádřit dusivé a tíživé okamžiky v ději a v jiném obraze se stala symbolem tmy nebo šera. Povšimla jsem si, že nejčastěji užitou barvou světla v rámci této divadelní inscenace byla barva bílá. Je to barva vhodná ke zdůraznění důležitých předmětů, herců v akci, bílým světlem režisér poutal pozornost na konkrétní bod na scéně. Doplnuji, že světla bylo použito adekvátně a jejich používání splnilo svůj účel.

Na základě podrobné analýzy divadelního představení *Kalibův zločin* mohu konstatovat, že režisérov záměr se podařil. Přestože se děj odehrává v 19. století, režisér téma uchopil jako téma současné a prezentoval jej jako závažný problém, který vážně působí na rodinné vztahy a negativně poškozuje životy jednotlivých členů rodiny. Téma zasazené do období před dvěma sty lety je aktuální i dnes. Slabou stránkou této divadelní inscenace je občasné užití komických či groteskních prvků, např. v řeči, v gestech a v pohybu herců, což může na diváka působit v rámci sledování vážné inscenace rušivě, a já doplňuji, že to shledávám jako zlehčování velmi závažného tématu.

7. ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se podrobně zabývala divadelním zpracováním díla Karla Václava Raisa *Kalibův zločin*. Prováděla jsem analýzu divadelní inscenace tohoto románu, která byla odehrána v roce 2012 ve Slováckém divadle Uherské Hradiště. Samotné analýze předcházelo vlastní zhlédnutí výše uvedené inscenace a důkladné prostudování jejího audiovizuálního záznamu, recenzí a dalších pramenů vztahujících se k této divadelní inscenaci.

V úvodu tvorby této bakalářské práce jsem uskutečnila komparaci dvou textů. Předně se jednalo o román *Kalibův zločin* od samotného autora Karla Václava Raisa a následně o dramaturgickou provedenou hercem a divadelním dramatikem Bedřichem Vrbským, kterou upravili režisér Jan Antonín Pitínský s dramaturgyní Ivou Šulajovou. Na základě své komparace jsem přistoupila k detailní analýze této divadelní inscenace.

Prostřednictvím této komparace se mi podařilo porozumět dramaturgicko-režijnímu záměru, jenž byl režisérem Pitínským a dramaturgyní Ivou Šulajovou realizován v podobě přesného vycházení z dialogů Raisova románu, neaktualizování jazyka, tj. nepřevedení jej do současné podoby češtiny, resp. zachování jeho původní podoby. Záměrem režiséra bylo také vyzdvihnout tématu domácího násilí a psychické manipulace. Divadelní inscenace je postavena především na těchto prvcích: na výrazné stylizaci hlasového a gestického projevu herců, na nenápadné symbolice a kontrastech, to vše na pozadí bílé chladné světnice.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo provést podrobnou analýzu divadelní inscenace ztvárňující dílo *Kalibův zločin*. Na základě uskutečněné analýzy lze konstatovat, že dominantním prvkem v této inscenaci je herectví, doprovázené specifickou hudbou dokreslující situaci a atmosféru. Nejedná se pouze o hudbu hranou na nástroj, jímž jsou v inscenaci většinou varhany, ale také o zpěv lidových písní, jež dotvářejí způsob života na vesnici. Pro inscenaci *Kalibův zločin* je charakteristická jednoduchost scény, malé množství kulis mnohonásobně kreativně využitých. V případě kostýmů dochází v průběhu inscenace k více či méně důležitým změnám u jednotlivých postav, líčení je výrazné nejvíce u Ireny

Vackové, představitelky matky Boučkové, a u Tomáše Šulaje coby Vojty Kaliby. Charakteristické rysy těchto dvou postav jsou tmavé kruhy pod očima a bílé tváře, ostatní postavy mají pouze tváře nalíčené bílou barvou.

Dílčím cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak se závažná problematika domácího násilí, popisovaná významným českým spisovatelem již v 19. století, povede divadelně ztvárnit současnému divadelnímu režisérovi Janu Antonínu Pitínskému a prezentovat ji dnešnímu divákovi. Na základě provedení a následném promyšlení své analýzy mohu uvést, že daná problematika byla podána netradičním, ale srozumitelným způsobem (výše zmíněná stylizace), násilnými gesty, která jsou však v celé této inscenaci považována za běžný projev lidského chování. V inscenaci se také objevují komické až groteskní prvky, jež jsou zde v kontrastu s jinak velmi vážným dějem.

Na základě zpracované bakalářské práce mohu doporučit, aby byla starší česká literatura tímto způsobem divadelně zpracovávána; jedná se o vhodný způsob, jak přiblížit starší díla dnešním mladým lidem, kteří je pravděpodobně již nečtou. I bez přečtení románu *Kalibův zločin* divák porozumí divadelnímu zpracování, neboť inscenace přesně kopíruje dialogy z předlohy.

Domnívám se, že cíle, které jsem si v úvodu bakalářské práce stanovila, jsem naplnila. Téma zpracovávané v bakalářské práci mě obohatilo a můj zájem o divadelní ztvárnění starší české literatury prohloubilo. Celá bakalářská práce bude dle dohody poskytnuta Slováckému divadlu Uherské Hradiště jako archivní materiál k inscenaci *Kalibův zločin*.

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA:

BUREŠOVÁ, Eva. *Inscenace Jana Antonína Pitínského ve Slovákém divadle*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta B-OT DV Brno. Brno : Masarykova univerzita, 2010.

DVOŘÁK, Jan a kol. *J. A. Pitínský – Od Ameriky k Daliborovi*. 1. vyd. Praha : Pražská scéna, 2001. 219 s.

ISBN 80-86102-01-7.

GALÍK, Josef a kol. *Panorama české literatury*. 1. vyd. Olomouc : Rubico, 1994. 547 s. ISBN 80-85839-04-0.

HOMOLOVÁ, Květa akol. *Čeští spisatelé 19. a počátku 20. století*. 3. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1982. 371 s.

HOŘÍNEK, Zdeněk. *Drama, divadlo, divák*. 3. vyd. Brno : Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2012. 204 s. ISBN 978-80-7460-026-5.

LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 3. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové Noviny, 2008. 1082 s. ISBN 978-80-7106-963-8.

MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Dějiny české literatury III*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Československá akademie věd, 1961. 613 s.

ŠORMOVÁ, Eva. *Česká divadla. Encyklopedie divadelních souborů*. 1. vyd. Praha : Divadelní ústav, 2000. 615 s. ISBN 80-7008-107-4.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

Hubert Krejčí. Portál české literatury [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechlit.cz/autori/krejci-hubert/>>.

Jan Antonín Pitínský. Portál české literatury [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechlit.cz/autori/pitinsky-jan-antonin/author.profil/>>.

Jan Antonín Pitínský. Slovník české literatury po roce 1945 [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW:

<<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=951>>.

PRAMENY:

PRIMÁRNÍ LITERATURA:

RAIS, Karel Václav. *Kalibův zločin*. 26. vydání. Nakladatelství MOBA, Brno 2010. ISBN 978-80-243-3816-3.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

KROČA, David. *Kalibův zločin – recenze*. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/novinka/cesky-rozhlas-vltava-kalibuv-zlocin-recenze>>.

MESZÁROS, Josef. *Kalibův zločin – deprimující škola manipulace*. 2012. Scéna.cz – 1. kulturní portál [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.scena.cz/index.php?o=1&d=1&r=10&c=16084>>.

NAJĎONOVÁ, Iva – FEHU, Andy. *O násilí na mužích se nemluví*. Divadelní Flóra 2013, [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.divadelniflora.cz/2013/uploads/df2013/zpravodaj/08.pdf>>.

Slovácké divadlo – Irena Vacková. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/irena-vackova>>.

Slovácké divadlo - Iva Šulajová. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/iva-sulajova>>.

Slovácké divadlo – Jitka Josková. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/jitka-joskova>>.

Slovácké divadlo – Kalibův zločin. 2012. Mezinárodní festival Divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.festivaldivadlo.cz/cs/predstaveni/71/>>.

Slovácké divadlo – Kalibův zločin. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/inscenace/kalibuv-zlocin>>.

Slovácké divadlo – O divadle. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/slovacke-divadlo>>.

Slovácké divadlo – Repertoár. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/inscenace>>.

Slovácké divadlo. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/slovacke-divadlo>>.

Slovácké divadlo – Tomáš Šulaj. Slovácké divadlo [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.slovackedivadlo.cz/soubor/tomas-sulaj>>.

VARYŠ, Vojtěch. *...jak můžete v té zahálce žít?* Divadelní Flóra 2013 [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW:

<<http://www.divadelniflora.cz/2013/uploads/df2013/zpravodaj/08.pdf>>.

ŽÁČKOV Á, Jana. *Divadlo Plzeň 2012 – Den první – Kalibův zločin.* Rozrazil online – divadelní nonstop [online, cit. 2014-04-11]. Dostupné z WWW:

<<http://www.rozrazilonline.cz/clanky/999-Divadlo-Plzen-2012-Den-prvni-Kalibuv-zlocin>>.

PERIODIKA:

KERBR, Jan. Léčka na stárnoucího mládence. *Divadelní noviny* 21, 2012, č. 7, s. 5.

DIVADELNÍ PROGRAM:

PITÍNSKÝ, Jan Antonín. *Kalibův zločin – Obraz z podhoří.* Divadelní program. Slovácké divadlo Uherské Hradiště. Premiéra 4. 2. 2012. Uherské Hradiště: Slovácké divadlo, 2012.

AUDIOVIZUÁLNÍ ZÁZNAM DIVADELNÍ INSCENACE:

PITÍNSKÝ, Jan Antonín - RAIS, Karel Václav. *Kalibův zločin – Obraz z podhoří.* Videozáznam inscenace Slováckého divadla v Uherském Hradišti z roku 2012. 147 min. Záznam pořízen dne 8. 3. 2012.

PŘÍLOHY

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

FOTOGRAFIE Z INSCENACE KALIBŮV ZLOČIN



Obr. č. 1 – Zleva Manka (Andrea Nakládalová), Smrž (Kamil Pulec), Nána (Monika Horká)



Obr. č. 2 – Zleva Smrž (Kamil Pulec), Konopáč (Petr Čagánek), Boučková (Irena Vacková), Vojta (Tomáš Šulaj)



Obr. č. 3 – Zleva Boučková (Irena Vacková), Karla (Jitka Josková), Vojta (Tomáš Šulaj)



Obr. č. 4 – Zleva Smrž (Kamil Pulec) a Konopačka (Klára Vojtková)



Obr. č. 5 – Zleva Jan Horák, Zdeněk Trčálek



Obr. č. 6 – Nahoře zleva Boučková (Irena Vacková) a Karla (Jitka Josková)
Dole zleva Bouček (Vladimír Doskočil), Kukulka (Pavel Hromádka),
Kaliba st. (Pavel Majkus)



Obr. č. 7 – Zleva Vojta (Tomáš Šulaj) a Karla (Jitka Josková)



Obr. č. 8 – Zleva Karla (Jitka Josková) a Boučková (Irena Vacková)



Obr. č. 9 – Zleva Kaliba st. (Pavel Majkus) a Karla (Jitka Josková)



Obr. č. 10 – Zleva Vojta (Tomáš Šulaj) a Smrž (Kamil Pulec)



Obr. č. 11 – Zleva Vojta (Tomáš Šulaj) a Karla (Jitka Josková)



Obr. č. 12 – Boučková (Irena Vacková)



Obr. č. 13 – Vojta (Tomáš Šulaj)



Obr. č. 14 – Zleva Boučková (Irena Vacková), Karla (Jitka Josková) a Vojta (Tomáš Šulaj)



Obr. č. 15 – Zleva Vojta (Tomáš Šulaj), Karla (Jitka Josková) a Boučková (Irena Vacková)



Obr. č. 16 – Smrž (Kamil Pulec)



Obr. č. 17 – Zleva Nána (Monika Horká) a Vojta (Tomáš Šulaj)



Obr. č. 21 – Zleva Karla (Jitka Josková) a Kaliba st. (Pavel Majkus)



Obr. č. 22 – Zleva Boučková (Irena Vacková), Karla (Jitka Josková), voják Rachota (Jiří Hejcman) a Vojta (Tomáš Šula)

Autorem fotografií je Jan Karásek. (Zdroj: oficiální webové stránky Slovákckého divadla Uherské Hradiště)

9.1.2 FOTOGRAFIE REŽISÉRA JANA ANTONÍNA PITÍNSKÉHO



Obr. č. 1 – Jan Antonín Pitínský



Obr. č. 2 – Petr Čagánek a Jan Antonín Pitínský

VYBRANÉ ČÁSTI DIVADELNÍHO PROGRAMU

Autorem programu je dramaturgyně Slováckého divadla Iva Šulajová.



Obr. č. 1 – Definice „výměnku“

Domácí násilí

Když se řekne domov, obvykle se nám vybaví lidé, kteří nás mají rádi a které máme rádi my. Místo bezpečí a jistoty, kde nás akceptují takové, jací jsme. Domov bývá často idealizován jako oáza jistoty a štěstí, ale přitom se stal nejnebezpečnějším místem v moderní společnosti. Současné statistiky incidence domácího násilí s největší určitostí jen naznačují skutečné rozšíření tohoto problému.

Domácí násilí bylo dlouho považováno za tabu – „v dobrých rodinách se přece nic takového neděje“. Názory se ale změny. Konečně připouštíme, že i „dobré rodiny“ mohou být násilím zasaheny – a nejde jen o fyzické napadení, ale rovněž o psychické či emocionální deptání, verbální či neverbální výhrůžky, vulgární chování apod. Násilí v rodině se vyskytuje bez ohledu na jakékoli socioekonomické, geografické, rasové, genderové či věkové charakteristiky zainteresovaných.

• **Osoby ohrožené domácím násilím:** jde prakticky o kohokoli – placící miminko, dvouleté batole, matka od dětí, nemožící senior, výrostek, bezúhonný manžel. Některé osoby jsou ale násilím v rodině ohroženy více než jiné: děti (především děti z nefunkční rodiny a děti, jejichž matka je taktéž týrána), ženy – jsou nejčastějšími oběťmi domácího násilí, a to až v 92-98% případů, postarší, submisivní nebo invalidní muži, křehcí a závislí senioři, zdravotně postižené osoby se závažnými funkčními deficity, vyžadující trvalou péči rodiny.

• **Vymezení pojmu násilí v rodině:** bezprávné vynucená nadvláda některého člena rodiny nad jiným členem popř. využívání převahy (nejčastěji fyzické) k vykonávání bezprávní vůči jiné osobě, resp. osobám v rodinném systému.

• **Domácí násilí:** je specifickou variantou násilí v rodině a je pro něj příznačná vztahová asymetrie. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že výskyt násilí je více vázán na konflikty či na uplatňování kontroly a moci. Aby se jednalo o domácí násilí, musí být podle Aliance proti domácímu násilí přítomny všechny tyto znaky:

- opakování
- a dlouhodobost násilí
- eskalace
- jasné a neměnné rozdělení rolí
- neveřejnost

• **Rizikové faktory vzniku:** jedním z nejuznávanějších rizikových faktorů rozvoje násilí v partnerském vztahu je násilí v původní rodině. Děti mají sklon napodobovat a přejímat vzory chování rodičů včetně způsobů zvládnání konfliktů. Hrozí tedy přenos násilných vzorců

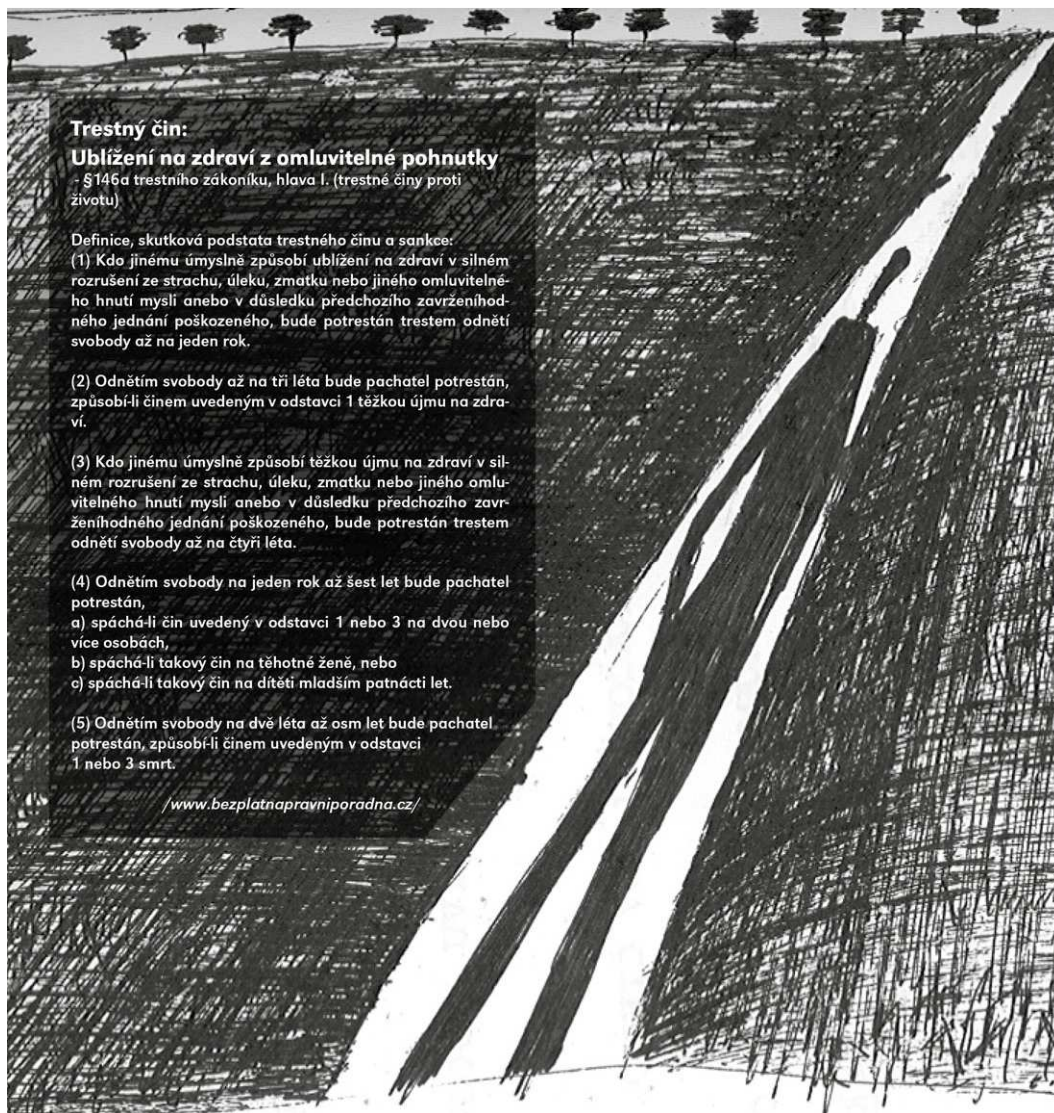
jednání do další generace. Chování rodičů přijímá dítě jako normální a přizpůsobuje se mu do té doby, než má příležitost srovnávat s jinými rodinami a než je schopno nadhledu a reflexe. Za „normu“ považuje i hrubost, urážky a vzájemné napadání, pokud se v rodině vyskytují. Domácí násilí je z hlediska následků pro vývoj dítěte možná ještě více devastující než společenské násilí (války, terorismus). Muži, vystavení v dětství násilným scénám mezi rodiči vykazují ve svých partnerských konfliktech více agresivity a problémů se zvládnáním svého chování, zatímco u žen se rozvíjí spíše internalizační poruchy jako úzkost a deprese.

• **Výskyt domácího násilí v ČR** (podle výzkumu STEM z r. 2001): každý šestý občan ČR přiznává násilí ve svém partnerském vztahu, tzn. že domácím násilím u nás trpí minimálně 16% populace ve věku od 15 let. Většina případů násilí mezi partnery se opakuje (66%), je kombinací fyzického a psychického násilí (50%) a odehrává se v přítomnosti dětí (69%). Tři pětiny populace (61%) znají případy násilí mezi partnery z doslechu, více než čtvrtina (26%) se s ním setkala přímo – jako svědek, oběť, násilník. Celé čtyři pětiny občanů (79%) jsou přesvědčeny, že k projevům domácího násilí nesmí okolí (příbuzní, sousedé, lékař, policie) zůstat lhostejné, současně lidé cítí bezradnost a jen každý druhý člověk (53%) by v takovém případě poskytl pomoc.

• **Formy domácího násilí, jemuž jsou vystaveni muži:** emocionální násilí (nadávky, ponižování), fyzické násilí, využívání dětí (zamezení kontaktu s dítětem apod.), hrozby a zstrašování.

/zpracováno podle knihy D. Ševčíka, N. Spátenkové a kol.: Domácí násilí. Portal 2011/

Obr. č. 2 – Definice „Domácího násilí“



Obr. č. 3 – Definice „Trestného činu“ podle trestního zákoníku

Manipulace

(z latinských výrazů *manus* ruka a *capere* uchopit) je v sociální psychologii a sociologii termín označující snahu o působení na myšlení druhé osoby či více osob.

Manipulátor se snaží přesvědčit osobu či osoby o správnosti myšlenky, názoru či jednání, které nejsou manipulovaným jedincům vlastní, či pro ně nemají dostatek iniciativy, a které by tudíž danou myšlenku, názor či jednání nepřijali, nebo až s dlouhou časovou prodlevou. Manipulovaná osoba si často ani neuvědomuje, že je s ní manipulována, případně si to uvědomuje, ale z nějakého důvodu se nemůže a někdy ani nechce bránit.

Manipulátoři jsou mezi námi, dokonce zaujímají prestižní místa na sociálním žebříčku. Jsou lékaři, novináři, učitelé a většinou vykonávají povolání spojené s nějakým druhem moci. Ale najdeme je i mezi ženami v domácnosti nebo kadeřníky... Činnost, které se věnují, z nich manipulátory nedělá. Manipulace není výsadou žen nebo mužů. Manipulátoři se nevyskytují na určitých místech. Působí ve společnosti, v rodině, v partnerských vztazích i na pracovištích. V manželství se manipulátor běžně dopouští citového vydírání. Snaží se vzbudit silné emoce (strach, pocit viny). Dokáže zcela rozvrátit rodinu.

Jak poznat manipulátora

Manipulátor je typ osobnosti, není to ten, kdo někdy užije taktiku manipulace.

Jedná se o narcistickou osobnost, která je z psychiatrického hlediska patologická, ale čtenější hlubší studie o ní chybí.

Pro definování těchto osobností se používá termín „manipulátor“ nebo „osobnost s manipulativními rysy“ či „s manipulativním jednáním“, ale neznamená to, že takový jedinec neustále projevuje jen své temné a démonické stránky. Jako všichni lidé, mají i manipulátoři pozitivní vlastnosti, a právě proto je obtížné rychle a jednoznačně jejich osobnost odhalit. Svými slovy, činy a postoji neustále lidi ve svém okolí matou.

Psycholožka Isabelle Nazare-Aga uvádí ve stati *Jak poznat manipulátora* třicet znaků, podle nichž identifikuje osobnost s manipulativními rysy. Za manipulátora považuje takovou osobnost, která vyhovuje aspoň deseti znakům.

1. Navozuje u ostatních pocit viny a dovolává se přitom rodinných vztahů, přátelství, profesionální zodpovědnosti atd.
2. Dává druhým najevo, že nesmějí nikdy měnit názor, musejí být dokonalí, všechno vědět a okamžitě reagovat na žádost i otázky.
3. Využívá morálních zásad druhých k naplnění vlastních potřeb (zdvořilosti, lidskosti, solidarity, laskavosti, štědrosti, hodnocení „dobrá“ nebo „špatná“ matka apod.)
4. Zpochybňuje dobré vlastnosti, schopnosti a osobnost druhých, kritizuje a soudí je a hovoří o nich s despektem.
5. Závidí, dokonce i rodičům, příbuzným nebo partnerovi.
6. Lichotí, dává dárky nebo nečekaně prokazuje drobné úsluhy, aby se zalíbil.
7. Dokáže ze sebe dělat oběť, aby ho ostatní litovali (přehání závažnost nemoci, stěžuje si na nesnesitelnost lidí ve svém okolí, na pracovní přetížení apod.).
8. Snaží se vykrotit ze zodpovědnosti a svaluje ji na druhé.
9. Nesděluje jasně své žádosti, potřeby, pocity a názory.
10. Obvykle odpovídá neurčitě.
11. Neomaleně mění téma uprostřed hovoru.
12. Vyhýbá se pracovním schůzkám a poradám, utíká z nich.
13. Nechává své vzkazy vyřizovat jinými lidmi nebo se uchyluje k nepřímému sdělení (místo osobního rozhovoru telefonuje, nechává písemné vzkazy).
14. Své žádosti zakrývá logickými důvody.
15. Hlásá lež, aby se dozvěděl pravdu, překrucuje a interpretuje výroky druhých.
16. Nesnáší kritiku a popírá zcela zřejmá fakta.
17. Skrytě vyhrožuje nebo otevřeně vydírá.
18. Zasívá nesvár, podněcuje podezřelost, rozděluje, aby mohl lépe panovat, a je schopen rozvrátit cizí manželství.
19. Mění názory, chování a pocity podle situací a osob, s nimiž je právě v kontaktu.
20. Lže.
21. Sází na nedostatečné znalosti druhých a snaží se vyvolat dojem, že „má navrch“.
22. Je egocentrický.
23. Jeho slovní projev zní logicky a koherentně, ale jeho postoje, činy a způsob života svědčí o pravém opaku.
24. Často až na poslední chvíli vysloví požadavky, dává pokyny a nutí druhé jednat.
25. Nedbá na žádosti druhých (ačkoli tvrdí pravý opak).
26. Nedbá na práva, potřeby a přání druhých.
27. V jeho přítomnosti se lidé cítí nepříjemně až nesvobodně.
28. Přiměje nás dělat věci, které bychom pravděpodobně o vlastní vůli nedělali.
29. Jde za svými cíli důsledně, ale na úkor druhých.
30. Lidé, kteří ho znají, o něm stále hovoří i v jeho nepřítomnosti.

Obr. č. 4 – Definice „Manipulace“ a znaky „Jak poznat manipulátora“



Slovníček vybraných nářečních výrazů

krajský Smrž = Smrž, žijící „v kraji“

v kraji = slovo kraj může znamenat: krajinu – neformální označení určité oblasti nebo země, okraj, pokraj nebo územní jednotku státu nebo samosprávnou územní korporaci; zde patrně jako opozice proti obyvatelům horských vesnic

horák, horačka = obyvatelé horské vesnice

mnoho si neodevzdají = neliší se

harasová halenka = z hrubší vlny

z packého poutu = z tradiční pouti v Nové Pace

halanti = děti

nejezte to tak čistě = holé, samotné

poloviční zápisnice = úředně zapsaná spolumajitelka

regurs = odvolání

osm stojek = osm stovek

korec pole = asi 0,29 ha

dvouvěderní sud = vědro – 56,6 l

dva mázy mléka = máz je stará objemová jednotka; na území dnešního Česka se používaly dvě různé jednotky: český respektive vídeňský máz s objemem 1,415 litru a moravský máz s objemem 1,07 litru

hektor žita = hektolitr

štraface = námaha, trmácení, trampota (štrapace, štrapáce)

rosolka = hustý sladký likér

salup = velký pletený šátek

těžký pořiz = těžké pořízení

byla divák = divoká

zázvorka šetrná = lakomec, skrblik

Hodinky = druh pobožností, pravidelně opakované modlitby pro různé denní doby, svátky apod.

dělat flausy = jinde též „dělat flauze“ - dělati na odív, na vzdor nebo z pouhé pýchy a bujnosti

božec = dětská nemoc spojená s křečím, psotník

jít oupadem = jít úpadkem, chátat, chudnout, bankrotovat

Obr. č. 5 – „Slovníček vybraných nářečních výrazů“

PÍSEMNÉ PŘÍLOHY

PÍSEMNÁ DOKUMENTACE INSCENACE

Název inscenace: Kalibův zločin – Obraz z podhoří

Divadlo: Slovácké divadlo Uherské Hradiště

Autor předlohy: Karel Václav Rais

Autor dramaturgie: Bedřich Vrbský

Úprava dramaturgie: Jan Antonín Pitínský, Iva Šulajová

Datum premiéry: 4. 2. 2012

Režisér: Jan Antonín Pitínský j.h.

Scéna: Jana Hauskrechtová j.h.

Kostýmy: Eva Jiřikovská

Hudba, texty písní, hudební nastudování: Tomáš Jeřábek

Pohybová spolupráce: Petr Liška j.h.

Dramaturgie: Iva Šulajová

Inspice: David Vacke

Nápověda: Regina Feinbergová

Rekvizity: Anna Viternová

Garderoba: Ludmila Kalabisová

Světla: Ivan Vacke

Zvuk: Zdeněk Kudeřík

Jevištní stavby: Petr Žajdlík, Pavel Kratochvíl, Roman Lacina, Jan Frolec

Herecké obsazení:

Vojtěch Kaliba – Tomáš Šulaj

Kaliba st. – Pavel Majkus

Karla Boučková – Jitka Josková

Boučková – Irena Vacková nebo Pavlína Hejcmanová

Smrž – Kamil Pulec

Nána Nedomlelová – Monika Horká

Manka Smržová – Andrea Nakládalová

Kukelka – Pavel Hromádka

Konopáč – Petr Čagánek

Marie Konopáčová – Klára Vojtková

Bouček – Vladimír Doskočil

Rachota – Jiří Hejzman

Vězeň Karban – Zdeněk Trčálek

Dozorce – Jan Horák

KOMPARACE – PRACOVNÍ TEXT AUTORKY BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Po otavách

Děj knihy začíná v období sklizně, lépe řečeno po jeho skončení, kdy už je většina polí zoraná a nově zasetá na příští rok. Vojtěch Kaliba si rozděluje majetek po zesnulé mamince se svými sestrami Nánou Nedomlelovou a Mankou Smržovou, u čehož je přítomen i manžel Manky – Smrž – a starý Kaliba, otec. V knize se rozdělování účastní i manžel Nány Nedomlel, v dramatizovaném textu se však neobjevuje, jeho postava je vynechána.

Scéna 01 (S01) - U Kalibových ve světnici si sestry Manka a Nána s bratrem Vojtou rozdělují věci po zesnulé mamince. Nejprve si rozdělují oblečení – košile, jupky, šátky, sukně, kabátky. Sestry si vše rozdělují spíše mezi sebou, Vojta si vezme pouze šátek po mamince, ve kterém chodila do kostela. Nána se snaží získat co nejvíc a hledá harasovou halenku, kterou má však maminka do hrobu. Dále si rozdělují nádobí a diví se, že je ho málo, starý Kaliba je rozčíleně okřikne, že něco také budou potřebovat tady. Na to Smrž říká, že by do stavení měla všechno přinést nevěsta. Chvilími se mezi sebou dohadují, chválí a vzpomínají na maminku.

V dramatizovaném textu znějí první dvě repliky – Nána a Smrž – totožně jako v knize, avšak v knize se objevují až po Smržově promluvě: „I jen se tak dívám, tolik se toho zdálo a máme toho drobet.“ Kromě dalších nepatrných úprav vše souhlasí s předlohou.

Následující krátká promluva Nedomlela je vynechána, neboť jak jsem již zmínila, tato postava se v dramatizovaném textu nevyskytuje. Replika Nány „*Tak ted' snad vezmeme prádlo?*“ je oproti knize změněna: „*Tak ted' snad vezmeme nádobí?*“ Prádlo je v dramatizovaném textu rozděleno hned v úvodu.

V této scéně se ještě objevují změny posloupnosti promluv a další nepodstatné úpravy.

S02 – Smrž s Nánou odcházejí od Kalibových a shodnou se na tom, že toho na ně moc nezbylo. Repliky jsou v dramatizovaném textu totožné jako v knize.

S03 – Nána dojde domů za svým mužem, který už na ni čeká s jídlem. Ihned spustí na muže, že jí nebyl u rozdělování majetku k ničemu, on jí neodpovídá, proto se obrací ke svým dvěma synům a kárá je za to, jak vypadají. Poručí jim, aby se

pomodlili, a znovu se otočí k muži, stěžuje si na Smrže, napomíná své děti, aby hezky obědvaly. Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S04 – Scéna doma u Smržů. Manka říká, že svoji sestru nepoznává a diví se tomu, jak je nyní lakomá. Také celá rodina usedá k obědu. Stejně jako třetí scéna je i tato v dramatizovaném textu vynechána, v případě obou těchto scén však nejde o závažnou změnu.

S05 – Vojta se starým Kalibou jsou sami v chalupě a vzpomínají na maminku. Dlouhá promluva starého Kaliby „Bože, bože, jak se tak děti změní!...“ je v knize popsána jako proud myšlenek, v dramatizovaném textu je přímou řečí.

Námluvy

S01 - Druhá část knihy začíná cestou Smrže a Vojty na návštěvu do Vidovic. Smrž Vojtu vesele pobízí, říká mu, kudy půjdou a vede jej. Vojta se mu cestou přiznává, že je z návštěvy trochu nervózní a přál by si, aby tu byla maminka a poradila mu. Smrž chápatě přikyvuje a uklidňuje ho, že se jen podívá a pokud se mu nebude něco zdát, víckrát už tam jít nemusí. Chvilí jdou mlčky, Vojta pak znovu začne, že se bojí, co když se mu vysmějí. Smrž mu říká, že jsou to rozumní lidé, zná Boučkovou, matku Karly, i Konopáče a jeho ženu, a od nich Vojtovi výsměch nehrozí. Vojta se ptá na panímámu Boučkovou, Smrž mu tedy popíše, jaká je. Vojta opět začíná s tím, že Karla má teprve dvacet dva let a on je pro ni už starý. Smrž mu odpovídá, že je sice starší, ale je dobrý člověk a dobrou chalupou, do které Karla přinese nějaké věno. Radí mu, aby se k ní choval přátelsky, a poté ho přinutí, aby si s ním zapálil cikáro.

Celá tato scéna kromě první repliky Smrže „*Pravou nohou napřed!*“ je v dramatizovaném textu vynechána.

S02 - Ve stavení Vojtu a Smrže přivítá nejprve Konopáč a Boučková, Karla přichází až poté, co ji její matka zavolá. Pomalu se dávají do řeči, Karla každému nabízí buchty. Baví se o letošní úrodě, o tatínkovi Kalibovi, o tom, že by si Vojta měl najít nevěstu a zda někoho má Karla. Karla se o tom nechce bavit a proto odpoví Boučková – dříve k nim chodil Rachota, ale musel jít na tři roky na vojnu. Také se baví o tom, zda někdy Vojta s někým chodil a proč se nechce ženit; Smrž se nenápadně ptá, co dostane Karla. Boučková odpoví osm stovek a pak se ptá, co zůstane Vojtovi na chalupě. Karla pak nabídne Vojtovi, zda by si nechtěl prohlédnout Konopáčovo hospodářství; společně tedy odejdou.

V dramatizovaném textu jsou v této scéně pouze drobné úpravy. Promluvu Vojty, její první část: „*Dva hektory žita, dva ječmene, hektor pšenice, dvacet liber másla, deset sýra, každý den půl litr mléka, jak se nadojí, kopu vajec, osm hektorů brambor, třetí díl ze všech stromů na zahradě, sáh dříví, kopu otýpek a to' se rozumí, že náš vejměnek k volnému obývání.*“ v knize říká starý Kaliba panímámě Boučkové.

S03 - Mezitím se Boučková, Konopáč a Smrž baví o tom, že je Vojta už starší, jaká je Karla, Boučková je přesvědčená, že je budou všichni pomlouvat. Boučková potom nabídne Smržovi, aby se s ní šel podívat do komůrky, kde má svoji truhlu.

Promluvy všech postav jsou v dramatizovaném textu povětšinou totožné jako v knize.

S04 – Konopáč se chvíli baví s Konopačkou o tom, že raději nebudou nic namítat, aby konečně měli klid a byli sami. V dramatizovaném textu repliky souhlasí.

Poté přichází na scénu Boučková a dohaduje se s Konopáčem o posteli a skříni, kterou si nechce vzít s sebou do Ostružína, nýbrž chce, aby zde tyto věci zůstaly, což se Konopáčovi nelíbí. Tato scéna se v knize objevuje až po svatbě, správně by tedy měla patřit do III. obrazu – „Ke Kalibům“. Posouvá tak S05, kde vystupuje Vojta s Karlou, na místo S06.

Pro potřeby dramatického textu je tato část lehce upravena, zvláště z důvodu časového zařazení scény, které se liší od knihy; význam však zůstává zachován.

S05 - Karla mezitím venku mluví s Vojtou, on ji chytí za ruku a Karla se zatřese. Chvíli hovoří o vojákově Rachotovi; Karla pak jde Vojtovi ukázat svoji výbavu.

V této scéně je několik vět vynecháno a upraveno, avšak bez ovlivnění obsahu.

S06 – Vojta se Smrž se společně vrací z Vidovic do Ostružína.

Z knižní předlohy je použita Smržova promluva: „*Tak co, měl jsem dobře, že jsem tě vyved, vid', at' si ted' Nána štěká!*“ Posledních osm replik, v nichž se postavy loučí a Smrž slibuje Boučkové, že se příště zdrží děle, v knize nejsou. Pouze Vojtova promluva: „*Ani nevíte, jak bych byl rád, kdybyste byla u nás!*“ se v knize objevuje v místě, kdy Vojta odchází společně s otcem z návštěvy od Boučkové a Karly před svatbou.

Ke Kalibům

Třetí obraz začíná ve chvíli, kdy si Vojta stěhuje Karlu s panímámou Boučkovou k sobě domů. V knize je tato scéna po svatbě, v dramatickém textu je však svatba úplně vynechána. Scény S01-S05 v knize následují ihned po prvních „námluvách“, v dramatizovaném textu jsou přesunuty za událost svatby.

S01 - V knižní předloze hned po „námluvách“ následuje rozhovor Nány s otcem, starým Kalibou. Nána je u svého otce v chalupě a stěžuje si, že ji Vojta neposlechl, když mu domlouvala a nyní se do něčeho nechal navést a slepě za tím jde, aniž by nad tím pořádně přemýšlel. Starý Kaliba je ale spokojený, že si Vojta konečně někoho našel a šlo to lehce. Nána s tím nesouhlasí a tvrdí, že Karla s Boučkovou jsou cikáni, když donutili otce odejít z domu, Karla je navíc mnohem mladší než Vojta, a pomlouvá Smrže, že do toho Vojtu navedl.

Promluva Nány „Mohl udělat jinačí štěstí.“ je pozměněna a v knize se nachází v S06. Až na nepodstatná vynechání či zkrácení promluv je vše totožné jako v předloze.

S02 – Chvíli po Náně přichází ke starému Kalibovi na návštěvu Kukelka. Po krátké úvodní nevýznamné rozmluvě zavedou hovor k Vojtovi. Kaliba si stěžuje, že má o Vojtu starost, neboť zaslechl, že Karla s panímámou Boučkovou vyhnaly Boučka z domu.

V dramatizovaném textu jsou vynechány některé kratší části dialogu nedůležité pro děj. Několik vět potřebných k uvedení scény je přidáno. Na rozdíl od předlohy se také Kaliba nezmiňuje o tom, že Boučková s Karlou vyhnaly Boučka.

S03 – Přichází přio opilý Bouček, představí se a jako všichni se ptá, kde je Vojta. Kaliba mu odpoví pouze: „*Někam odešel.*“, ale Bouček hned pochopí, že šel za jeho dcerou, Karlou. Chce hned odejít, Kaliba se jej však zeptá, proč přišel a Bouček po chvíli řekne pravý důvod – Karla s panímámou jej „vymlátily“ z domu a on teď musí žít pouze z toho, co mu dá zeť. Přiznává, že se hrozně stydí a rozpláče se. Kukelka se jej znovu zeptá, jak jej Karla s panímámou vymlátily. Bouček řekne, že jej Boučková obviňovala, že pije, ale on nepil, jeho starší dcera se pak vdala a Boučková začala všechno rozprodávat. Karlu má pořád rád a nepřeje jí nic zlého a je rád, že za ní Vojta chodí. Kaliba mu při odchodu nabídne, aby si ukrojil kousek chleba, a Bouček odejde.

Poté, co se Bouček představí, je krátká část dialogu vynechána. Vše souhlasí s předlohou až na zkrácení některých promluv.

S04 – Kaliba s Kukulkou zůstanou sami a hovoří o tom, co právě vyslechli od Boučka. Kukulka říká, že to vypadá, že na tom má velký podíl i panímáma; starý přitakává, ale zároveň dodává, že musí být něco pravdy i na tom, že Bouček pil, na což Kukulka řekne, že korec pole nelze jednoduše propít, čímž naznačuje, že prodat jej je jednodušší a proto věří tomu, že Boučková všechno rozprodala. Kaliba dodává, že si bude muset s Vojtou znovu o všem promluvit.

Druhou větu Kukulkovy první promluvy této scény „*Tomu kouká z očí, že si rád zavdá.*“ říká v knize Kaliba, stejně tak druhou část Kalibovy první promluvy této scény „*Ale řekni mi, korec pole se hned tak nepropije.*“ v knize patří Kukulkovi. Poslední, třetí promluva Kukulky v této scéně je zkrácena. V dramatizovaném textu je pouze: „Je to starost, je –“ oproti „*Je to starost, je – mnoho dobrého slyšet nejbejvalo, ale je to kus cesty, kdopak ví!*“

S05 – Vojta se vrátil o Karly až pozdě k ránu a hovoří s otcem o tom, jak se tam měl. Starý Kaliba se ujišťuje, zda si Vojta všechno dobře rozmyslel, aby ho to pak nemrzelo; Vojta je o všem skálopevně přesvědčen a tvrdí, že bude vše v pořádku. Oba si postesknou po mamince, která by jim jistě poradila, a poté Kaliba Vojtovi oznámí, že ho předchozího dne navštívil Bouček. Varuje Vojtu, aby si dával pozor na Boučkovou; Vojta se jí však zastává, že by určitě Boučka z domu nevyhnala, kdyby na tom také neměl svůj podíl viny.

S knihou souhlasí pouze část scény, kdy Kaliba říká Vojtovi o příchodu Boučka. V dramatizovaném textu je tato scéna přesunuta ke scéně S26 v knize. Část dialogu z knihy vynecháno. Třetí Vojtova promluva právě jako třetí promluva Kaliby v knize nejsou.

S06 – Přichází Nána. Jakmile spatří Vojtu, ihned mu spílá, že chodí ke Konopáčovým za Karlou. Vojta se ohradí, ať jej nechá na pokoji, neboť se mezi ni a rodinu jejího muže Nedomlela také neplete. Nána nechápe, jak může srovnávat Boučkovi a Nedomleli, kteří by svého otce z domu nikdy nevyhnali, a díky tomu si vzpomene, že viděla Boučka, v jakém byl hrozném stavu. Kaliba jí oznámí, že byl včera u nich a co všechno řekl. Nána rezignovaně říká, ať se tedy Vojta dělá, co chce, a ptá se, kolik peněz od Boučkových dostane a připomíná mu, že jí i Mance má ještě vyplatit každé tři stovky. Potom radí Kalibovi, aby si udělal pořádný výměnek, neboť si to za celý život dřiny zaslouží. Odchází.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S07 – Vojta uklízí celý dům a sousedé na něj volají, že po takové době je z něj konečně ženich.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S08 – Starý Kaliba jel do Vidovic sjednat s Konopáčem svatební smlouvu a vyplacení peněz. Kaliba se ptá Boučkové, zda z Vidovic doveze nějakou skříň či postel pro mladé a ona říká, že Kalibovi mají všeho dost a nedoveze tedy nic. Panímáma se jej vyptává, jaký si udělá vejměnek a co hodlá udělat s penězi, které mu zůstanou. Boučková chce, aby se na Karlu napsala polovina chalupy, a oznamuje starému Kalibovi, že bude bydlet s Vojtou a Karlou. Kaliba odpovídá, ať si to Vojta zařídí podle svého, pokud mu to nevádí, a poté se omlouvá, že na svatbu nepřijde a odchází.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S09 – Vojta s otcem odcházejí a Boučková s Karlou je doprovázejí. Boučková povídá o tom, kolik toho v životě zažila, začne hovořit o Boučkovi a o tom, že se doslechla, že byl na návštěvě i u Kalibů.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S10 – Vojta říká Karle, že by chtěl, aby už byla s ním doma; Karla neodpovídá.

Tato scéna se objevuje na konci II. obrazu „Námluvy“.

S11 – Po cestě zpět do chalupy Boučková napomíná Karlu, že je nemluvná a zadumaná; Karla se rozčileně ohradí, že dělá vše, co po ní panímáma chce a jí to není dobré, Boučková na to odpoví, že ji nikdo do ničeho nenutí a že se takto Karla chová až od dnešního dne, na což Karla pouze řekne, že nemůže stále být jako Boučková a chtít totéž.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S12 – Karla večer ulehá do postele a Boučková se jí vyptává, co se jí stalo a chlácholí ji, že v Ostružíně se bude mít lépe, ať neteskní po vojínovi Rachotovi, který jí ještě ani jeden dopis nenapsal.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S13 – Starý Kaliba se stěhuje do výměnku, ale i tak stále přebývá více v chalupě, protože si na výměnek nemůže zvyknout. Přijde za ním na návštěvu Kukelka, nebaví se spolu však o ničem podstatném.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S14 – Vojta přichází do Vidovic a Boučková mu oznamuje, že Bouček zemřel. Domluví se spolu, že svatbu kvůli tomu neodloží. Boučková Vojtovi slibuje, že jemu a Karle bude dávat celý výměnek a pak nařká, že ji Boučkův pohřeb bude stát spoustu peněz.

V dramatizovaném textu se tato scéna objevuje až v VI. obrazu „Návrat z Vidovic“.

S15 – Vojta informuje svého otce o smrti Boučka; starý Kaliba tvrdí, že by měli svatbu odložit, ale Vojta říká, že se panímáma už rozhodla a svatba bude.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S16 – V den svatby přeje Nána a starý Kaliba Vojtovi hodně štěstí; Vojta odchází se Smržem, který je jeho svědek.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S17 – Svatba; všichni zpívají, povídají si, Vojta chce neustále Karlu objímat, ona se od něj vždycky hned odtáhne, poté na chvíli uteče do výměnku a pláče.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S18 – Vojta přijede do Vidovic a nakládá do vozu všechny věci Boučkové a Karly. Boučková se hádá s Konopáčem, protože chce v chalupě nechat postel a skříň a to se Konopáčovi nelíbí.

V dramatizovaném textu je scéna zařazena již v II. obrazu „Námluvy“.

S19 – Konopáč se loučí s Vojtou a radí mu, aby si dělal všechno tak, jak je zvyklý, a nenechal si rozkazovat od Boučkové a Karly.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S20 – Boučková se loučí s Konopáčem a připomíná mu, aby pořádně odváděl výměnek, jinak se o to budou muset soudit.

Tato scéna se v dramatizovaném textu objevuje dříve, v II. obrazu „Námluvy“.

S21 – Karla s panímámou vychází za Vojtou; Karla chce jít pomalu, aby Vojtu nepředhony, protože by v Ostružíně dřív neměly co dělat.

Scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S22 – Karla s panímámou Vojtu dojdou a Vojta ukazuje Karle své stavení, které jde z kopce vidět. Všichni spolu znovu vyrazí k vesnici a Vojta mezitím Karle popisuje, kde se co nachází – kde má pole a na které dává řepu, na které žito apod.

Tato scéna se objevuje v úvodu III. obrazu. V promluvě Vojty, která spojuje dvě dlouhé promluvy v jednu, je vynechána část, kdy popisuje jednotlivé části vesnice a svá pole.

S23 – Starý Kaliba s Kukulkou už je vyhlíží. Vítají se nejprve s Boučkovou, Kukulka se představí; Karla nic neříká. Boučková říká, že je typ člověka, který neposedí a neustále musí něco dělat. Kukulka odchází. Boučková jde zatopit do kamen a Kaliba odchází.

Všechny promluvy v této scéně souhlasí s předlohou.

S24 – Karla s Boučkovou si prohlížejí světnici, Boučková hodnotí stav plotny, kamen a trouby. Kaliba se vrací s dřívím a chválí Vojtu, že i přes dlouhou cestu se ještě nyní stará venku o koně.

Všechny promluvy v této scéně souhlasí s předlohou.

S25 – Boučková vyjde ven za Vojtou a káže mu, aby nejprve odnesl dovnitř truhlu, v níž má kávu a cukr. Jde i Kaliba.

V dramatinovaném textu se tato scéna připojuje ke scéně S24; druhá část poslední promluvy starého Kaliby: „Pěkně se tu první noc vyspěte, já už se pak taky uložím. Dobrou noc.“ se v knize neobjevuje.

S26 – Vojta přináší do chalupy truhlici pro Karlu a Boučková říká, že vše udělá za ni, aby si Karla po dlouhé cestě odpočinula.

V dramatinovaném textu na tuto scénu navazuje scéna S30.

S27 – Do dvora se nahrnou lidé, aby se podívali, co všechno si Karla přivezla.

Tato scéna je v dramatinovaném textu vynechána.

S28 – Ke Kalibovým přichází Smrž s masem a hned odchází.

Tato scéna v dramatinovaném textu souhlasí s prozaickou předlohou, avšak Smrž neodchází a zůstává na scéně a proto na S28 navazuje S30. Rozhovor na konci této scény mezi Smržem, Karlou a Vojtou se v knižní předloze neobjevuje.

S29 – Nána běhá od jedněch sousedů k druhým, aby s nimi pohovořila o Karle.

Tato scéna je v dramatinovaném textu vynechána.

S30 – Večer oslava u Kalibových; Boučková odbíhá do hospody pro pivo a cestou slyší z okna sousedů, jak Nána pomlouvá.

S31 – Panímáma Boučková si prohlíží stavení a diví se, že po mamince zůstalo tak málo věcí, na což Vojta klidně odpoví, že zůstalo více, ale rozebraly si to jeho sestry Nána a Manka. Vojta obdivuje Karlino šatstvo a Boučková rozhoduje, co se musí dokoupit a co kde upravit. Vojta vytáhne šátek po své mamince a chce, aby jej Karla nosila, za což se mu obě vysmějí a šátek si vezme panímáma.

V dramatinovaném textu předchází před S28 a S30.

S32 – Vojta, Karla a panímáma společně sedí u jídla a povídají si. Boučková se ptá Vojty, zda mu chutná; on odpoví, že jemu je to jedno, neboť jeho maminka moc nevařivala, a hlavní je, že chutná jim a Karle. Dále se baví o tom, že čeledíni ve vesnici přijdou pracovat, pokud k tomu budou mít i jídlo, což Boučková shazuje tím, že se to nevyplatí.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S33 – Karla s Vojtou chodívají na mši každý odděleně, neboť Karle vadí, jak si ji lidé prohlížejí; Vojta říká, že mu to nevádí a že je rád, že ji má.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S34 – Na návštěvu přichází Smrž; Karla na jeho pošťuchování odsekává a Vojta je z toho také podrážděný.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S35 – Boučková se vyptává Vojty, zda byl u tatínka, a stěžuje si, že k nim nikdy nepřijde a je neustále jen se svým přítelem Kukelkou.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S36 – Vojta jde do stodoly vymlátit obilí a prosí Boučkovou a Karlu, zda by mu nešly pomoci; panímáma pošle Karlu.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S37 – Starý Kaliba s Kukelkou pozorují Vojtu s Karlou ve stodole a chválí je, jak jim to jde, a pak sledují Boučkovou, jak někam běží s košíkem.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S38 – Boučková mluví s Nánou; Nána jí říká, aby se hezky starala o Vojtu a hlavně o tatínka, který už je starý, Boučková na to odpoví, že se nehodlá do ničeho plést a u dcery je proto, aby jí mohla pomoci, že to i Smrž může potvrdit. Na to Nána odpoví, že Smrž chválí jen to, z čeho může mít sám nějaký prospěch.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S39 – Kaliba jde pomoci do stodoly Vojtovi, protože Karla musela zpět do chalupy, a Kukelka odchází; potká se s Boučkovou, která jej popíchně, že celé dny nic nedělá. Vejde do světnice a laje Karle, že Vojtovi nepomáhá, a potom jde sama do stodoly mu pomoci a pošle starého Kalibu domů.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S40 – Boučková znovu posílá Karlu do stodoly za Vojtou.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

Štědrý večer

S01 – Panímáma Boučková nosí pastuškům pod oknem ovoce a jídlo od večere.

Úvodní tři promluvy v dramatizovaném textu nejsou v knize přímou řečí, ale pouze popisem.

S02 – Starý Kaliba říká Karle, že ještě před rokem nevěděla, kde nyní bude, a že doufá, že to ani ona ani Vojta nebudou litovat. Pak dodá, že na další rok bude možná veseleji a v tu chvíli Karla strne a ihned pustí Vojtovu ruku. Později Boučková Kalibovi vyčítá, že se u nich málokdy zastaví a přitom s Kukelkou je stále. Tvrdí, že Kukelka nic nedělá; starý Kaliba jej brání. Poté Boučková pomlouvá Nánu, jak pořád chodí ke Kalibovi a u nich se ani neukáže. Starý Kaliba pak odchází.

První promluva Boučkové a první promluva Vojty se v knize nachází ve scéně S32 třetího obrazu – „Ke Kalibům“. Část od druhé promluvy Boučkové až po její čtvrtou promluvu včetně je v knize rovněž jen popisem, ne přímou řečí. Dále všechny repliky souhlasí s prozaickou předlohou, některé jsou lehce zkrácené či upravené.

S03 – Vojta s Karlou jdou později spolu na půlnoční a Vojta Karle říká, že je rád, když je Karla mluvná jako dnes, na což mu odpoví, že každý den nemůže být stejná. Vojta řekne, že se mu někdy zdá, jakoby se Karle u něj nelíbilo a litovala toho, že si jej vzala, ale ona odpoví, že by se do ničeho nutit nenechala.

Všechny repliky souhlasí s předlohou, až na konečnou promluvu Karly, jež uzavírá tuto scénu – v knize se nenachází.

S04 – Nána přijde domů z půlnoční a říká svému muži, že v kostele byli i Vojta s Karlou a všichni se na ně dívali.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

Masopust

S01 – Karla s Vojtou jdou k muzice; Boučková Vojtu nabádá, aby Karle koupil něco nového pro radost; Vojta jí koupí nové šaty.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S02 – Vojta přinese šaty domů, Karla je ani neocení a nepoděkuje.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S03 – Vojta s Karlou jdou k muzice. Vojtovi tancování nejde, proto si raději sedne a nechá Karlu, aby tancovala s jinými, a on sám pije.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S04 – Boučková se přijde k muzice podívat. Ptá se Vojty, jak se mu tancuje, on jen něco podrážděně zabručí. Boučková sleduje Karlu, jak tancuje, a říká sousedům, že je mladá a musí si ještě trochu užít. Potom jde tancovat se Smržem.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S05 – Sousedé si z Vojty utahují, že neumí tancovat.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S06 – Boučková chvíli ještě tančí, pak mluví se sousedy, rozloučí se s Vojtou a jde domů.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S07 – Vojta přemlouvá Karlu, aby už šli společně domů, ona se jen směje a pořád s někým tancuje. Nakonec spolu odchází a hostinská Vojtovi říká, aby přišel zaplatit až zítra. Po cestě se na něj Karla zlobí, že se hodně opil.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S08 – Boučková na Karlu s Vojtou čeká a všichni se pohádají, křičí na sebe. Po druhé promluvě Boučkové „A snad ještě řeknete, že jsem vám radila, abyste se opil?“ je v dramatizovaném textu její další promluva, kdy si stěžuje na Nánu a Kukulku, vynechána.

S09 – Na druhý den nese Boučková starému Kalibovi placky, které napekla, a žaluje mu na Vojtu, jak se předchozího dne u muziky opil. Kaliba se syna zastává a Boučková říká, že mu to raději chtěla říct ona sama, dříve než se to doslechne od někoho cizího, který si to přikreslí. Kaliba odpoví, že pomluvy neposlouchá a že má Vojta už svůj rozum a ví, co dělá. Potom požádá Boučkovou, aby nenesla šátek po mamince, který chtěl dát Vojta Karle.

V dramatizovaném textu promluvy souhlasí, kromě drobných vynechávek v promluvách Boučkové.

S10 – Boučková se na dvorku potká s Kukulkou. Vráť se do chalupy a hned si stěžuje, že ji Kaliba požádal, aby nenesla šátek po nebožce mamince. Potom pomlouvá Kukulku, Nánu a Manku, že jsou pořád u otce na výměnku a vymyslí si, že Nána byla ta, kdo otci žaloval, že se Vojta u muziky opil. Řekne Vojtovi, aby jí dal peníze, aby za něj mohla jít do hospody zaplatit.

V promluvě Boučkové „Teď tam zas letěl Kukulka...“ je část vynechána, její poslední promluva ve scéně je pozměněna – Boučková chce po Vojtovi peníze, aby mohla zaplatit jeho útratu v hospodě, ale neodchází hned, proto je vynechána i scéna s Kosačkou S11. Tím se scéna S10 spojuje s S12. Po Vojtově promluvě „I vždyť jsem nepil sám!“ chybí rozčílená odpověď Karly: „*Snad neřekneš, že jsem já ti polovičku upila?*“ a promluva Boučkové: „*Inu, pilo se dohromady, zeťáček přeje, a kdo by nebral, když dávají!*“

S11 – Boučková se potká s Kosačkou a opět pomlouvá Kukulku.

V dramatinovaném textu se scéna neobjevuje.

S12 – Boučková se vrátí domů a říká Vojtovi, že toho asi hodně vypil, když tolik platila; Vojta se ohradí, že nepil sám, načež se na něj Karla utrhne, že ona toho tolik nevypila.

S13 – Boučková se za pár dní potká se starým Kalibou a má znovu na hlavě šátek po nebožce.

Scéna je zařazena na samotný konec obrazu; promluvy souhlasí s předlohou.

S14 – O několik dní později Boučková oznámí Vojtovi, že by se chtěla s Karlou v neděli podívat do Vidovic. Vojtovi se to nelíbí, chce, aby s tím počkaly do jara, ale Boučková odmítá a směje se mu, že snad bez Karly chvíli vydrží. Boučková už se domluvila se Smržem, aby je tam odvezl; chce si vyřešit spory s Konopáčem.

Všechny repliky souhlasí s knižní předlohou.

S15 – Vojta se později ptá Karly, jestli opravdu chce jet s panímámou do Vidovic. Vojta se jí snaží přemluvit, aby nejezdily. Karla se rozčílí, proč mu to tolik vadí a vyčítá mu, že je nepřejícný. Vojtu je hned začne podezřívát, že budou chtít jít k muzice; Karla se mu vysměje a řekne, že možná půjdou. Vojta jí znovu prosí, aby bez něj k muzice nechodila. Boučková se mezitím vrátí a všichni se pohádají.

Kromě drobných úprav promluvy v dramatinovaném textu souhlasí s předlohou.

Návrat z Vidovic

S01 – Vojta jde na návštěvu k otci, protože Karla s Boučkovou odjely do Vidovic. Narazí tam na sestru Nánu, která ho kvůli tomu, že mu odjela žena, popichuje. Starý Kaliba se diví, že Karla jela taky; Vojta na to řekne, že se chtěla po

dlouhé době podívat domů. Nána se znovu pustí do Vojty; utahuje si z něj, že jej mají Karla s Boučkovou ochočeného, že udělá všechno, co mu řeknou. Vojta chce odejít, ale otec ho uklidní a řekne mu, aby si akorát dával více pozor na to, co dělá. Nána s Vojtou se opět začnou hádat, načež je starý Kaliba umírní a chvíli se baví o Kukelkovi, potom Nána odejde.

V dramatizovaném textu kromě pár přidanych a pozmeněnych vět všechny repliky souhlasí. Poslední promluva Vojty v této scéně není v knize přímou řečí.

S02 – Starý Kaliba jde potom na návštěvu k Vojtovi, večer odchází. Vojta zůstane sám a čeká na Karlu s Boučkovou; sám pro sebe si mluví a naříká, proč odjely.

V dramatizovaném textu je tato scéna vynechána.

S03 – Boučková s Karlou se vrátí. Vojta na ně ihned spustí, jestli byly u muziky a začne se hádat s Karlou, jestli jí poslal voják Rachota vzkaz a proto tam šla.

Všechny repliky kromě drobných změn souhlasí s knižní předlohou.

S04 – V neděli Boučková přemlouvá Vojtu, aby s ní jel k notáři. Chce se soudit s Konopáčem, protože jí nedává všechny peníze za mléko. Vojta navrhne, aby si tedy pro mléko chodila, ale shodnou se na tom, že Vidovice jsou na to moc daleko. Boučková si stojí na svém, že to chce dát k soudu; Vojta ji není schopen přemluvit.

Před tuto scénu je v dramatizovaném textu vložena scéna S14 z III. obrazu „Ke Kalibům“ – Boučková říká Vojtovi, že zemřel Karlin otec Bouček. Jelikož je tato scéna v knize před svatbou Vojty a Karly a v dramatizovaném textu až po ní, je proto lehce upravena. Scéna S04 s menšími úpravami souhlasí s knižní předlohou.

S05 – Vojta mluví s Konopáčem a nenápadně se ho vyzptává, jestli za Karlou nepřišel k muzice voják Rachota, když byla s Boučkovou ve Vidovicích.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S06 – Boučková se dozvídá, že soud s Konopáčem prohrála a je rozhodnutá to nevzdat, i když Vojta s tím nesouhlasí.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S07 – Smrž radí Boučkové, co má dělat a za kým má jít. Boučková se jej ptá, zda by nešel s ní, Smrž souhlasí, a ona hned pomluví Vojtu, že ji nikam doprovodit nechce.

Tato scéna je v dramatinovaném textu vynechána.

Do polí

S01 – Vojta se vrací domů z pole a vypráví Karle, co všechno udělal; Karla buď lhostejně mlčí nebo odsekává. Říká jí, že by byl rád, kdyby se za ním někdy přišla podívat do polí jako dobrá hospodyně, ona odpoví, že má hodně práce doma.

Druhá promluva Vojty v dramatinovaném textu je v knize pouze popisem toho, jak se Vojta těšil na jaro, až bude moci do polí. Ostatní repliky jsou totožné s předlohou.

S02 – Scéna z minulosti – notář Rus chodí po vesnici a vyptává se dětí.

Tato scéna je v dramatinovaném textu vynechána.

S03 – Panímáma se vrací od notáře a chválí jej.

V dramatinovaném se tato scéna spojuje se scénou S04 v jednu. Většina promluv je lehce upravena či zkrácena, avšak bez zásahu do obsahu.

S04 – Panímáma se vrací s rozsudkem okresního soudu. Boučková soud prohrála. Vojta na to řekne, že měl pravdu, když jí říkal, aby to k soudu nedávala, a Boučková se rozčílí, že v něm nemá žádné zastání; pohádají se všichni i s Karlou. Boučková se potom rozčílí a řekne, že se může vrátit do Vidovic, protože Vojta odmítne zaplatit notáře a soudy. Karla svou matku podpoří, že můžou jít klidně obě.

V rozpuku

S01 – Po hádce s Boučkovu a Karlou jde Vojta na dvůr zapřáhnout a chvíli mluví s otcem, který hádku slyšel. Vojta se s ním však nechce bavit, protože je hádkou velmi rozladěn. Kaliba jde tedy za ním zavřít bránu a proběhne kolem něj Boučková; zlomyslně si z něj utahuje. V dramatinovaném textu je scéna vynechána.

S02 – O týden později řekne Vojta Boučkové, aby mu ukázala rozsudek od soudu. Boučková je k němu ihned přívětivá a Vojta jde soudy zaplatit.

Promluvy z této scény jsou v dramatinovaném textu přiřazeny ke scéně S05.

S03 – Po nějaké době, kdy měl Vojta domluvit pomocníky na pole, mu Boučková řekne, ať je domluví, ale bez jídla, neboť se jim to nevyplatí a vyjedí jim celou chalupu. Vojta s tím nesouhlasí a vyčítá jí i Karle, že vůbec nic nepomůžou. Boučková se ohradí, že starý Kaliba nic nedělá; Vojta jí řekne, že to je její vina, protože ho od práce vyhání a navíc kvůli ní přestal za tatínkem chodit Kukelka.

Kromě drobných úprav promluvy souhlasí s předlohou.

S04 – Panímáma Boučková jede do Vidovic za Konopáčem kvůli mléku. Tato scéna je v dramatizovaném textu společně se scénou S05 zařazena na začátek obrazu.

S05 – Boučková se vrací z Vidovic a stěžuje si na Konopáče, jakým způsobem jí schovává mléko a že si z ní celou dobu utahoval. Vojta tomu nechce věřit a ptá se, zda ostatní odvádí Konopáč řádně. Boučková se rozčílí, že se Konopáče zastává, a znovu se pohádají.

Kromě drobných úprav promluvy souhlasí s předlohou.

S06 – Starý Kaliba jde navštívit Kukelku a ptá se jej, proč už za ním nechodí. Kukelka odpoví, že kvůli panímámě Boučkové; urazil se totiž, když mu řekla, že Kalibu chodí vyjítat.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S07 – Kaliba jde sám přes náves a mluví s dcerou Mankou, která mu tiše sdělí, že Boučková chce jít opět k soudu a Smrž jí v tom pomáhá. Vojta si kvůli tomu od Smrže půjčuje peníze a Boučková taky.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S08 – Starý Kaliba jde na návštěvu k Vojtovi a snaží se mu vysvětlit, že se mu nelíbí, co dělá, a že by to měl změnit. Boučková se mu hned začne vysmívat a on jí vyčte, že ona s Karlou na chalupě nic nedělají a jen se strojí a utrácí peníze za zbytečnosti; stále se o všechno musí starat jen Vojta a Boučková neustále řeší spory přes soudy, které pak musí Vojta platit a kvůli tomu je zadlužený. Boučková zase jemu na oplátku vyčítá tisíc zlatých, který si nechal, a nařiká, že ji i Karlu všude pomlouvá Nána, načež Vojta řekne, že už by s tím mohla Nána přestat, když to není její věc. Potom se poprvé ozve Karla a vyčítá Vojtovi, že se jí nikdy nezastane, přitom dělá, co může. Starý Kaliba, který je v šoku z toho, jak to tu chodí, raději odejde. Karla říká Vojtovi, že se konečně jí i panímámy zastal a vezme jej při tom za ruku. Vojta však rozčileně odejde.

V dramatizovaném textu všechny promluvy souhlasí s prozaickou předlohou.

S09 – Starý Kaliba se potká s Kukelkou a říká mu, že se stěhuje k Nedomlelovým.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S10 – Smrž přijde do chalupy ke Kalibovým a rozčileně se ptá Boučkové, proč dopustila, aby se starý Kaliba odstěhoval k Náně.

Tato scéna je v dramatizovaném textu zařazena do IX. obrazu – „Kadlíček“.

S11 – Smrž se vrátí domů a rozčileně spílá Mance, že je raději potichu a nic nedělá, a mezitím Nána si k sobě nastěhuje otce.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána; některé Smržovy promluvy jsou použity v IX. obrazu – „Kadlíček“.

S12 – Vojta se po dlouhé době potká na poli se svým otcem, omlouvá se mu a chce, aby se zase vrátil k nim, ale starý Kaliba se nechce vrátit, dokud se situace na chalupě nezlepší. Znovu pak nabádá Vojtu, aby byl opatrný; Vojta ale Karlu brání, že není zlá a že je to vina Boučkové.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S13 – Boučková zase chodí po soudech a Vojta jí jednou říká, že už za to nic platit nebude. Boučková mu řekne, že je neschopný a vede hospodářství špatně. Karla se ozve a říká, aby toho už nechali, a Vojta jí odpoví, že má chvílemi pocit, že už se změnila a všechno se zlepšilo, ale nikdy se tak nestane a Karla je stále na matčině straně.

Tato scéna je v dramatizovaném přesunuta do IX. obrazu – „V rozpuku“. Všechny repliky souhlasí s předlohou.

Kadlíček

IX. obraz začíná scénou S10 z předchozího, VIII. obrazu – „V rozpuku“, kdy Smrž přijde do chalupy a říká Boučkové, že neměla dopustit, aby se starý Kaliba nastěhoval k Náně. Poté následuje scéna S13 z VIII. obrazu, kdy Vojta oznámí Boučkové, že už za ni nebude platit žádné soudy a pohádají se.

S01 – Nána oznamuje tatínkovi, že se Vojtovi v noci narodil syn. Starý Kaliba má radost, Nána však ještě začne mluvit o tom, že Vojtu Boučková s Karlou přelstily. Starý Kaliba doufá, že mu tu novinu přijde oznámit i Vojta, Nána odejde a Vojta opravdu přijde. Kaliba se ptá, jak se bude jmenovat, Vojta odpoví, že se Karla ještě nerozhodla. Vojta se u svého otce posadí, aby si mohli konečně promluvit.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S02 – Vojta se vrací domů do chalupy a Boučková ho napomíná, aby byl tiše, neboť Karla s dítětem usnuli.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S03 – Boučková přemýšlí, kdo půjde Karlíkovi za kmotra na křtinách; Karla bez přemýšlení odpoví, že Smržovi. Vojta s tím kvůli Karle souhlasí, chce ale pozvat i tatínka.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S04 – Nána volá starého Kalibu, aby se šel z okna podívat na křtiny. Prohlíží si všechny přítomné a pomlouvá je a poté uraženě říká, že ji ani otce raději nepozvali, kdežto Smržovi ano.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S05 – Vojta, Karla a Boučková se vrátí z křtin do chalupy. Všichni mají z dítěte velkou radost; Vojta si jej chce pochovat, ale Karla mu to nedovolí.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S06 – Vojta večer vyprovází kmotry z chalupy a je trochu opilý; Karla jej pošle spát.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S07 – Boučková s Karlou jsou samy ve světnici a Boučková řekne, že to dítě není Kalibovo. Karla se na ni překvapeně dívá a ptá se jí, co to najednou povídá, a pak hystericky dodává, že panímáma nic neví. Boučková říká, že ji to napadlo už před svatbou a Karla se rozpláče a začne mluvit o Vojtovi, že ho nemůže snést.

Všechny promluvy souhlasí s předlohou.

S08 – Boučková potkává ve vsi sousedy, kteří se jí vyptávají na vnuka, Vojtu i Karlu.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S09 – Boučková se omlouvá Vojtovi, že už mu nemůže pomoci, neboť dělá snopy seny i slámy moc velké a těžké.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S10 – Vojta jednou v noci chce pochovat dítě a Karla mu to dovolí; dítě však po chvíli zapláče a Karla mu jej vytrhne z rukou, proto pak Vojta smutně odejde.

Tato scéna je v dramatizovaném textu vynechána.

S11 – Vojta s Karlou se v noci pohádají, protože Karla Vojtu odmítá a hrozí, že půjde na půdu, pokud ji nenechá na pokoji. Přijde za nimi Boučková, která se kvůli hádce probudila. Vojta si stěžuje, že jej Karla od sebe odhání a ona mu říká,

že jej ani vidět nechce. Vojta ji chytí a Boučková se jej snaží odtrhnout, všichni na sebe křičí. Vojta potom nešťastný odchází.

Kromě drobných úprav jsou promluvy v dramatinovaném textu totožné s předlohou.

Brambory

S01 – Ke Kalibovým přijede Konopáč s bramborami. Boučková je z něj rozčilená a ještě více se naštvě, když jí Konopáč řekne, aby si brambory sama odnosiła do sklepa. Boučková mu dá košík, aby je odnosił on, Konopáč je místo toho pouze nasype na zem. V tu chvíli přichází ztrápený Vojta a chce Konopáčovi pomoci brambory odnést do sklepa, ale Boučková mu to nechce dovolit. Konopáč však odmítne brambory odnést a odjede. Vojta chce brambory tedy odnést sám, protože na dvoře by zmrzly, ale Boučková mu říká, ať je nechá a neplete se do toho.

V této scéně všechny repliky kromě drobných úprav a vynechání souhlasí s prozaickou předlohou.

S02 – Druhý den Vojta přijde do chalupy s tím, že brambory zmrzly. Boučková se zase řídí radami Smrže a chce dát Konopáče k soudu. Spustí se mezi nimi velká hádka, jejímž zakončením je to, že Vojta, který je už nepřítetný, vyhodí Boučkovou z domu.

Stejně jako u předchozí scéně jsou promluvy totožné jako v knize.

U Smržů

S01 – K pantátovi Kalibovi přijde Nána a společně čekají na Vojtu, od kterého se odstěhovala Boučková s Karlou a dítětem ke Smržovým, ale Vojta o tom ještě neví. Nána říká, že čekala, že to takto dopadne a že nyní Smrž dosáhl svého, protože celou dobu Boučkovou podporoval a tím shazoval Vojtu. Pak se Nána jde podívat znovu domů, jestli se Vojta mezitím nevrátil.

Tato scéna je v dramatinovém textu vynechána.

S02 – Kaliba Vojtu vyhlíží; Vojta se vrátí a ptá se, kde je Karla. Otec mu odpoví, že odešla i s matkou ke Smržovým. Vojta se rozpláče a otec se jej snaží utišit. Nána se vrací. Kaliba se ptá Vojty, kde celou dobu byl a Vojta řekne, že si šel promluvit s Konopáčem do Vidovic, ale nezastihl jej, proto mluvil jen s Konopáčkou, která mu řekla, že panímáma Boučková dělala předtím takové peklo

i jim. Vojta by chtěl jít ke Smržům pro Karlu i Karlíka, chce, aby se vrátili k němu, ale Nána jej z toho zrazuje. Říká mu, co všechno o něm Boučková vykřikovala, když se s Karlou stěhovaly ke Smržům. Karla se k Vojtovi prý nechce vrátit.

Z této scény je vynechána postava Vojty – jeho promluvy jsou změněné a patří buď starému Kalibovi, nebo Mance, která v této scéně nahradila Nánu.

S03 – Starý Kaliba zůstane sám jen s Vojtou a povídají si.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S04 – Na druhý jde Kaliba ke Smržům. Ptá se Smrže, co chce nyní dělat a vyčítá mu, že Boučkové a Karle půjčuje peníze, a chce vědět, zda půjdou znovu k Vojtovi. Kaliba pak vejde do světnice, promluvit si s Boučkovou a Karlou. Ani jedna z nich se vrátit nechce, drží při sobě a chtějí si najít nové místo k bydlení. Boučková Kalibovi ukazuje, jaké jí udělal modřiny na ruce, když ji vyhazoval z domu. Kaliba se tedy ještě ptá na dítě; Vojta na něj má taky právo, když je jeho otcem; Karla se však rozkřičí, že na něj nesáhne. V tu chvíli přijde Vojta. Je naprosto zoufalý a prosí Karlu, aby se vrátila k němu. Karla je neústupná a k dítěti ho nepustí. Vojta se v tu chvíli rozčlíl a chytí ji pod krkem, všichni se jej snaží uklidnit. Dovnitř přijdou i Smrž s Mankou a vidí, jak se Vojta chová. Vojta s otcem odcházejí, Boučková naříká, za koho to provdala svoji dceru. Manka pláče a říká, že Vojta tohle nikdy dřív neudělal. Karla se ale rozhodne oznámit, co jí Vojta udělal, a řekne Smržovi, aby ji zavezl do Jičína a odkoupil od ní to, co z chalupy a polí patří jí.

Všechny promluvy dramatizovaného textu souhlasí s prozaickou předlohou.

S05 – Starý Kaliba doma mluví s Vojtou a snaží se mu domluvit.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S06 – Starý Kaliba mluví s Kukelkou o Vojtovi; Kukelka mu říká, že se všechno obrací k lepšímu.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S07 – Vojtovi přijde domů oznámení soudu; Kaliba jej uklidňuje, že bude všechno jistě v pořádku.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S08 – Vojtovi je udělen trest vězení po čtyři týdny, on jej přijme a nastoupí ihned. Starý Kaliba naříká, co to jen Vojta dělá.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S09 – Jakmile Vojta nastoupí do vězení, v chalupě se ihned objeví Boučková s Karlou a vyhodí starého Kalibu. Kukelka Kalibovi pomáhá vstát z postele, pak se vztekle rozkřikne na Boučkovou, která si z toho však nic nedělá. Boučková říká Karle, že tady jim teď bude lépe, do té doby, než je Smrž vyplatí a budou moct odejít do Vidovic.

S10 – Starý Kaliba je sám u sebe na výměnku a povídá si sám pro sebe.

Ve vězení před Štědrým večerem

S01 – Za Vojtou do vězení přichází na návštěvu Nána a oznamuje mu, že tatínek umírá, neboť nedokáže snést to neštěstí, které na ně přišlo. Říká, že je to s ním stále horší, protože jej Boučková s Karlou vyhnaly z chalupy. Starý Kaliba už sepsal závěť, všechno rozdělil na tři díly. Nána chtěla pro Vojtu propustku, aby se mohl podívat domů za nemocným umírajícím otcem, ale nezískala ji. Nána se potom ptá dozorce, kdo je ve vedlejší cele; dozorce jí řekne celý příběh ponocného Karbana. Vojta se pak ptá Nány, jak to vypadá doma; odpoví mu, že Karla s Boučkovou všechno rozprodávají a neustále je s nimi Smrž. Potom přizná, co slyšela – Karla se chce nechat rozvést. Vojta ale říká, že to jen tak nepůjde, neboť nemůžou rozdělit Karlíka, a Karla jistě nebude chtít svoje dítě o všechno připravit. Vojta se Nány ještě ptá, zda za nimi do chalupy někdo nechodí; Nána mu řekne, že k nim nikdo nesmí, chodí tam jen Smrž. Nána odchází a Vojta ji poprosí, aby vyřídila otcí vzkaz.

Kromě lehce upravené promluvy dozorce „To vám mohlo hned napadnouti, zákony jsou zákony“, kterou v knize říká Vojta, všechny repliky souhlasí.

S02 – Vojta je sám v cele a mluví k sobě; naříká, proč se k němu takto Karla s Boučkovou chovají.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S03 – Z práce se vrátí ponocný Karban a ptá se Vojty, proč pláče; Vojta odpoví, že mu umírá tatínek.

S04 – Do výměnku přiběhne Nána; Kukelka sedí vedle postele, na níž sedí zesnulý Kaliba. Kukelka se ptá na Vojtu; potom oba společně odcházejí.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána, pouze některé promluvy jsou použity na pohřbu Kaliby.

S05 – Za Vojtou přijde dozorce a pouští Vojtu.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S06 – Vojta se vrací domů a mluví k sobě, vzpomíná na svatbu, nervózně přichází k chalupě.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

V předvečer Nového roku

S01 – Vojta nahlíží dovnitř do chalupy přes okno a vidí, že Karla mluví na někoho jiného, než je panímáma. Pak zahlédne vojína Rachotu. Boučková k němu také mluví, říká mu, aby dnes nechodil, že půjdou všichni na druhý den společně. Rachota chová Karlíka a Boučková se směje, snaží se Karlíka naučit říct slovo „táta“. V tu chvíli Vojta všechno pochopí. Zuřivě vběhne do světnice s motykou v ruce, Karla stačí vykřiknout „Nezabíjej!“ a on ji jediným úderem do hlavy zabije.

Kromě drobných úprav promluvy dramatického textu souhlasí s předlohou.

S02 – Vojta se zhroutí a lékař oznámí, že už se neprobere. Kukelka se o něj stará.

Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S03 – Po pohřbu Karly říká Kosačka sousedkám, že to byla všechno vina panímámy a Smrže. Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.

S04 – Vojta umírá. Tato scéna je v dramatickém textu vynechána.